

AKI NUMMELIN

Työllisyysprojekti elämän- hallinnan ja sosiaalisen tuen näkökulmasta

Tapaustutkimus kolmannen sektorin
yhteisösosiaalityöstä

Tampereen yliopiston Porin yksikkö / Sosiaalityön pro gradu - tutkielma

8.6.2010

TIIVISTELMÄ

NUMMELIN, AKI: Työllisyysprojekti elämänhallinnan ja sosiaalisen tuen näkökulmasta - tapaustutkimus kolmannen sektorin yhteisösosiaalityöstä

Tampereen yliopiston Porin yksikkö

Sosiaalityön laitos

Yhteisösosiaalityö tähtää osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Toimintaperiaatteina ovat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen ja kansalaisten omaaloitteisuuden tukeminen.

Yhteisösosiaalityö käynnistyi 1880-luvulla Yhdysvalloissa ja Englannissa setlementtitalojen perustamisen myötä. Myöhemmin julkisen sektorin rooli yhteisösosiaalityön järjestäjänä on kasvanut huomattavasti. Viime vuosina yhteisösosiaalityö on palannut entistä enemmän juurilleen kolmannen sektorin otettua isomman vastuun sen organisoinnista. Suomessa yhdistysten työllisyysprojektit toteuttavat merkittävän osan yhteisösosiaalityöstä.

Tässä pro gradu - tutkielmassa on tapaustutkimuksen keinoin tutkittu pohjoisporilaisen Pormestariluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektin ja sen toimintakeskuksen työskentelymenetelmiä, työllisyysprojektin tarjoamaa sosiaalista tukea projektin asiakkaille eli työllistetyille sekä työllisyysprojektin toiminnan vaikutusta työllistettyjen elämänhallintaan. Aineistona on käytetty työllisyysprojektin kolmen hallintohenkilökuntaan kuuluvan työntekijän kanssa pidettyjä kahta pyöreän pöydän keskustelua, kahdeksan projektiin työllistetyn, vähintään vuoden töissä olleen henkilön haastatteluja sekä talvella 2009 Tampereen yliopiston Porin yksikössä tekemääni kehittämisraporttia ”Yhteisösosiaalityötä kolmannen sektorin toimesta. Esimerkkitapauksena Porin Pormestariluodon lähiössä toteutettava työllisyysshanke”.

Haastatteluista käy ilmi, että työllistetyt kokevat olevansa virkeämpiä ja jaksavat tehdä enemmän asioita myös vapaa-aikanaan. Lisäksi he näyttävät saaneen voimavaroja kamppailukseen olemassa olevien sairauksiensa kanssa. Syiksi työllistettyjen hyvinvoinnin kehittymiselle näyttävät ilmaantuvan sosiaalisen tuen eri osatekijät: henkinen tuki, arvostustuki ja aineellinen tuki. Henkinen tuki toteutuu ensisijaisesti vertaistuen eli työyhteisössä olevilta luotettavilta henkilöiltä saadun tuen kautta. Arvostustuki toteutuu sitä kautta, että työllä on itsearvostusta kohottava merkitys ja työtehtävät koetaan tärkeiksi. Aineellinen tuki tarkoittaa lisääntyneitä tuloja, jotka mahdollistavat valintojen tekemisen ja tulevaisuuden suunnittelun.

Työllisyysprojektin pääsääntöisiä työskentelymenetelmiä ovat: a) asiakasta elvyttävä työ, johon perehdytetään pääasiallisesti vertaistuen keinoin; b) asiakkaan kannustaminen työssään; c) suunnitelman tekeminen asiakkaan kanssa hänen etenemisekseen avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen; d) haastattelut ja keskustelutuokiot; e) yhteistyöverkoston käyttö; f) tiedon jakaminen.

Haasteita työllisyysprojektin näkökulmasta ovat henkilökunnan suhde ammattimaisuuteen sekä työllisyysprojektin ja sen asiakkaiden eli työllistettyjen alisteinen asema suhteessa työvoimaviranomaisiin.

Avainsanat: yhteisösosiaalityö, työllisyysprojekti, sosiaalinen tuki, elämänhallinta

ABSTRACT

NUMMELIN, AKI: Employment project from the point of view of sense of coherence and social support – case study about community social work in the third sector

Pori Unit of University of Tampere

Department of Social Work

Community social work aims to strengthen participation and civil society. Guiding principles are to prevent social problems in advance, to develop local services and to promote civil spontaneity.

Community social work initiated in 1880s in the USA and England by creation of settlement houses. Later on the role of the public sector as an organizer of community social work has been growing remarkably. On the past years community social work has returned to its roots, when third sector has taken a bigger responsibility in its organization. The employment projects of the associations arrange a noticeable part of community social work in Finland.

In this work I have used case study methods to research working methods of the employment project and its activity centre, which belong to a tenants' association of Pormestarinluoto in the northern part of Pori. Also I have researched social support the project gives to its clients and the effect of the project activities to the clients' sense of coherence. I have used data received from the 2 round table discussions with 3 project administration workers, from interviews with 8 clients to project, who have been working in the project at least 1 year and from development report "Community social work made by third sector. Example from the employment project carried out in Pormestarinluoto suburban area in town of Pori" written by me in winter 2009.

From interviews I found out, that project clients feel livelier and are more active in their free-time, too. In addition to this they seem to have received power resources to fight their present diseases. Reasons for the development of the project clients' well-being seem to be social support and its parts: mental, appreciation and material support. Mental support is realized mainly by reliable peer clients, by those, who are working together with client in the same job. Appreciation support means: work itself is so appreciated, that it lifts up client's self-esteem and client feels, that his/her job tasks are important. Material support means increased incomes, which facilitates freedom of choice and the planning of the future.

The most important working methods of the employment project are: a) stimulating job tasks; client is usually made familiar with work by peers; b) spurring client in his/her work; c) making roadmap with client to facilitate his/her way to the open work market or to education; d) interviews and discussions with client; e) using co-operational network; f) sharing information.

Challenges to employment projects: staff's relationship to professionalism and employment project's and project clients' subordinated position to labor officials.

Keywords: community social work, employment project, social support, sense of coherence

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Taustaa – teoreettisia näkökulmia.....	3
2.1. Yhteiskunnallinen taustakehys yhteisösosiaalityön kehittymiselle	3
2.2. Yhteisöllinen sosiaalityö yhteiskunnallisen integraation aikaansaamisessa.....	4
2.3. Kolmannen sektorin roolin kasvu	8
2.4. Työ kolmannen sektorin yhteisösosiaalityön metodina.....	13
2.4.1. Työttömyydestä koituvat ongelmat yksilöille	15
2.4.2. Työstä koituvat positiiviset seuraukset	17
2.4.3. Kritiikki yhteisösosiaalityötä ja kolmatta sektoria kohtaan	19
2.5. Elämän- ja työn hallintaan sekä sosiaaliseen tukeen liittyviä teorioita	20
2.5.1. Koherenssin tunne	20
2.5.2. Työn hallintaan liittyviä tutkimustuloksia	21
2.5.3. Sosiaalisen tuen teorioita	22
2.6. Kansalaistyö – pro gradun tuloksia	25
2.6.1. Kansalaistyö – pro gradun tutkimusaineisto ja sen edustavuus	25
2.6.2. Tärkeimmät tulokset	26
3. Kysymykset ja tutkimusmenetelmät	28
3.1. Tutkimuskysymykset.....	28
3.2. Laadullinen tutkimus	29
3.3. Tapaustutkimus	31
4. Aineisto ja analysointi.....	32
4.1. Työllisyysprojektin yhteiskunnallinen viitekehys.....	33
4.2. Työllisyysprojektin toiminta henkilökunnan näkökulmasta.....	37
4.2.1. Työllistettyjen ongelmat	38
4.2.2. Viralliset tavoitteet	40
4.2.3. Työskentelymenetelmät	41
4.2.4. Työllistettyjen omat tavoitteet ja tarpeet.....	47
4.2.5. Tuloksia.....	50
4.2.6. Käsitteitä ammatillisuudesta	51
4.3. Työllisyysprojektin tarjoama sosiaalinen tuki	53
4.3.1. Henkinen tuki	58
4.3.2. Arvostustuki	60
4.3.3. Aineellinen tuki	63
4.3.4. Tietotuki	65
5. Johtopäätökset.....	68
5.1. Suhde ammatillisuuteen.....	68
5.2. Työllisyysprojektin työskentelymenetelmät	70
5.3. Tuen merkitys työllistetyille	71
5.4. Ehdotuksia.....	72
Lähteet.....	74

1. Johdanto

Yhteisösosiaalityö on sosiaalityön varhaisimpia esiintymismuotoja ja perustuu nimenomaan yhteisöllisyyteen. 1880-luvulla yhdysvaltalainen Jane Addams perusti Chicagoon Hull House - setlementtitalon ja englantilainen Samuel Barnett Lontoon East Endin Whitechapeeliin Toynbee Hall – setlementtitalon. Talojen myötä käynnistyi setlementtiliike, jonka tavoitteena oli mennä köyhien asuinalueille auttamaan siellä asuvia ihmisiä yhteistyössä köyhien keskinäisten avustusyhdistysten kanssa. Setlementeissä pyrittiin noudattamaan sitä periaatetta, että sosiaalityöntekijät eivät voineet kumota setlementtitalojen asukkaiden demokraattisesti tekemiä päätöksiä (Sennett 2004, 133).

Yhteisösosiaalityö on alusta alkaen tähdännyt kansalaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Kiinnostus paikallisyhteisöjen arkeen on monesti johtanut myös poliittiseen toimintaan kansalaisten sosiaalisten oikeuksien turvaamiseksi. Toimintaperiaatteina ovat olleet sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen ja kansalaisten oma-aloitteisuuden tukeminen (Roivainen 2008, 23).

Suomalaisen yhteisösosiaalityön tavoitteena on ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia asuinalueilla, tuoda sosiaalipalvelut lähemmäs asukkaita ja sopeuttaa palvelut asukkaiden esille tuomiin tarpeisiin (Roivainen 2008, 27). Irene Roivaisen mukaan viime vuosina on ollut vaikeaa löytää kuntien sosiaalityön organisaatioista työmuotoa yhdyskuntatyötä, joka vastaa yhteisösosiaalityötä. Sen sijaan hän on havainnut, että järjestöjen rooli yhdyskuntatyössä on kasvanut ja työmuodot ovat hankkeistuneet eli rahoitus tulee entistä enemmän määräaikaisena projektirahoituksena (emt, 25). Järjestöjen ja yhteisöjen vastuu hyvinvointipalvelujen tuottamisesta on viime vuosina kasvanut (Roivainen, ym. 2008, 12). Samaan aikaan kunnallisessa organisaatiossa yhteisösosiaalityötä tekevät ovat jatkuvasti joutuneet puolustamaan asemaansa suhteessa muuhun sosiaalitoimeen (Roivainen 2008, 32). Järjestöjen kasvavaa merkitystä kuvastaa osaltaan myös se, että vuosina 2001 ja 2002 yliopistosta valmistuneista sosiaalityöntekijöistä 8 prosenttia työllistyi järjestöihin ja vastaaviin (Raunio 2004, 39).

Kirjassa ”Yhteisöt ja sosiaalityö” kuvataan erään yhdistyksen, Kansalaistalo Mansikka-paikka ry, toimintaa Tampereen Lielähti Lentävänniemen alueella (Toivonen 2008, 141 – 151). Kuvaus tuo esille varsin tyypillisen yhteisösosiaalityöhön paneutuneen yhdistyksen toimintakaavion, joka perustuu määräaikaiseen rahoitukseen ja jossa järjestetään muun muassa vertaisryhmätoimintaa perheille, työllistämistä, iltapäiväkerhotoimintaa,

yhteisöllistä olohuonetoimintaa ja verkostotyötä yhteistyössä muiden vastaavalla saralla olevien toimijoiden kanssa.

Pro gradu – työni tutkimuskysymyksenä on tapaustutkimuksen keinoin selvittää sitä, millaista kolmannen sektorin toimesta suoritettu yhteisösosiaalityö on käyttäen tapausesimerkkinä pohjoisporilaisen Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektia, sen toimipisteitä ja henkilökuntaa, millaista sosiaalista tukea kolmannen sektorin työllisyysprojekti tarjoaa ja selittääkö työllisyysprojektin kautta saatu sosiaalinen tuki niitä tutkimustuloksia, joita olen saanut edellisestä pro gradu – työstäni ”Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan” (Nummelin, 2006). Kyseisen tutkielman tulosten ja myös aiheesta aiemmin tehtyjen tutkimusten perusteella näyttää siltä, että työ ja työpaikan saaminen edistävät elämän koettua mielekkyyttä ja terveydentilaa. Teoriaviitekehityksenäni olen käyttänyt Aaron Antonovskyn koherenssin tunnetta, Hackmanin & Oldmanin sekä Aronssonin määritelmiä työn hallinnasta ja sosiaaliseen tukeen liittyviä teorioita.

Kuljetan pro gradu – tutkielmaani seuraavasti: aluksi käsittelen yhteisösosiaalityötä yhteiskunnallisessa kontekstissaan eli miksi yhteisösosiaalityötä on ryhdytty kehittämään Suomessa ja muissa maissa. Käyn läpi sitä, mitkä käytännön ongelmat ja teoreettiset kehityskulut ovat vaikuttaneet yhteisösosiaalityön esilletuloon. Näiden jälkeen tuon esille sen, miten kolmas sektori on tullut mukaan yhteisösosiaalityön toteutukseen ja otan tästä esimerkiksi Pormestarinluodon asukasyhdistys ry:n työllisyysprojektin, jonka olen tässä pro gradu – tutkielmassa ottanut tapaustutkimuksen kohteeksi. Aila-Leena Matthies on vuodelta 2008 olevassa kirjoituksessaan nostanut esille käsitteen kommunikatiivisista avoimista kokoontumispaikoista (Matthies 2008, 74–77). Tutkielmassani tuon esille, miten nimenomaan tämän tyyppiset kokoontumispaikat ovat olennainen osa kolmannen sektorin yhteisöllistä projektitoimintaa.

Seuraavaksi siirryn käsittelemään työn merkitystä yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Kytken tämän teeman pro gradu – tutkielmaani tuomalla esille sen, miten työ on muodostunut kolmannen sektorin toteuttaman yhteisösosiaalityön metodiksi. Käsittelen työttömyydestä yksilölle koituvia ongelmia sekä työn positiivisia seurauksia yksilön näkökulmasta. Lisäksi otan esille kritiikin, jota on esitetty kolmannen sektorin yhteisösosiaalityötä kohtaan.

Tämän jälkeen siirryn käsittelemään pro gradu – tutkielmassani käyttämäni teoreettista viitekehystä. Se muodostuu koherenssin tunteen, työn hallinnan ja sosiaalisen tuen teo-

rioista ja tutkimustuloksista. Käyn läpi vuonna 2006 hyväksytyn pro gradu – tutkielmani ”Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan” tärkeimpiä tuloksia.

Kolmannessa kappaleessa käyn läpi tutkielmani tutkimuskysymykset sekä kerron laadullisen tutkimuksen ja tapaustutkimuksen lähtökohdista ja erityispiirteistä.

Lopulta päädyn tutkimukseni empiriaosaan. Käyn läpi aineistoni, joka muodostuu kolmesta eri osasta: 1) vuosien 2008 – 2009 vaihteessa Tampereen yliopiston Porin yksikössä tekemääni kehittämisprojektiin, jonka raportti on otsikoitu ”Yhteisösosiaalityötä kolmannen sektorin toimesta. Esimerkkitapauksena Porin Pormestarinluodon lähiössä toteutettava työllisyysshanke”, 2) kahtena eri päivänä toteutettu pyöreän pöydän keskustelu Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektin henkilökunnan kanssa; 3) haastattelut kahdeksan eri Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektiin työllistyneen henkilön kanssa.

Kehittämisprojektin raportin avulla kontekstoin Pormestarinluodon työllisyysprojektin yhteisösosiaalityön viitekehukseen ja asemoin tapaustutkimuksen kohteena olevan työllisyysprojektin vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Analysoin tutkimustulokset ja lopuksi päädyn tiettyihin johtopäätöksiin sekä teen ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi suhteessa kolmannen sektorin yhteisösosiaalityön kehittämiseen.

2. Taustaa – teoreettisia näkökulmia

2.1. Yhteiskunnallinen taustakehys yhteisösosiaalityön kehittymiselle

Suomalainen sosiaalipoliittinen järjestelmä on ollut voimakkaassa muutoksessa viimeiset 20 vuotta. Sen myötä myös sosiaalityö on joutunut sopeutumaan uudenlaisiin olosuhteisiin.

Olellainen muutos on tapahtunut siinä, että Suomessa on siirrytty hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion malli, mitä Suomessa on vielä 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa toteutettu, perustuu siihen, että julkinen hallinto vastaa kansalaisten sosiaalisten oikeuksien mukanaan tuomista velvoitteista, eikä näitä velvoitteita säilytetä kansalaisten luonnollisten yhteisöjen harteille; varsinkaan kun kai-

killä ei näitä luonnollisia yhteisöjä ole olemassa (Roivainen, ym. 2008, 11). Hyvinvointiyhteiskunnassa julkinen sektori ei ole enää yksin vastuussa hyvinvointipalvelujen tuottamisesta, vaan järjestöt, seurakunnat, yritykset ja lähiyhteisöt tarjoavat niitä ammattilaisten ja vapaaehtoisten voimin (emt, 12). Kyseessä on ollut pitkäaikainen kehitysprosessi ja 1990-luvun alun voimakas talouslama toimi eräänlaisena vedenjakajana. Raija Julkunen (2001, 60 - 71) toteaa, että lama oli osa Suomen modernisaatioprosessia, seurausta valinnoista ja politiikasta, joilla Suomi liitettiin tiiviimmin läntiseen Eurooppaan ja maailmantalouteen. Suomi globalisoitui laman avulla. Muun muassa amerikkalainen tutkija Naomi Klein on kirjoittanut talousshokin käytöstä yhteiskunnallisen järjestelmän muuttamisessa kirjassaan ”Tuhokapitalismin nousu” (Klein 2008).

1980-luvulla Suomi nousi rivakasti pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden joukkoon (Julkunen 2006, 31). Erityisesti 1980-luvun lopulla Suomessa nostettiin keskustelua siitä, että hyvinvointivaltioideologia on rapautumassa. Perusteena käytettiin sosiaalipalvelujen määrätöntä laajentumista ja hyvinvointivaltion legitimitetin menetystä kansalaisten keskuudessa. Ratkaisuna sosiaalivaltion liialliseen laajenemiseen esitettiin yksityisen sektorin mukaantulon lisäksi kolmannen sektorin (yhdistykset ja säätiöt) merkityksen kasvattaminen yhteisöllistämisen myötä. Petri Kinnunen (1999, 106) näkee asian siten, että yhteiskunnassa tapahtunut kompleksinen eriytymis- ja uudelleenjärjestymisprosessi on synnyttänyt tarpeen järjestää uudelleen hyvinvoinnin tehtäväalueita, mikä on johtanut siihen, että on ryhdytty tuottamaan elastisia welfare mix – tyyppisiä sosiaalisen tuen muotoja. Tällöin hyvinvointipalveluja on ryhdytty tuottamaan julkisen sektorin, yksityissektorin ja kolmannen sektorin kesken syntyneen järjestelmän toimesta.

2.2. Yhteisöllinen sosiaalityö yhteiskunnallisen integraation aikaansaamisessa

Suomalainen yhteisösosiaalityö käynnistyi 1960-luvun puolivälin paikkeilla. Tuolloin sitä kutsuttiin yhdyskuntatyöksi. Simo Koskinen on jäsentänyt yhteisösosiaalityön kehityksen neljään vaiheeseen, joita ovat etsimisen kausi (1960-luvun puolivälistä 1970-luvun puoliväliin), kokeilujen kausi (1970-luvun jälkipuolisko), laajentumisen ja vakiintumisen kausi (1970-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin) ja yhteisötyön kausi (1980-luvun lopulta). Etsimisen kaudella keskityttiin tiedon hankkimiseen ja luennointiin. Kokeilukaudella käynnistettiin uusia yhdyskuntatyön hankkeita kokeilumielessä. Tunne-

tuimmat hankkeet ovat olleet Helsingin Jakomäessä ja Itä-Pasilassa, Vantaan Koivukylässä, Turun Runosmäessä ja Nurmeksessa. Nurmeksessä kokeilun toteutti kolmannen sektorin organisaatio eli Mannerheimin Lastensuojeluliiton yhdyskuntatyön työryhmä. Laajentumisen ja vakiintumisen kaudella uusien tahojen kiinnostus yhteisösosiaalityötä kohtaan kasvoi. Kuntien hallintokuntien keskinäinen yhteistyö lisääntyi ja yhdyskuntatyö nähtiin keinoksi edistää kyseistä yhteistyötä. Yhteistyön kaudella yhteisösosiaalityön asema vakiintui (Koskinen 2003, 219–220). Syynä yhdyskuntatyön nousulle Suomessa oli 1960-luvun lopulla tapahtunut voimakas yhteiskuntarakenteen muutos. Samoihin aikoihin ajoittuivat myös ylioppilasradikalismi ja marxilaisen yhteiskuntatieteen yleistyminen. Myös ne vaikuttivat siihen, että yhdyskuntatyö nousi keskusteluun (emt, 208).

Ruotsalainen tutkija ja Ruotsin ensimmäinen sosiaalityön professori Harald Swedner on kehittänyt mallin yhdyskuntatason ongelmista, joita ovat prosessi-, rakenne- ja resurssiongelmat. Ne ilmenevät yksilö- ja perhetason ongelmina. Prosessioingelmiin kuuluvat pitkään vaikuttaneet yhteiskunnalliset muutostekijät, kuten teollistuminen, kaupungistuminen, muuttoliike, väestökatoalueiden ongelmat ja asuinalueiden slummiutuminen. Rakenneongelmiksi katsotaan huono palvelutaso, yksipuoliset asuinalueet, huonot mahdollisuudet ihmisten väliseen kanssakäymiseen, työttömyys, kulttuurinen tyhjiö sekä heikko vuokra-asuntotilanne (emt, 208). Ongelmia alkoi 1960- ja 1970-luvuilla ilmetä erityisesti teollisuuspaikkakuntien vastikään rakennetuilla kerrostaloalueilla. Niistä voi yhtenä esimerkkinä mainita Porin Pormestarinluodon, jossa 1990-luvun laman aikaan oli pahimmillaan 40 prosenttia työkäisestä väestöstä työttömänä. Pyrin linkittämään parhaani mukaan Pormestarinluodon kerrostaloasuinalueen tapahtumia yhteisösosiaalityön kehityskuvioon Suomessa.

Resurssiongelmina uusilla kerrostaloalueilla ovat nousseet esille taloudellisten, tiedollisten, ideologisten ja poliittisten voimavarojen niukkuus tai puute. Ratkaisukeinoja ei ole tunnettu, eikä ole ollut poliittista tahtoa puuttua ongelmiin (Koskinen 2003, 208–209). Tässä tilanteessa tarve yhteisösosiaalityölle on selvästi kasvanut. Etelä-Suomen suurten keskusten sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä (A-klinikat, mielenterveys-toimistot, kasvatusneuvolat ja sosiaalitoimistot) havaittiin 1970-luvulla erilaisista ongelmista kärsivien kansalaisten ja perheiden määrän lisääntyneen selvästi. Ongelmia olivat muun muassa taloudellinen ahdinko, yksinäisyys, yksitoikkoinen elämä, vieraan-

tuminen, ilkeävalta, lasten pahoinpitely, lasten ja nuorten pahantapaisuus, psyykkiset häiriöt ja apatia (emt, 209).

Irene Roivainen katsoo yhteisösosiaalityössä tapahtuneen muutoksen siinä vaiheessa, kun on siirrytty modernista yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin. Modernin strateginen perusta on ollut julkinen hyvinvointipolitiikka, kun taas postmoderni sosiaalityö korostaa yhteisöllisiä strategioita ja nojautuu pitkälti kolmannen sektoriin. Metodien osalta modernin sosiaalityön yksi virallinen menetelmä on vaihtunut postmodernin ajan lukuisien toimijoiden moniin erilaisiin työmenetelmiin. Asiantuntijuuden osalta postmodernina aikana ovat olemassa eri alojen eriytyneet ammatinimikkeet (perhetyöntekijä, lähiöarkkitehti, lähiötaiteilija), kun taas moderni nojautuu professionaalisen sosiaalityön asiantuntijuuteen. Modernin päämääränä Roivainen pitää sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyä, kun taas postmodernin päämääränä on varhainen puuttuminen ongelmien alkusyihin sekä New Public Management – ajattelun mukainen julkisen sektorin toiminnan tehostaminen. Kohderyhmänä modernissa yhteisösosiaalityössä Roivainen pitää asuinalueiden ihmisiä, kun taas postmodernin yhteisösosiaalityön kohderyhmänä ovat tunnistetut asiakasryhmät, jotka ovat vaarassa syrjäytyä. Modernin sosiaalityön diskurssina Roivainen näkee sosiaalisten rakenteiden muuttamisen, kun taas postmodernissa sosiaalityössä kyse on asiakkaiden yksilökohtaisesta voimavaraistamisesta ja elämänpolitiikasta (Roivainen 2008, 36).

Ruotsalainen yhdyskuntatyö, joka vuonna 1982 voimaan astuneessa sosiaalipalvelulaisessa korvattiin terminä käsitteellä rakenteelliset toimenpiteet, käsittää työmuotoina yhdyskuntasuunnitteluun osallistumisen, sosiaalisten ongelmien ehkäisyn ja etsivän kenttätöön (Turunen 2008, 45). Päivi Turusen mukaan Pohjoismaissa on yhteisösosiaalityön osamenetelminä pidetty seuraavia asioita: 1) asukastyö, naapurustyö tai ruohonjuurityö, 2) organisaatioiden välinen yhteistyö taikka organisaatiotyö, 3) yhteisöllinen tai suora toiminta, 4) suunnitteluun vaikuttaminen, 5) yhdyskunnan palvelujen laajennus (emt, 48 – 49).

Yhteisösosiaalityöstä puhuttaessa on luonnollisesti tärkeää pyrkiä määrittelemään myös yhteisö. Englanninkielisellä *community* – käsitteellä on yleensä kolme eri merkitystä: 1) maantieteellisesti rajattu paikka, kuten kylä, lähiö tai kaupunginosa, 2) sosiaalinen systeemi (työyhteisö, organisaatio, ammatti- ja etujärjestö), 3) yhteenkuuluvuuden tunne, joka ilmenee yhdistyksissä, etnisissä ryhmissä, elämäntyylyissä ja elämäntilanteissa sekä nettiyhteyksissä (Turunen 2008, 47). Simo Koskinen toteaa, että nykyinen yhteisö-

sosiaalityö perustuu yhteisöjen kanssa tehtävään työhön ja yhteisöiksi määritellään paikallisyhteisöt (kaupunki- ja maaseutuyhteisöt, asuinalueet, kaupunginosat, kylät, seutukunnat), identiteetti- ja kulttuuriyhteisöt, vertaisryhmät (etniset ryhmät, vammaisryhmät, omaishoitajien ryhmät) sekä institutionaaliset yhteisöt (mm. erilaiset hoitoyhteisöt) (Koskinen 2003, 229).

Kansalaisten vaikuttaminen hyvinvointipalveluihin edellyttää myös vaikuttamistyön hallinnointia ja organisointia. Aila-Leena Matthiesin tulkinnan mukaan tutkija Adalbert Evers on jakanut kansalaisten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien hallinnoinnin viiteen eri peruskäsitykseen: 1) Hyvinvointivaltiollisessa ajattelumallissa (welfarism) poliittiset hallintoelimet edustavat kansalaisia. Valtio myös takaa kansalaisille tietyt sosiaaliset oikeudet. 2) Professionalismissa eli ammatillisessa ajattelumallissa lähdetään siitä ajatuksesta, että ammatillinen koulutustaso ja ohjauksen kehittäminen varmistavat kansalaislähtöisen hallinnan. 3) Kuluttajalähtöisessä ajattelumallissa (consumerism) luotetaan kuluttajien yksilöllisen valinnan ohjaavan palvelujen tuotannon oikeisiin uomiinsa. 4) Managerialismissa (johtajuuskulttuuri) painotetaan tavoitejohtamista ja johtamistaitojen laatua. Ne puolestaan takaavat kansalaisten edut. 5) Osallistava ajattelumalli (participationism) lähtee siitä, että kansalaiset valtaistetaan palvelujen käyttäjinä ja tuottajina. Tässä mallissa kansalaiset osallistuvat henkilökohtaisesti ja suoraan palvelutarpeen määrittelyyn ja suunnitteluun sekä lopulta myös palvelujen tuottamiseen ja valvomiseen. Näin arvioidaan palvelutoiminnan saatavan sille tasolle, että se vastaa paremmin yksilöllisiin ja yhteisöllisiin tarpeisiin. Osallistava ajattelumalli lähtee myös siitä, että palvelujen tuotanto tapahtuu paikallisista lähtökohdista, mikä johtaa myös palvelujen monimuotoisuuteen. Muut mallit perustuvat yhtäläisten, keskitetysti hallittavien ja ennakoitavien palvelujen massatuotantoon (Matthies 2008, 67–68). Haasteen osallistavan ajattelumallin käyttöönotolle heittää se, että ammattilaisten parissa voi vallita syvä epäily kansalaisten osallistumista kohtaan. Lisäksi sosiaalityön ammattilaiset voivat kokea hankalana sen, että asiakkailta on monenlaisia mielipiteitä ja tarpeita, jolloin niiden yhteen nivominen muodostuu hankalaksi (emt, 70).

2.3. Kolmannen sektorin roolin kasvu

1980-luvun alussa kaupunkien asukasyhdistysten lukumäärä kasvoi voimakkaasti (Koskinen 2003, 211). Tämä merkitsi samalla kolmannen sektorin vaikutuksen lisääntymistä yhteisösosiaalityön piirissä. Kolmannen sektorin määritelmässä yksi pisimmälle edenneistä määritelmistä on kansainvälisen Johns Hopkins – ryhmän laatima rakenteellisooperationaalinen määritelmä. Se perustuu viiteen peruskriteeriin, jotka ovat rakenteellisuus, yksityisyys, voittoa tavoittelematon jakaminen, itsehallinnollisuus ja vapaaehtoisuus. Rakenteellisuus tarkoittaa, että mukaan tulevien kolmannen sektorin yksikköjen tulee olla jossain määrin institutionaalistuneita eli Suomen tapauksessa rekisteröityneitä yhteisöjä. Yksityisyys tarkoittaa sitä, että voittoa tavoittelemattomat organisaatiot eivät ole viranomaisten välittömässä ohjauksessa. Voittoa tavoittelematon jakaminen tarkoittaa, etteivät kolmanteen sektoriin kuuluvat yhteisöt tuota taloudellista voittoa omistajilleen tai johtajilleen. Itsehallinnollisuus on sitä, että yksiköllä on edellytykset valvoa omia toimintojaan. Vapaaehtoisuus tarkoittaa, että yksiköiden toimintaan osallistuminen on kaikilla toiminnan tasoilla vapaaehtoista (Helander 1998, 53–55). Ahtaan tulkinnan mukaan kolmanteen sektoriin kuuluvat Suomessa järjestöt, säätiöt ja muutamat uusuustoiminnalliset muodostumat. Kirkot lasketaan pois kolmannesta sektorista, koska niillä on verotusoikeus ja valtiollisia, julkisia tehtäviä. Tämän määritelmän mukaan myös puolueet lasketaan pois, koska niillä on valtiollisia tehtäviä hoidettavanaan (emt, 62).

Yhteisösosiaalityön ja kolmannen sektorin roolin merkityksen kasvu perustuvat valtiovallan näkemukseen siitä, että yhteisöllisyys nähdään yhtenä välineenä sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen. Simo Koskinen mainitsee yhteisösosiaalityön lisäksi uusina toimintamenetelminä yhteisötaiteen, yhteisökasvatuksen ja sosiokulttuurisen innostamisen (Koskinen 2003, 207). Payne mainitsee yhteisösosiaalityön nykyaikaisina muotoina seuraavat: a) Hollannin sosiaalisen uusiutumisen politiikka, jonka tavoitteena on integroida työllisyyden, ympäristön, sosiaalisen hyvinvoinnin ja koulutuksen puitteissa syrjäytyneillä asuinalueilla toteutettavat toiminnot yhteen ja parantaa yleistä hyvinvointia; b) Ranskassa toteutettava animaatio, joka taiteen kautta voimaannuttaa kansalaisia; c) Pohjoismaiden yhteisötyössä vaikuttava sosiaalipedagogiikka (Payne 2005, 214).

Yhteisösosiaalityön myötä on myös haluttu tuoda esiin se, että hyvinvointi perustuu moniin eri osatekijöihin. 1970-luvulla synnytetyn uuden elintasomäärityksen yhtenä

osatekijänä olivat poliittiset resurssit eli mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja poliittiseen päätöksentekoon. Erik Allardtin mukaan hyvinvointiin kuuluvat elintason lisäksi myös yhteisyyssuhteet (paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet) sekä itsensä toteuttaminen (arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielenkiintoinen vapaa-ajan tekeminen) (Koskinen 2003, 210–211). Kolmannen sektorin myötä syntyvän yhteisöllisyyden ajateltiin edistävän näitä hyvinvoinnin osa-alueita.

Simo Koskinen pitää yhteisöajattelun kannalta suomalaisen sosiaalihuollon lainsäädäntöä edistyksellisenä. Yksilöiden ja perheiden selviytymisen tukemisen lisäksi laki edellyttää sosiaalihuollon toimintaa myös yhteisöjen toimivuuden edistämiseksi. Sosiaali-toimi velvoitetaan seuraamaan kuntalaisten elinoloja ja tuottamaan niistä tietoa sekä vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien vähentämiseen. Lainsäädäntö edellyttää myös, että kansalaisten omaehtoista toimintaa tulee tukea (emt, 207). Oulun alueellista sosiaalityötä tutkinut Tuula Kivistö-Pyhtilä määrittelee alueellisen sosiaalityön yhdeksi osa-alueeksi yhteistyön alueella toimivien järjestöjen kanssa (emt, 223).

Yhteisösosiaalityön ideologisenä tavoitteena on joko saada kansalaiset itse järjestämään hyvinvointipalvelunsa taikka saada kansalaiset yhteistoimintaan sen puolesta, että yhteiskunta järjestäisi heille ne hyvinvointipalvelut, jotka heille kuuluvat. Joka tapauksessa pyritään saamaan kansalaiset irti passiivisesta kansalaisuudesta kohti aktiivista kansalaisuutta. Suomessa nousi yhdeksi sosiaalipolitiikan innovaatioksi 1980-luvulla yhteisöllistämisen strategia, joka noudatti pitkälti edellä mainittuja yhteisötyön tavoitteita. Suomessa asia nähtiin tuolloin siten, että yhteisöllistäminen on joko yksi sosiaalivaltion toimintalinja, jolloin kansalaiset osallistuisivat ammattiauttajien rinnalla mahdollisimman laajasti yhteisön jäsenten hoivaamiseen joko vapaaehtoisuuden tai pakon velvoittamina taikka sitten se nähtiin kansalaisyhteiskunnan kansalaisten itsemääräämis- ja itseorganisoitumisvaatimuksena, jolloin julkiset palvelut olisi siirretty kansalaisyhteiskunnan hoidettaviksi (emt, 215–216).

Paynen mukaan yhteisösosiaalityön peruslähtökohtina pidetään neljää seikkaa: a) sosiaalisen pääoman kartuttamista (yhteisön sisäisten ja sen ulkopuolisten yhteyksien jatkuva lisääminen ja näiden yhteyksien käyttäminen yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen); b) kansalaisyhteiskuntaa (kansalaisten muodostamat viralliset ja epäviralliset yhteisöt, jotka muodostavat vaihtoehdoisen sektorin julkiselle ja yksityiselle sektorille); c) kapasiteetin rakentamista (yhteisöjen inhimillisen osaamis-pääoman rakentaminen); d) sosiaalista inklusiota (autetaan marginaaliryhmiä ja – yhteisöjä esittämään vahvempaa roolia

yhteiskunnassa syrjäytymisen välttämiseksi) (Payne 2005, 223). Näitä toimintoja voidaan kutsua myös voimaannuttamiseksi, jonka tehtävänä on saada kansalaiset tietoisiksi omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan sekä tukea heidän työtään oman hyvinvointinsa sekä yhteisön ja yksilöiden vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi (emt, 295–315).

Simo Koskisen mukaan järjestöjen eli kolmannen sektorin rooli hyvinvoinnin tuottamisessa nousi erityisen näkyvästi esille 1980–1990 – lukujen taitteessa. Kolmannen sektorin toimintamuodot eli sosiaaliset verkostot, vapaaehtoistyö ja oma-apuryhmien toiminta ovat muodostuneet postmodernissa yhteiskunnassa sosiaalityön uudeksi toimintamuodoksi. Uuden yhteisösosiaalityön peruseriaate on, että eri sektoreiden työntekijät tekevät työtä kumppanuuteen nojautuen kansalaisten kanssa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sen asiantuntijuus perustuu siihen, että sosiaalityön tavoitteisiin pyritään rakentamalla, tukemalla ja kehittämällä erilaisia yhteisöjä. Yhteisösosiaalityön keskeiset toimintaperiaatteet ovat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen, kansalaisten oma-aloitteisuuden ja jaetun vastuullisuuden voimistaminen sekä sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnistaminen (Koskinen 2003, 227–229).

Kolmas sektori on ollut alusta alkaen aktiivinen yhteisösosiaalityön kehittämisessä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto lähetti maaliskuussa vuonna 1981 sosiaali- ja terveysministeriölle kirjeen, jossa se pyysi ministeriötä koordinoimaan yhdyskuntatyötä, ohjeistamaan lääninhallituksia ja kuntia, suorittamaan tutkimusta asiasta sekä suunnittelemaan koulutusta ja työnohjausta. Kirje osui ajankohtaan, jossa ministeriössä oli parhailaan menossa sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistus ja yhdyskuntatyö sai samalla juridisen perustan toiminnalleen. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1983 työryhmän pohtimaan yhdyskuntatyön yleisten edellytysten parantamista. Ryhmän raportissa vuodelta 1985 yhdyskuntatyö määriteltiin siten, että se on asukkaiden tarpeista lähtevä työmuoto, jonka tarkoituksena on suunnitelmallisen ja sosiaalisen muutosprosessin käynnistäminen ja tukeminen tietyllä alueella. Asukkaiden, järjestöjen ja virkamiesten tulee yhteistyössä kehittää asuinalueen sosiaalista toimintaa ja parantaa asuin- ja elinympäristöä. Samalla yhdyskuntatyölle määriteltiin kolme eri osa-aluetta, jotka olivat asukkaita aktivoiva asukastyö, eri organisaatioiden välinen yhteistyön edistäminen sekä suunnitteluun & päätöksentekoon vaikuttaminen. Perustaksi asukastason työlle asetettiin konsensushenkinen community development – tyyppinen työ. Sen sijaan työryhmä ei hyväksynyt community action – tyyppistä työtä (Koskinen 2003, 220–221). Com-

munity action - työn tavoitteena on aktivoida paikalliset yhteisöt ja niiden jäsenet toimimaan omien etujensa puolesta ja neuvottelemaan valtaapitävien kanssa siitä, miten yhteisöjen jäsenten vaatimukset voidaan tyydyttää (Payne 2005, 215).

Uusiin kerrostaloasuinalueisiin liittyvän kolmannen sektorin kehityksen yksi osa oli vuonna 1975 tapahtunut Pormestarinluodon asukasyhdistyksen perustaminen. Tätä ennen oli Porin kaupungin omistamissa vuokrakerrostaloissa käynnistetty asukasdemokratiaa kokeilu vuonna 1974. Asukasdemokratia virallistettiin kaupunginvaltuuston päätöksellä vuonna 1976. Sisäasiainministeriön aloitteesta käynnistettiin vuonna 1979 Pormestarinluoto – projekti, jonka puitteissa suoritettiin maisema- ja viherrakentamista sekä laitettiin alueen sadevesijärjestelmät kuntoon (Nummelin, Juri 1998, 4). Pormestarinluodon asukasyhdistyksen toimintamuotoihin kuuluivat valaistuksen vaatiminen alueelle, toiminta epäoikeudenmukaisiksi katsottuja vuokrankorotuksia vastaan, taloyhtiöiden asettamien lasten nurmikolla oleskelun kiellon purkamisvaatimukset, lentopallotarjan pyörittäminen taloyhtiöiden välillä, Pormestarilainen – lehden julkaisu, nuorisotilan perustamisen vaatiminen sekä sen estäminen, että Vaasan ohitustietä olisi ryhdytty rakentamaan Pormestarinluodon asuinalueen halki (Nummelin 2005, 3-5). Pormestarinluoto – projekti saatiin valmiiksi 1980-luvun alussa. Samassa yhteydessä asukasyhdistyksen toiminta sammahti (emt, 6), mutta heräsi uudelleen eloon 1990-luvun lopulla työllisyysprojektin myötä.

Asukasyhdistyksen työllisyysprojekti lähti vuonna 1998 liikkeelle Pormestarinluodon lähikirjaston lakkautuksesta, mitä asukasyhdistys vastusti muun muassa adressikeräyksin. Kun kamppailu kirjastosta hävitettiin, päätettiin perustaa oma kirjasto työllisyysprojektin toimin. Lopulta Pormestarin kirjatuva avasi ovensa 19.4.1999 ja se muodostui työllisyysprojektin keskipisteeksi, mistä käsin toimivat muut toiminnot, kuten kaupunkipyörä-hanke, päivä- ja yöpartiointi liikekeskuksessa ja koko kerrostaloalueella, nukketatteri ja siivouspalvelu. Projektiin työllistetyt ylläpitävät työllään kyseisiä palveluja ja luovat samalla alueen asukkaille tärkeitä palveluja. Aila-Leena Matthies kertoo kirjoituksessaan (Matthies 2008, 74–77) siitä, miten ”erilaiset kommunikatiiviset avoimet kokoontumispaikat ovat mielestäni osuvia käytännön esimerkkejä edellä kuvatuista yhteisöllistävistä ja osallistavista toimintamalleista hyvinvointipalvelujen kentässä”. Hänen mukaansa kokoontumiskeskuksissa on voitu toteuttaa uudenlaisia toimintoja ja ylittää perinteiset sosiaalityön sektorirajat. Pormestarin kirjatuvalle ja sen kautta toteutetaan myös monia muita toimintoja, kuten kulttuuri- ja nuorisotoimintaa, kansalaisten ko-

koontumisia, maahanmuuttajien palvelutoimintaa ja niin edelleen. Matthiesin mukaan yhteisöllisissä keskuksissa asiakkaiden subjektivoituminen näyttää toteutuvan ainakin paikoitellen. Hän ottaa esimerkiksi itäsaksalaisessa lähiössä toteutetun Lebensmitte – taloprojektin. Projektissa mielenterveysongelmista kärsinyt henkilö profiloitui keskuksen tiedottajaksi. Päihdeongelmainen lukutaidoton lastenkodeissa kasvanut mies löysi Lebensmittestä hyväksyvän yhteisön, jossa hänellä oli tärkeä rooli syrjään vetäytyvien rohkaisijana. Nuoret äidit saivat lastenkasvatukseen tukea vanhemmilta naisilta. Sairauseläkkeellä oleva lastensuojeluperheen isä pääsi Lebensmittessä arvostetuksi kokiksi ja organisoi keittiön viikoittaista vapaaehtoisten työvuorolistaa. Matthies nostaa kirjoituksessaan esille toimintakeskusten ongelman, joka on vakituisen rahoituksen puute. Sama ongelma vaikuttaa myös Pormestarinluodon asukasyhdistyksen toimintoihin. Rahoitus pitää hakea joka vuosi erikseen ja valtiovallan työllisyysmäärärahojen jatkuvat heittelyt luovat oman uhkansa toiminnan jatkumisen ylle.

Samantyyppisestä kokoontumiskeskuksesta kirjoittaa myös Anne-Mari Röpelin (Röpelin 2008, 129–131) kertoessaan yhteisösosiaalityön toteutuksesta iisalmelaisessa Lippuniemen kerrostalolähiössä. Alueella toteutetussa projektissa olivat mukana viranomaiset, sosiaalialan oppilaitos ja paikallinen asukasyhdistys. Projektissa toteutettiin muun muassa ruoanlaiton ja taloudellisen hyvinvoinnin kurssia, kaveritukihenkilötoimintaa lapsille, retkiä ja leirejä sekä sosiaalityöntekijän perhetyötä. Tukikohtana toimi alueen asukastila Lipetti.

Yhteisösosiaalityö ei ole perinteistä viranomaistyötä lasten, perheiden, nuorten tai päihdeongelmaisten kanssa sosiaalitoimessa. Sen pääkohde eivät ole yksilöt tai perheet, vaan asukasryhmät, yhteisöt ja asuinalueet. Nykyinen yhteisösosiaalityö pyrkii yhdistämään sosiaalityön menetelmiä uudennlaisiksi kokonaisuuksiksi. Päivi Turusen mukaan konkreettisia esimerkkejä ovat perhekeskukset, itseapuryhmät, yhteisöterapeuttiset ryhmät ja tiimit. Myös yhteisöhoiva, yhteisökasvatus, yhteisöterapia ja yhteisökuntoutus on monissa tapauksissa laskettu kuuluvaksi yhteisösosiaalityöhön (Turunen 2008, 49).

Kunnallisen sosiaalitoimen yhteisösosiaalityön työntekijät toimivat viranomaistyön ja kenttätöön välimaastossa. He kokevat pääsevänsä virastotyöntekijää paremmin kentälle asiakkaiden kanssa ja saamaan tätä kautta asiakkaisiin inhimillisen kontaktin (Roivainen 2008, 29). Tämä tilanne johtaa myös siihen, että yhteisösosiaalityötä tekevät näkevät asiakkaansa eri tavalla. Sosiaalitoimiston näkökulma asiakkaisiin on monesti ongelmakeskeinen, kun taas yhteisösosiaalityötä tekevät kenttätöntekijät pyrkivät löytämään

asiakkaidensa vahvuuksia ja miettimään, mikä on vienyt aiemmin hyvin pärjänneen miehen taikka naisen ”huonoille teille” (emt, 31).

Päivi Turunen katsoo, että yhteisösosiaalityön tekijöiden kohtaamisissa arjen tilannekohtaisissa toiminnoissa käytännönviisaudella (hiljaisella tiedolla) ja eettisillä toimintaperiaatteilla on ensiarvoisen tärkeä asema. Tietoteoreettisesti yhteisösosiaalityö tarvitsee hiljaista tietoa, tieteellistä asiatietoa ja näiden lisäksi vielä muutokseen pyrkivää yhteistoimintaa (Turunen 2008, 51).

Yhteisösosiaalityön keskeinen periaate on työntekijöiden jalkautuminen kentälle. Asiakkaat kohdataan lähiössä, asukastilalla, kansalaistalossa taikka yhdistysten toimitaloilla. Toimintaympäristönä voivat olla myös ihmisten luomat verkostot, kuten vaikkapa maahanmuuttajien yhteisöt (Nylund 2008, 83).

2.4. Työ kolmannen sektorin yhteisösosiaalityön metodina

Kyösti Raunio nostaa kirjassaan ”Olellainen sosiaalityössä” esiin ranskalaista yhteiskunnallista ajattelua, jonka mukaan syrjäytymisessä pääasiallinen huolenaihe kohdistuu syrjäytymisestä johtuvaan sosiaaliseen epäjärjestykseen. Ignace Glorieuxin näkemyksiä tulkiten Raunio kirjoittaa, että yhteiskunnan tulee toimillaan ehkäistä syrjäytymistä ja tämä toteutuu ennen kaikkea integroimalla kansalaiset yhteiskuntaan työnteon kautta. Tekemällä työtä ihmiset kokevat kuuluvansa yhteisöön ja vaikuttavansa siihen (Raunio 2004, 221).

Työllä ei Glorieuxin näkemyksen mukaan ole yksinomaan välineellistä arvoa toimeentulon hankkimisen näkökulmasta, vaan se myös laajentaa yksilön sosiaalisia näköaloja ylitse perheen rajoittuneen näkökulman. Raunio katsoo, että työnteon avulla yhteiskuntaan integroiminen soveltuu erityisen hyvin Suomeen, koska työetiikka on Suomessa tärkeä arvo (emt, 222). Mika Kurkinenkin viittaa työttömyyden kokemisen kulttuurisidonnaisuuteen toteamalla, että työllä on ollut ja on edelleen keskeinen merkitys sosiaalisille siteille suomalaisessa yhteiskunnassa. ”Nimenomaan työ keskeisesti sitoo meidän kulttuurissamme yksilön sosiaaliseen ympäristöönsä, mahdollistaa elämänhallinnan ja sosiaalisen kanssakäymisen sekä antaa paikan yhteisössä. Työllisyyskysymys on koko yhteiskunnan kiinteydelle ja vakaudelle elintärkeää ja se onkin kiinteästi liittynyt yhteiskuntasopimuksen syntyyn Suomessa” (Kurkinen 1997, 9).

Työ on noussut kolmannen sektorin toteuttaman yhteisösozialityön metodiksi vuodesta 1998 lähtien, kun yhdistyksille ja säätiöille ryhdyttiin antamaan varsin edullisin ehdoin yhdistelmätueksi kutsuttua työllistämistukea yli 500 päivää työttömänä olleiden pitkäaikaistyöttömien työllistämiseksi. Tuen suuruus on Kelan työttömille maksaman peruspäivärahan suuruus kerrottuna kertoimella 1,9. Syynä yhdistelmätuen myöntämiselle yhdistyksille ja säätiöille oli vuonna 1998 valmistunut Harri Skogin ja Heikki Räisäsen tekemä selvitys ”Toimivampiin työmarkkinoihin”. Selvitysmiesten mukaan työmarkkinatuen saajien tilanteen säilyttäminen entisellään olisi tarkoittanut sitä, että olisi hyväksytty noin 100 000 työttömän jääminen pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolelle (Skog, ym. 1998, 138). Tavoitteena oli samalla myös säästää valtion menoissa, sillä yhdistykseen työllistämällä ajateltiin vähennettävän valtion virastoihin työllistämistä, joka selvitysmiesten mukaan oli kaikkein kallein tukityöllistämisen muoto (emt, 144). Kolmatta sektoria selvitysmiehet pitivät hyvänä kokeilualueena, koska vapaaehtois- ja kansalaistoinnissa työllistämispotentiaalia on muun muassa paikallistason projekteissa ja vapaaehtoistyötä tukevissa toimisto-, ylläpito- ja muissa tehtävissä. Lisäksi yhdistyksissä on mahdollista tarjota työttömille sellaisia avustavia tehtäviä, joihin myös vähäisemmät valmiudet omaavia työttömiä voidaan työllistää (emt, 146). Lopuksi selvitysmiehet toteavat, että uuden tuen avulla voidaan selvittää, onko yhteiskunnassa sellaista yhteisvastuuta, jolla voidaan estää vaikeimmassa asemassa olevien työttömien syrjäytymistä (emt, 147). Selvitysmiehet arvelevat yhdistyksissä suoritettavan työllistämisen avulla myös mahdollistettavan työttömien paluun avoimille työmarkkinoille (emt, 151).

Pitkäaikaistyöttömät on joissain paikoissa ja ajoittain myös velvoitettu ottamaan osaa kolmannen sektorin tarjoamaan työtoimintaan. Tätä kutsutaan aktivoinniksi. Aktivoinnissa oikeus toimeentuloon kytketään tiiviisti siihen, että asiakas osallistuu työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Tähän on suhtauduttu kaksijakoisesti: toisaalta on katsottu tärkeäksi, että oikeuksia omaavilla kansalaisilla on myös velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, toisaalta aktivointia on pidetty myös kontrollin lisäämisenä kansalaisia kohtaan (Raunio 2004, 223). Kyösti Raunio kirjoittaa kuitenkin Mikko Kauttoa lainaten, että aktivointitoimenpiteisiin osallistuneet eivät ole pitäneet viranomaisten kanssa sopimiaan toimenpiteitä kielteisenä puuttumisena heidän elämäänsä, vaan he näyttävät pitäneen toimia osoituksena kiinnostuksesta heidän elämäänsä kohtaan (emt, 226).

Nykyisin palkkatueksi kutsutun työllistämistuen sekä työharjoittelu-, työkokeilu- ja työelämävalmennusrahan turvin työllistetään arviolta 20 000 ihmistä vuositason (Numme-

lin 2006, 3). Kolmas sektori on ajan myötä ryhtynyt aktiivisiin toimiin pitkäaikaistyöttömien työllistämiseksi. Järjestöt ovat kokeneet hyötyvänsä toiminnasta, sillä ne ovat tukityöllistettyjen joukon turvin voineet voimakkaasti lisätä aktiviteettejaan. Esimerkiksi Pormestarinluodon asukasyhdistys ry on voinut työllisyysprojektinsa ansiosta selvästi lisätä kerrostaloasuinalueen lähipalveluja. Samalla järjestöjen painoarvo muun muassa vaikuttamisessa virkamiehiin ja poliittisiin päättäjiin on selkeästi noussut.

2.4.1. Työttömyydestä koituvat ongelmat yksilöille

Kortteisen ja Tuomikosken tutkimus (1998) osoitti, että sairastavuus on yhteydessä työttömyyteen. Työttömien joukko on työllistä väestöä sairaampaa sekä fyysisesti että psyykkisesti. Masentuneisuus ja voimattomuus ovat selvästi yleisempiä tunteita työttömillä kuin työllisillä, mutta kuitenkin psyykkisten sairauksien yhteys työttömyyteen ei ole niin selvä kuin muiden sairaustyyppien osalta. Somaattista sairastavuutta (somaattisella sairaudella tarkoitetaan elimellistä tai ruumiillista sairautta) mittaava pitkäaikaisairaiden osuus on sen sijaan vahvassa yhteydessä työttömyyden keston. Työkykyä haittaavan sairauden osalta kytkeä työttömyyteen ja sen keston on vielä selkeämpi (emt, 38–41). Tutkijat liittävät työttömyyden ja sairastavuuden väliset kytkökset työttömyydestä koituihin nöyryytyksen ja häpeän kokemuksiin. Aineistona, minkä pohjalta johtopäätökset on tehty, on käytetty työttömien kirjoittamia tarinoita omista kokemuksistaan (emt, 53).

Kortteinen ja Tuomikoski (emt, 173–175) osoittivat, että työttömyyden ja sairastavuuden välinen yhteys ei selity sillä, että sairaat valikoituisivat työttömiksi. Päinvastoin, työttömyydellä on oma vaikutuksensa sairastavuuden lisääntymiseen. Kun sairaammilla ihmisillä on suurempi riski jäädä työttömiksi, aiheutuu tästä monitahoinen kausaalinen yhteys: toisaalta sairailta ihmisillä on suuri riski jäädä työttömiksi ja työttömiksi jäätyään he työttömyyden vuoksi sairastuvat entistä enemmän, jolloin heidän mahdollisuutensa päästä takaisin töihin heikkenevät entisestään. Kortteinen ja Tuomikoski löytävät tutkimuksensa kautta myös tarkemman syyn työttömyyden pitkittymiselle: sellaiset ihmiset, joiden ankkuroituminen ympäröivään yhteisöön on heikkoa, eivät kestä työkykyisinä, jos he ajautuvat pois työstä. Heidän kohdaltaan työttömyys lisää sekä mielen että kehon sairastavuutta. Tutkijapari täsmentää vielä entisestään: tutkimusaineiston perusteella näyttää siltä, että ainakin Suomessa sosiaalinen hajoaminen on ollut lujinta so-

sioekonomisen asteikon alapäässä. Vakaassa yhteiskunnallisessa asemassa on ollut helpompaa säilyttää vanhat siteet ja kehittää uusia, kun taas taloudellisesti heikossa asemassa olevilla ei ole ollut aiempiakaan sosiaalisia siteitä, joiden avulla työttömyysaikaisista vaikeuksista olisi ollut mahdollista selvitä. Kun työttömyys heikentää entisestään taloudellista asemaa, on työttömyydestä koituvista vaikeuksista entistä hankalampaa selvitä (emt, 177–178).

Jarmo Marski (1996, 110) toteaa, että hyvinvointipuutteiden kasautumisriski on pitkäaikaistyöttömillä erityisen suuri. Hänen mukaansa yli puoli vuotta kestäneeseen työttömyyteen ovat voimakkaassa yhteydessä mm. velkaantumisongelmat, puutteet perustarpeiden tyydyttämisessä, stressioireiden kasautuminen, koettu heikko terveydentila, puutteelliseksi koetut omaa elämää koskevat vaikuttamismahdollisuudet sekä vähäinen poliittinen osallistuminen. Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksessa (STM:n työryhmämuistio 1995, 9) todetaan, että työttömyys on psykososiaalinen stressitilanne, joka uhkaa ihmisen identiteettiä ja itsetuntoa. Työttömyys vähentää usein henkistä hyvinvointia ja saattaa johtaa passivoitumiseen sekä syrjäytymiseen opettamalla elämään ansioyön ulkopuolella, heikentämällä taitoja ja – motivaatiota. Työttömiksi joutuneista ihmisistä tehdyissä tutkimuksissa on selvinnyt muun muassa seuraavia työttömiin kohdistuvia seurauksia: 1) Ajantaju häviää, koska päivän mittaan ei ole mitään tekemistä; 2) Työttömien harrastustoiminta vähenee entisestään, vaikka aikaa harrastuksiin olisi aiempaa enemmän. Tämä tarkoittaa sitä, että vapaa-aika koetaan työhön olennaisena osana kuuluvaksi, eivätkä työ ja vapaa-aika ole toisilleen vastakkaisia, toisiaan korvaavia; 3) Työttömyys herättää päämäärättömyyden tunteen (Jahoda 1982, 22–24). Marie Jahoda näkee syynä asiaan sen, että modernin yhteiskunnan jäsenet hahmottavat aikaa julkisten instituutioiden, kuten työn, mukaan. Työ myös tarjoaa ihmisen tarvitsemat sosiaaliset kontaktit, joita ilman ei synny tarvetta lähteä mukaan harrastuksiin, eikä tehdä minäänlaisia pidemmän tähtäimen suunnitelmia (emt, 24–25).

Työterveyslaitoksen tutkijoiden Janne Vesalaisen ja Jukka Vuoren tutkimuksessa vuodelta 1996 todettiin, että Suomessa 1980-luvun lopulla E. Lahelman julkaiseman pitkitäistutkimuksen tulosten mukaan puolet tutkituista työttömistä oli psyykkisesti rasittuneita, kun taas työssä käyvässä vertailuryhmässä osuus oli noin viidesosa. Koettuun toimintakykyyn vaikuttavat masennusoireet ja unihäiriöt olivat yleisiä. Edelleen Lahelman, ym. Suomen Lääkärilehdessä vuonna 1995 julkaisemassa tutkimuksessa todettiin, että erityisesti työttömien miesten koettu terveydentila oli heikompi kuin työssä käyvi-

en. B. Shamirin 1980-luvun puolivälissä tekemän tutkimuksen mukaan hyvin koulutulla israelilaisella väestöllä koettu ahdistus ja masennus lisääntyivät siirryttäessä työllisyydestä työttömyyteen. Ahdistus- ja masennusoireet vähenivät vastaavasti uudelleen-työllistymisessä (Vesalainen, ym., 1996, 4-5).

Suomalaisen kulttuurin työpainotteisuudesta puolestaan kertovat helsinkiläisten työttömien lausumat: ”...se (työttömyys) on kova paikka, koska siis meidät on koulutettu pienestä pitäen siihen, että työ – työtä täytyy tehdä että saa rahaa ja saa arvostusta ja sitten kun se työ suomalaiselta kielletään se kolahtaa niinku paljon pahemmin kun jollekin muualla ja muille”; ”...ja sitten ei niinku oo enää sitä ihmisarvoakaan enää, jos ei osaa työssä... moni varmaan kokee sen niin, että ei kelpaa enää muitten ihmisten silmissä, jos on joutunu työttömäksi”; ”Tiedätsä miten se loppuu – se loppuu kun katto pamahtas päähän siis tää työttömyys... kato kun tulee toimeettomaks niin silloin ei oo mitään muuta vaihtoehtoo kun juominen (Kurkinen 1997, 31).

2.4.2. Työstä koituvat positiiviset seuraukset

Outi Välimaa (2008, 258) kertoo työttömien yhdistyksen ylläpitämässä kierrätyskeskuksessa vapaaehtoisena työskentelevästä työttömästä, jonka mukaan työskentely on tuonut hänet ”enemmän niin kuin kunnan ihmisen kategoriaan”. Lähtö aamulla kotoa töihin ja paluu iltapäivisin ovat vapauttaneet hänet työttömän negatiivisesta leimasta.

Työllä on siis muutakin merkitystä kuin vain toimeentulo. Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektin suomien kokemusten turvin voin todeta, että monet työttömät ovat tulleet projektiin töihin, vaikka siitä ei ole ollut juurikaan taloudellista hyötyä. He ovat halunneet päästä ihmisten ilmoille pois kodin ahdistavien seinien sisäلتä, olemaan hyödyksi itselleen ja muulle yhteiskunnalle.

Tutkija Matti Heikkilä toteaa, että ’Ihmiset voivat nähdä työn sinänsä houkuttelevaksi. Se tarjoaa sosiaalista statusta ja sosiaalisia kontakteja. Heikostikin palkattu työ voi tarjota mahdollisuuden myöhemmin edetä paremmin palkattuihin töihin’ (Heikkilä 1999, 7). Juho Saaren mukaan talouspsykologien tutkimukset ovat osoittaneet työn merkityksen ihmisille itsekunnioituksen lähteenä ja arkielämän rakenteistajana. Työllä katsotaan olevan myös ennen kaikkea itsensä toteuttamisen tehtävä. Ihmisen kannalta on tuottavaa ja tyydyttävää oppia vaativa ammatti, vaikka se alussa vaatisikin huomattavia ponnis-

tuksia. Näin rationaalinen yksilö pyrkii sijoittamaan resursseja kulutuksen ohella myös työhön. Saaren mielestä vapauden valtakuntaa tulisikin hakea työn sisältä, eikä ratkaisuna voi olla yksinomaan työajan lyhentäminen, vaan muitakin ratkaisuja on oltava (Saari 1998, 105).

Satakuntalaisia työllisyysprojekteja tutkinut Outi Kärkkäinen kirjoittaa, että työhallinnon pitkäaikaistyöttömien aktivointikokeilussa 1997–98 todettiin, että kokeiluun osallistuneet asiakkaat virkistyivät sosiaalisesti, psyykkisesti ja fyysisesti. Koettu hyvinvointi lisääntyi ja elämänlaatu kohosi. Vuoden 2003 aikana toteutettuihin työllisyysprojekteihin liittyvistä haastatteluista kävi ilmi, että työllistetyt kokivat työllistymisensä lähes poikkeuksetta positiiviseksi, etenkin jos työttömyys oli pitkittynyt. Työllistettyjen mukaan hyvää projekteissa olivat olleet ”työnteko”, ”kun sai työpaikan” ja ”kun tuntee olevansa tarpeellinen”. Työn mukanaan tuomina hyvinä asioina todettiin ”työyhteisö”, ”työtoverit”, ”uusien ihmisten tapaaminen” ja ”ihmisten kanssa tekemisissä oleminen”. Sosiaalisesta näkökulmasta työllistyminen oli vaikuttanut seuraavasti: ”työ tuo lisää iloa elämään”, ”työ tekee henkisesti vireämmäksi”, ”työ lisää aktiivisuutta”, ”työssä ollessa jaksaa paremmin ja kiinnostus yleisellä tasolla erilaisiin asioihin on lisääntynyt” ja ”työ on antanut uutta sisältöä elämään”. Ajankulumisesta haastatellut totesivat muun muassa, että ”vuorokausirytmä on tasaantunut”, ”päivät kuluvat nopeammin” ja ”elämä on muuttunut säännöllisemmäksi” (Kärkkäinen 2004, 19–21).

Samanlaisia tuloksia on tullut kuusankoskelaisten työllistettyjen haastatteluista 14 vuotta aiemmin: ”Mielenterveyden vuoksi oli hyvä, taloudellisesti ei. Oli piristävää, kun kotona on ollut paljon lapsia”, ”aika kului mukavasti, rahallisestikin parempi”, ”parempi mieli tuli, kun sai tunteen, että tarvitaan” ja ”henkinen puoli oli tärkeä. Sai olla ihmisten parissa” (Melolinna 1989, 23–24).

Vesa Isoviidan gradussa kuullaan yhdistelmätuella työllistetyiltä seuraavanlaisia kommentteja: ”Et mä tulin (yhdistelmätukityöhön) ihan oman itteni vuoksi, et pääsi ihmisten ilmoille. Työ on ihmiselle tärkeä. Että käypi töissä ja ihmisten kans ompii ja juttelee ja puhuu” (Isoviita 2003, 51). ”Kai se oli ensimmäisen sit se, et on saanu tätä itseluotamust. Näkee sen, et pystyy tekemään jotaki.” ”No rahallinen tilanne on noussu ja sit henkinen taso on ylhäällä ja kunto o noussu” (emt, 71).

Tekemiensä haastattelujen perusteella Isoviita on tullut johtopäätökseen, että väliaikainenkin yhdistelmätukityöjakso nostaa työllistetyn itsetuntoa ja omanarvontunnetta. Samalla riippuvuus muista on vähentynyt ja tätä kautta tullut suurempi itsenäisyys koetaan

positiiviseksi asiaksi. Koska yhdistelmätukityön palkka on pieni, tarkoittaa se sitä, että taloudelliset mahdollisuudet eivät ole juuri parantuneet, mutta tärkeintä työllistetyille oli positiivinen muutos. Kun itseä ei verrattu keskimääräiseen tasoon, vaan omaan viite-ryhmään, koettiin tapahtuneen arvoaseman nousua (emt, 72).

2.4.3. Kritiikki yhteisösosiaalityötä ja kolmatta sektoria kohtaan

Yhteisösosiaalityön toisena puolena on, että se voi asettaa kansalaisille täysivaltaisen kansalaisuuden edellytykseksi itsensä ja oman elämänsä hallinnan, jolloin se implisiittisesti määrittelee ihmiset, joilla on vaikeuksia itsensä ja oman elämänsä hallinnassa täysivaltaisen kansalaisuuden ulkopuolelle (Roivainen, ym. 2008, 14). Toisaalta antamalla peruspalvelujen organisoinnista vastuuta kolmannelle sektorille julkinen sektori voi itse vetäytyä vastuusta ja lakkauttaa kansalaisten ja alueiden vakiintuneita peruspalveluja. Kolmannen sektorin lähiverkostojen toivotaan toimivan ”ongelma-alueiden ensiapupäivystyksenä” taikka hätäapuna kansalaisille (Roivainen 2008, 38).

Aila-Leena Matthies kritisoi voimakkaasti yhteisöllistä strategiaa siitä, etteivät mitkään tutkimukset todista, että kansalaisyhteiskunta olisi jossain päin maailmaa vahvistumassa tavalla, jota yhteisöllistä strategia edellyttäisi. Hänen mielestään julkisen rahoituksen piiriin pääsee yleensä vain sellainen kansalaistoiminta, joka toteuttaa julkishallinnon tavoitteita. Jotta kansalaiset saataisiin kiinnostumaan ”yhteisten asioiden hoitamisesta”, pitäisi päättäjien ”katsoa peiliin” ja pohtia sitä kautta, miksi ihmiset eivät ole kiinnostuneita yhteisistä asioista. Matthiesin mukaan monet kansalaisyhteiskunnalliset toiminnot ovat irronneet perustastaan ja muuttuneet puhtaaksi viranomaistoiminnaksi tai poliittisen eliitin ohjaamiksi koneistoiksi (Matthies 2008, 64 – 66).

Kolmannen sektorin mahdollisuuksia työllistää merkittäviä määriä työttömiä on epäilty lähinnä siksi, ettei kolmannen sektorin toimijoita ole alun perin organisoitu työllistämisen näkökulmasta ja siksi, että ne eivät kykene muodostumaan itsenäiseksi toiminta-alueeksi, koska ne ovat pitkälti itse riippuvaisia valtion antamasta taloudellisesta tuesta (Mattila 2001, 141).

Matti Kortteinen ja Hannu Tuomikoski ovat kriittisiä kolmatta sektoria kohtaan siinä mielessä, että myös kansalaisyhteiskunnan sisällä muodostuvat yhteisyysuhteet jakautuvat säätyportaikon mukaan. Tästä syystä tukeutumalla kansalaisyhteiskunnan sisäisiin

sosiaalisiin resursseihin ei juuri pystytä estämään eriarvoisuutta kärjistymästä. ”Ne, jotka eniten apua tarvitsisivat, ovat myös kansalaisyhteiskunnan sisällä heikoimmassa asemassa. Kansalaisyhteiskunnan roolin korostaminen soveltuu osalle työttömiä, mutta tasa-arvopolitiikan välineeksi siitä ei ole” (Kortteinen, ym. 1998, 181).

2.5. Elämän- ja työn hallintaan sekä sosiaaliseen tukeen liittyviä teorioita

Olen halunnut lähestyä tutkimusaiheittani monista eri näkökulmista ja ottanut teoriavii-
tekehukseksi eri teorioita. Seuraavassa esittelen teorit, joita olen tutkimusta valmis-
tellessani käyttänyt työskentelyperustanani.

2.5.1. Koherenssin tunne

Elämäntähtäystä ja sen teoreettista perustaa on laajasti tutkinut lääketieteellisen sosiolo-
gian professori Aaron Antonovsky. Hän on luonut käsitteen koherenssin tunne (sense of
coherence), joka voidaan kääntää elämäntähtäykseksi. Antonovsky määrittelee elämäntähtäyksen
seuraavasti: se on tietynlainen ajattelu- ja suhtautumistapa ympäröivään maa-
ilmaan, jonka myötävaikutuksella syntyy dynaaminen luottamuksen tunne siitä, että ih-
misen ulkoiset ja sisäiset ympäristöt ovat ennustettavissa olevia ja että on olemassa suu-
ri mahdollisuus olettaa, että asiat tapahtuvat niin, kuin niiden on järkevää olettaa tapah-
tuvan (Antonovsky 1985, 123). Tähän liittyen Antonovsky katsoo, että vahvan elämäntähtäyksen
omaava ihminen näkee ulkopuoliset ärsykkeet ymmärrettävinä (comprehensi-
ble), hallittavina (manageable) ja tarkoituksellina (meaningful) (Antonovsky 1987,
155).

Antonovskyn ajattelussa elämäntähtäyksen kehittämisessä tärkeää on niin kutsuttu salu-
togeeminen lähestymistapa ihmisten sairauksiin ja ongelmiin. Sen mukaan olennaista on
ihmisen omien voimavarojen kehittäminen sairastumista vastaan. Niinpä Antonovsky
erottaa toisistaan stressin ja jännityksen (Antonovsky 1985, 6). Jännitys voi olla terveyt-
tä ja elämäntähtäystä edistävää, mutta stressi sen sijaan tarkoittaa tilannetta, missä yksilö

ei kykene käsittelemään häneen kohdistuvaa jännitystä riittävän tehokkaasti ja se johtaa riskiin sairastua (emt, 95–96).

Anna-Maija Pietilä on esittänyt Antonovskyn salutogeenisen lähestymistavan ydinkäsitteen koherenssin tunteen seuraavasti: se tarkoittaa ihmisen sisäistä maailmaan orientoitumisen mallia ja sisältää kolme osatekijää: 1) ymmärrettävyys (comprehensibility) tarkoittaa tunnetta siitä, että kykenee hahmottamaan sekä ymmärtämään omat sisäiset voimavaransa sekä vuorovaikutuksen sosiaalisen ympäristön kanssa. Ymmärrettävyys tarkoittaa myös sitä, että elämässä on loogisuutta, oma elämä on ennustettavissa ja järjestyksessä. 2) Hallittavuus (manageability) viittaa yksilön kokemukseen siitä, että hänellä on käytössään voimavaroja, joiden avulla hän voi vastata erilaisiin haasteisiin. 3) Tarkoituksellisuuden (meaningfulness) osatekijä osoittaa, miten yksilö kokee oman elämänsä tarkoituksen ja haluaako hän mobilisoida voimavarojaan erilaisiin sitoumuksiin ja velvoitteisiin (Pietilä 1994, 19).

Mikä on Antonovskyn mukaan tärkeää elämänhallinnan kehittymiselle? Tutkimusten mukaan yhteiskunnallisissa olosuhteissa selviävät parhaiten ne ihmisryhmät ja yksilöt, joiden asema on suhteellisen pysyvä eli siinä ei ole tapahtunut suuria muutoksia (emt, 6). Työn myötä kehittyvälle elämänhallinnalle on Antonovskyn mukaan olennaista tehtävän työn yhteiskunnallinen arvostus ja se, miten työntekijä itse arvottaa oman työnsä merkityksen (Antonovsky 1985, 128).

Antonovskyn mukaan elämänhallinnalle on tyypillistä, että yksilö muodostaa itsensä kannalta ymmärrettävän, hallittavan ja tarkoituksellisen näkemyksen maailmasta. Tähän maailmankuvaan kuuluu yhtenä osana yksilön käsitys itsestään (emt, 109–110). Työn merkitystä elämänhallinnalle Antonovsky kuvaa siten, että työssä yksilö pääsee käyttämään taitojaan ja toteuttamaan potentiaalisia kykyjään. Tämä luo yksilölle luottamusta siihen, että hän kykenee pärjäämään yhteisössä. Antonovskyn mukaan työn puute aiheuttaa hallittavuuden tunteen halvaantumisen (Antonovsky 1987, 162).

2.5.2. Työn hallintaan liittyviä tutkimustuloksia

Jussi Vahteran ja Sinikka Soinin työministeriölle tekemän tutkimuksen teoriaosuudessa todetaan, viitaten Spectorin tekemään tutkimukseen, että työn hallinta on sekä työmotivaation että työntekijöiden terveyden kannalta merkittävä tekijä. Hyvään hallintaan liit-

tyy huonoon verrattuna parempi työtyytyväisyys, sitoutuminen työhön, työsuoritus ja työmotivaatio sekä vähemmän ruumiillista ja henkistä oireilua sekä poissaoloja työstä (Vahtera, ym. 1994, 18).

Tutkijat määrittelevät Hackmanin ja Oldmanin tutkimustuloksiin viitaten työn hallinnan siten, että työssä on viisi ulottuvuutta, joiden perusteella hallinnan vahvuus voidaan arvioida. Ulottuvuudet ovat: 1) työn edellyttämä tietojen ja taitojen käyttö, 2) tehtäväkokonaisuus, millä tarkoitetaan sitä, missä määrin työ vaatii kokonaisen ja tunnistettavissa olevan työn loppuun saattamista, 3) tehtävän merkitys, 4) itsenäisyys työn suorittamisessa, 5) palaute työstä. Erityisesti työn itsenäisyyden katsotaan edustavan työn hallintaa ja sen katsotaan vaikuttavan positiivisesti vastuuntuntoon työn tuloksista. Tietojen ja taitojen käyttö, tehtäväkokonaisuus ja tehtävän merkitys vaikuttavat työn mielekkyyden kokemiseen. Työstä saatu palaute taas vaikuttaa siihen, miten työn tulokset koetaan. Hackmanin ja Oldmanin mukaan työn mielekkyyden, itsenäisyyden ja palautteen muodostamasta laskulausekkeesta voidaan laskea työn motivaatiopotentiaali (emt, 19).

Vahtera ja Soini tuovat esiin myös Aronssonin määritelmän työn hallinnaksi. Työn hallinta pitää sisällään neljä keskeisintä osatekijää: 1) hallinta tarkoittaen sitä, että ihmisellä on määräävä vaikutus lopputulokseen, 2) ennustettavuus, 3) osallistuminen tarkoittaen sitä, että ihmisellä on merkittävä osa jonkin tavoitteen saavuttamisessa, 4) tilanteen ehtojen ja tilanteen sisäinen hallinta (emt, 19).

Vahtera ja Soini toteavat tutkimuksessaan, että kun kuormittavaan työhön liittyy hyvä sosiaalinen tuki, vaivaavat ahdistus, masennus, ärtyneisyys ja ruumiillinen oireilu selvästi vähemmän kuin sellaisessa kuormittavassa työssä, missä työntekijät eivät koe saavansa riittävää sosiaalista tukea (emt, 27).

2.5.3. Sosiaalisen tuen teorioita

Sosiaalisella tuella tarkoitetaan sosiaalisten suhteiden hyvinvointia edistäviä tai stressiä ehkäiseviä tekijöitä. Sen osa-alueita ovat tietotuki (neuvot, ym.), aineellinen tuki, arvostus (myönteisten arvioiden antaminen henkilöstä) ja henkinen tuki (Vahtera, ym. 2002, 48). Sosiaalisen tuen käsite on noussut tutkimuskohteeksi, koska sillä on todettu olevan yksilön hyvinvoinnin näkökulmasta pääsääntöisesti myönteisiä vaikutuksia. Eri-

tyisesti terveyteen liittyvät myönteiset vaikutukset ovat nostaneet kiinnostusta tutkia sosiaalista tukea.

Raili Peltonen (Peltonen 1994, 59) nostaa esille Berkmanin ja Symen tutkimukset kuolleisuudesta. Tutkimuksen mukaan heillä, joilla oli vähän sosiaalisia kontakteja, oli suurempi kuolleisuus kuin heillä, joilla oli runsaasti kontakteja. On todettu myös, että vähän sosiaalista tukea saavan riski kuolla ennen aikaisesti sydän- ja verisuonitauteihin on suurempi kuin riittävästi tukea saavan ihmisen. Kuntatyöntekijöiden keskuudessa tehdyn tutkimuksen perusteella hyväksi koettu tuki työtovereilta ja esimiehiltä oli yhteydessä noin 20 prosenttia pienempään sairauspoissaolojen määrään kuin huonoksi koetun tuen osalta (Vahtera, ym. 2002, 48). Peltonen tuo kirjoituksessaan esille sairauksia, joita sosiaalisen tuen saaminen tutkimusten mukaan ehkäisee. Näihin kuuluvat edellä mainittujen lisäksi myös mielenterveysongelmat. Riittävä sosiaalinen tuki vähentää lääkkeiden tarvetta ja vauhdittaa oireiden häviämistä, nopeuttaa sairauden jälkeistä työhön paluuta, avioelämään sopeutumista ja vähentää terveystalvelujen tarvetta. Mielenkiintoinen yksityiskohta tämän pro gradu – tutkielman näkökulmasta on Peltosen esille tuoma Holahanin ja Moosin tutkimus sosiaalisen tuen ja psykosomaattisten oireiden yhteydestä. Vähentynyt sosiaalinen tuki perheessä lisäsi naisten psykosomaattisia oireita ja vähentynyt työelämän tuki lisäsi puolestaan miesten oireita (Peltonen 1994, 61).

Tärkeää on huomioida, että sosiaalisessa tuessa on kyse vuorovaikutteisesta tapahtumasta, jossa tuki muodostuu ihmisten, yhteisöjen, järjestöjen, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin keskinäisen toiminnan tuloksena (Kinnunen 1999, 103). Thoits tarkentaa tätä määritelmää siten, että sosiaalinen tuki on vuorovaikutuksen tuottama sosiaalisten perustarpeiden tyydytyksen aste. Perustarpeisiin lukeutuvat rakkaus, arvonanto, yhteenkuuluvuus, identiteetti ja turvallisuus (Peltonen 1994, 5). Peltonen tuo esille Berkmanin näkemyksiä siitä, miten sosiaalinen tuki välittyy terveyteen. Berkmanin mielestä hyvä verkosto auttaa saamaan hyvää hoitoa sekä antaa apua ja henkistä sekä taloudellista tukea. Lisäksi verkoston ansiosta ihminen voi ruveta elämään terveellisempää elämää ja verkosto myös tarjoaa ihmiselle arvostusta, jonka ansiosta ihminen kokee harvemmin stressiä (emt, 62).

Caplan näkee sosiaalisen tuen merkitykselliseksi suhteessa yksilön identiteetin muodostumiseen. Lisäksi Caplanin mukaan sosiaalinen tuki merkitsee muiden ihmisten tarjoamaa panosta, jonka ansiosta yksilö voi edetä haluamiensa tavoitteiden suuntaan. Nutbeam puolestaan tarkastelee asiaa toisesta suunnasta ja katsoo sosiaalisen tuen olevan

muiden ihmisten tarjoamaa tukea, jonka avulla yksilö selviytyy negatiivisista ja rasittavista elämäntapahtumista (emt, 4-5).

Sosiaalista tukea voi jaotella tuen lähteen mukaan. Cassel (emt, 42) määritteli sosiaalisen tuen palautteeksi, joka tulee joko primaari-, sekundaari- tai tertiaariryhmästä. Primaariryhmä muodostuu perheestä ja yksilölle kaikkein läheisimmistä ihmisistä, sekundaariryhmä ystävistä, työtovereista ja naapureista sekä tertiaariryhmä puolestaan viranomaisista ja julkisten sekä yksityisten palvelujen tuottajista. Tässä pro gradu – tutkielmassa selvitetään nimenomaan sekundaariryhmän vaikutuksia yksilöön suhteutettuna kolmannen sektorin työllisyysprojektin työyhteisön luomaan sosiaaliseen tukeen. Edellä mainitussa Berkmanin ja Symen tutkimuksessa tuli ilmi, että avioliitto ja kontaktit ystävien ja sukulaisten kanssa liittyivät pienempään kuolleisuuteen kuin kirkon tai muiden ryhmien jäsenyys. Primaariryhmän suoma sosiaalinen tuki tarjoaisi siis tämän mukaan kuolleisuuden suhteen merkittävämpää apua kuin sekundaariryhmän tuki (emt, 59). Primaariryhmä tarjoaa ennen kaikkea luotettujen henkilöiden tarjoamaa tukea. Luotetuille henkilöille voi vapaasti kertoa tuntemuksistaan ja saada heiltä arvostusta. Moriwaki on tutkimustulostensa perusteella raportoinut, että luotettujen henkilöiden lukumäärä korreloi eläkkeelle siirtyneiden keskuudessa heidän emotionaalisen hyvinvointinsa kanssa (emt, 42).

Bäckman (Peltonen 1994, 133) on todennut, että psykososiaalisten tekijöiden ja elämäntapojen ohella myös sosiaalinen tuki vaikuttaa positiivisesti yksilön elämänhallintakykyyn. Peltonen selvitti omassa tutkimuksessaan eri tekijöiden vaikutusta yksilön elämänhallintaan käyttäen teoreettisena viitekehysenään Antonovskyn koherenssin tunnetta, mistä on tässä tutkielmassa kerrottu aiemmilla sivuilla. Tutkimuksessa selvisi, että elämän hallittavuuden osa-alueeseen vaikuttavat myönteisesti hyvän toimeentulon ja puolison tuen lisäksi myös työssäolo ja työyhteisön sosiaalinen tuki. Elämän ymmärrettävyyden osa-alueeseen vaikuttavat myönteisesti työ ja työyhteisön sosiaalinen tuki. Elämän tarkoituksellisuuden osa-alueeseen vaikuttavat myönteisesti samaten työ ja työyhteisön emotionaalinen tuki (emt, 133–138).

2.6. Kansalaistyö – pro gradu tuloksia

Tämän pro gradu – tutkielman tehtävänä on selvittää, selittääkö työllisyysprojektin kautta saatu sosiaalinen tuki niitä tutkimustuloksia, joita olen saanut edellisestä pro gradu – työstäni ”Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan” (Nummelin, 2006). Kerron seuraavaksi, miten edellinen pro gradu – työni on tehty ja millaisia tuloksia siitä sain.

2.6.1. Kansalaistyö – pro gradu tutkimusaineisto ja sen edustavuus

Tutkimusaineistona olivat kolmannella sektorilla pääasiallisesti Porin seudulla työskennelleet ja työskentelevät henkilöt, joiden palkkaukseen kolmas sektori oli saanut avustusta julkiselta sektorilta. Kyselyyn vastasi 257 henkilöä, jotka olivat olleet töissä joko yhdistelmätuella/palkkatuella tai työelämävalmennuksessa/työharjoittelussa. Tutkimusaineisto hankittiin survey-tutkimuksella, joka pohjautui strukturoituun kyselylomakkeeseen.

Yhteyden työllistettyihin sain pääasiallisesti Porin seudulla toimivien työllistämiprojektien kautta. Nämä projektit olivat Alueprojekti Porissa – Apropoo, jota itse vedin vuoden 2005 loppuun asti, Porissa Työväen Urheiluliiton alaisuudessa toimivat Joutsijärvi-projekti ja Iltapäivätoiminta Iltis-projekti, Harjavallassa toimiva Hatu-projekti, Porilaiset Kulttuurijärjestöt ry:n alaisuudessa toimiva Kulttuurinuoret-projekti, Porissa toimiva Kylätalkkarit-projekti, valtakunnallinen urheiluseurojen parissa toimiva Työhön kutsu – projekti ja Porissa toimiva Punaisen Ristin Kontti-projekti. Näiden lisäksi sain neljä vastausta Nokialta paikallisen työttömien yhdistyksen työllistetyiltä. Kyselyyn pyrittiin tavoittamaan myös mahdollisimman suuri määrä henkilöitä, jotka olivat aiemmin olleet kansalaistyössä. Tällaisia henkilöitä löytyi pääasiallisesti vetämäni projektin kautta, sillä muilla projekteilla ei ollut resursseja / motivaatiota ryhtyä metsästämään aiemmin heillä töissä olleita henkilöitä haastattelua varten.

Tutkimukseni oli poikkileikkaustutkimus, jolla tarkoitetaan sitä, että se on ”samana ajankohtana useille eri tilastoyksiköille suoritettu tutkimus” (Heikkilä 2004, 309). Poikkileikkaustutkimus on yleinen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja sen heikkoina puolina voidaan mainita, että ajan myötä tapahtuvia muutoksia ja kausaalisuhteita ei kyetä kovin hyvin tutkimaan. Ajallista ulottuvuutta voidaan kuitenkin saada aikaan

luomalla vertailuryhmiä, joita kyseisessä pro gradu – tutkielmassa edustivat kansalaistyössä tutkimushetkellä olleet sekä aiemmin kansalaistyössä olleet, mutta kyselyhetkellä työttömät henkilöt. Kyselyhetkellä kansalaistyössä olleita haastateltuja oli 145 sekä kansalaistyössä olleita, mutta tutkimushetkellä työttömiä haastateltuja oli 111.

Poikkileikkaustutkimuksella ei siis kyetä kovin hyvin tutkimaan ajan myötä tapahtuvia muutoksia. Hain kuitenkin pro gradu – tutkielmaani ajallista ulottuvuutta jakamalla haastatellut kahteen eri ryhmään: 1) ne, jotka olivat kyselyhetkellä kansalaistyössä, 2) ne, jotka ovat olleet kansalaistyössä, mutta olivat haastatteluhetkellä työttömänä. Taustamuuttujien tarkastelussa kiinnitin huomiota siihen, miten voimakkaasti näiden kahden ryhmän taustamuuttujat erosivat toisistaan. Taustamuuttujien samankaltaisuus mahdollistaa luotettavampien tulosten saamisen ryhmien välisestä vertailusta.

Taustamuuttujien suhteen tehtävästä ryhmien välisestä vertailusta havaitsin, että vastanneiden keskimääräiseen jakaumaan nähden nuoret ikäryhmät (alle 41-vuotiaat) olivat yliedustettuina niiden joukossa, jotka kyselyhetkellä olivat kansalaistyössä ja vanhemmat ikäryhmät olivat yliedustettuina niiden joukossa, jotka kyselyhetkellä eivät enää olleet kansalaistyössä. Nuorten yliedustus kansalaistyössä parhaillaan olevien joukossa selitti osaltaan myös toisen, mutta jonkin verran lievemmän erilaisuuden ryhmien välisissä taustamuuttujissa eli sen, että parhaillaan kansalaistyössä olleiden koulutustaso oli jonkin verran toista ryhmää korkeampi. Lisäksi ryhmien väliltä löytyi jonkin verran eroavaisuuksia sen suhteen, mitä työtehtävää he ovat kansalaistyössä ollessaan suorittaneet. Eroavuuksia enemmän löytyi kuitenkin samankaltaisuuksia eli ryhmien välillä ei ollut merkittävää eroavaisuutta sukupuolen, siviilisäädyn, kotitalouden koon eikä keskimääräisen työttömyysajan ennen kansalaistyön alkua suhteen.

2.6.2. Tärkeimmät tulokset

Ryhmien välinen vertailu antoi tukea pro gradu – tutkielmassa asettamalleni hypoteesille, jonka mukaan kolmannelle sektorille työhön päässeen koettu terveydentila paranee. Ne, jotka olivat parhaillaan kansalaistyössä, kokivat selvästi useammin kuin toisen ryhmän edustajat, että heidän terveydentilansa oli kohentunut. Terveyskehitykseen vaikuttavista tekijöistä myös perhe-elämän kehitys ja tulevaisuuden näköalojen kehittymisen näyttivät hypoteesia tukevia tuloksia, kun kysymyksessä olivat ne vastaajat, jotka

olivat kyselyhetkellä kansalaistyössä. Tulevaisuuden näköalojen suhteen tulos oli selkeä: kansalaistyössä olevat pitivät tulevaisuuden näköalojaan selvästi parempina kuin kansalaistyöstä pois jääneet.

Ryhmien välinen vertailu antoi myös tukea hypoteesille, jonka mukaan kolmannella sektorilla tehtävä työ parantaa yksilön elämänhallintaa ja elämän koettua mielekkyyttä. Tutkimuksesta kävi ilmi, että kyselyhetkellä kansalaistyössä olleet kokivat elämän mielekkyyden parantuneen selvästi useammin kuin ne, jotka eivät kyselyhetkellä enää olleet kansalaistyössä. Elämänhallintaan liittyviä aiheita ovat myös arvio omasta toimeentulosta ja työn pysyvyys. Sekä vastaajien kotitalouksien nettotulojen vertailu että vastaajien omat arviot toimeentulonsa kehittymisestä antavat samanlaiset tulokset: kansalaistyössä olevien taloudellinen tilanne on parempi kuin heillä, jotka eivät enää ole kansalaistyössä. Kun vertailtiin ryhmien välillä sitä, miten korkealle arvostetaan työn pysyvyys, saatiin tulokseksi, että ne, jotka eivät enää ole kansalaistyössä, arvostavat työn pysyvyyden selvästi korkeammalle kuin ne, jotka kyselyhetkellä olivat kansalaistyössä.

Kun selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttavat kansalaistyön kautta kehittyvään elämän mielekkyyden kehittymiseen, saadaan vastaus, joka on tilastollisesti erittäin merkitsevä (khii toiseen – arvo = 23,719, df = 2, p = 0,000): mitä tärkeämpänä kansalaistyöntekijät pitävät työtään, sitä mielekkäämmäksi he kokevat elämänsä. Vertailu sukupuolten kesken antaa tulokseksi, ettei sukupuoli ole tässä asiassa erottava tekijä, vaan sama tulos saadaan sekä miesten että naisten suhteen asiaa tutkittaessa. Kun asiaa tutkitaan suhteessa ikäryhmiin, saadaan tulokseksi, että yli 30-vuotiailla tulos on sama eli työn koettu tärkeys kehittää elämän mielekkyyden tunnetta. Alle 31-vuotiailla vastaajilla suunta on samankaltainen, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Kun muuttujia verrattiin muuttujan ”työttömyysajat ennen yhdistystyön (kansalaistyön) alkua” kanssa, saadaan tulokseksi, että alle 4 vuotta työttömänä olleilla työn koettu tärkeys kohentaa elämän mielekkyyden tunnetta. Pidempään työttömänä olleilla suunta on samankaltainen, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Tämä voi tarkoittaa sitä, että erittäin pitkään työttömänä olleet ovat jo ehtineet sopeutua työttömyyteensä.

Samankaltaisia tuloksia saatiin, kun selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttavat terveydentilan koettuun paranemiseen. Työn koettu tärkeys paransi koettua terveydentilaa. Mielenkiintoinen tulos saatiin, kun asiaa tutkittiin suhteessa sukupuoleen. Työn koettu tärkeys nimittäin paransi selvästi nimenomaan miesten koettua terveydentilaa, kun taas naisilla tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Kun selvitettiin, miten kansalaistyöntekijöiden asiat ovat muuttuneet työhön tulon jälkeen, saatiin seuraavanlaisia tuloksia: a) Ystävien ja tuttujen määrä on selkeästi kasvanut. Tähän on syynä se, että työn kautta sosiaalisten kontaktien määrä on kasvanut; b) Arkirutiinien toimittaminen on helpottunut, mikä johtuu siitä, että elämään on tullut työn kautta säännöllisyyttä; c) Halu vaikuttaa yhteisiin asioihin on lisääntynyt (48 % vastanneista koki, että heidän halunsa vaikuttaa yhteisiin asioihin on kasvanut ainakin jonkin verran); d) Rasituksen/stressin sietokyky on kehittynyt; e) Läheisten ja luotettavien ihmisten lukumäärä on kasvanut; f) Ihmissuhteiden hoito on parantunut.

3. Kysymykset ja tutkimusmenetelmät

3.1. Tutkimuskysymykset

Mitä haluan tällä pro gradu – tutkielmalla selvittää? Tehtyäni edellisen tutkielmani jäi edelleen auki lukematon määrä kysymyksiä, joista tärkein oli luonnollisesti se, mitkä seikat kolmannen sektorin työllisyysprojekteissa selittävät graduni tutkimustuloksia. Asia on noussut esille myös siinä mielessä, että työssäni työllisyysprojektin vetäjänä olen havainnut, että valtiovallan suhtautuminen kolmannen sektorin työllistämiseen on muodostunut entistä kireämmäksi ja työllisyysprojektien tuloksia arvostetaan ainoastaan siinä suhteessa, ovatko niiden asiakkaat kyenneet pääsemään projektityönsä suorittamaan töihin avoimille työmarkkinoille. Kuitenkin tutkielmani toi esille sen, että tukityöllistettyjen elämänhallinta ja terveydentila ovat kohentuneet, millä on arvo sinänsä.

Pro gradu – työni tutkimuskysymyksenä on tapaustutkimuksen keinoin selvittää sitä, millaista kolmannen sektorin toimista suoritettu yhteisö- ja sosiaalityö on käyttäen tapausesimerkkinä pohjoisporilaisen Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektia, sen toimipisteitä ja henkilökuntaa, millaista sosiaalista tukea kolmannen sektorin työllisyysprojekti tarjoaa ja selittääkö työllisyysprojektin kautta saatu sosiaalinen tuki niitä tutkimustuloksia, joita olen saanut edellisestä pro gradu – työstäni ”Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan” (Nummelin, 2006). Kyseisen tutkielman tulosten ja myös aiheesta aiemmin tehtyjen tutkimusten perusteella näyttää siltä, että työ ja työpaikan saaminen edistävät elämän koettua mielekkyyttä ja terveydentilaa. Teoriaviitekehystenäni olen

käyttänyt Aaron Antonovskyn koherenssin tunnetta, Hackmanin & Oldmanin sekä Aronssonin määritelmiä työn hallinnasta ja sosiaaliseen tukeen liittyviä teorioita.

Kolmas sektori määritellään monesti kansalaisyhteiskunnaksi eli se lähtee yhteisöllisyydestä ja toiminnallaan myös vahvistaa sitä. Yhteisössä sosiaalisilla suhteilla on olennaisen tärkeä merkitys. Pohdin, voidaanko kolmannen sektorin työllisyysprojektissa saatavalla sosiaalisella tuella selittää tutkielmani tuloksia. Selvitän sosiaalista tukea nimenomaan sekundaariryhmän näkökulmasta, sillä Cassel on jaotellut sosiaalisen tuen kolmeen osaan (primaari-, sekundaari- ja tertiaariryhmä), joista sekundaariryhmä muodostuu ystäväistä ja työtovereista. Lähestyn asiaa laadullisen tutkimuksen menetelmin sillä oletuksella, että pääsen siten lähemmäksi tukityöllistettyjen kokemusmaailmaa kuin kvantitatiivisin tutkimusmetodein.

Sosiaalisen tuen vaikutus riippuu merkittävältä osaltaan siitä, missä yhteydessä sitä annetaan. Kolmannen sektorin ensimmäiset työllisyysprojektit ovat käynnistyneet vuosien 1997 – 1998 aikana ja kuluneina vuosina niiden toimintatavat ovat vakiintuneet siten, että ne muodostavat olemassa olevasta yhteisösosiaalityöstä merkittävän osan. Tutkielmassani selvitän Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektista tehtävän tapaustutkimuksen keinoin, onko työllisyysprojektin toimintamuodoissa joitain osatekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, millaista kolmannen sektorin työllisyysprojektin kautta saatava sosiaalinen tuki on.

3.2. Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus (Eskola & Suoranta, 1998) perustuu siihen lähtökohtaiseen oletukseen, että ihmistä käsittelevät tieteet eivät voi perustua kausaalisuuteen, syiden ja seurausten muodostamaan ketjuun, vaan kyse on ihmisten omaksumista kulttuureista, käyttäytymistavoista, joskus jopa järjettömiltä tuntuvista toimintamenetelmistä, ynnä muista. Edelleen nämä ilmenevät ihmisen tuottamassa kielessä, niin puhutussa ja kirjoitetussa kielessä kuin myös äänensävyissä ja ilmeissä, ihmisen tuottamissa käyttäytymiskoodeissa, hallintajärjestelmissä ja niin edelleen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tuomaan nämä ihmisyyteen ja yksilöiden toiminta- ja olemismuodot esille siten, että tutkimus kohdistuu niille alueille, joilla yksilöt käytännössä toimivat eli kouluihin,

työpaikoille, koteihin ja niin edelleen. Tällöin ihmisten käyttäytymisen ja toiminnan havainnointi on aidoimmillaan.

Samalla ongelmana on kuitenkin se, että tutkijana toimii ihminen, joka myös on ehdollistunut edustamansa kulttuurin toimintatapoihin ja kieleen. Tällöin hänen vaikeutenaan on ymmärtää toisen kulttuurin toimintatapoja ja kieltä; tutkimuksen ja sen avulla syntyvän ymmärryksen kautta toisen kulttuurin toimintatavat ja kieli voidaan saada selville ja tulkita ne oikein.

Samalla kun kvalitatiivinen tutkimus lähtee siitä, ettei ihmisyhteisöjä ja yksilöitä voida tulkita kausaalisuusperiaatteen mukaisesti kuin vain tietyissä rajatuissa tapauksissa, kvalitatiivinen tutkimus lähtee myös siitä, ettei ennen tutkimusta voida asettaa hypoteeseja siitä, mitä tutkimuksessa tullaan löytämään. Sen sijaan kvalitatiivista tutkimusta tekevän tulee toimia tietyn teoreettisen viitekehyksen piirissä, joka auttaa häntä ymmärtämään paremmin sitä, mitä hänen ympärillään taikka hänen keräämässään aineistossa tapahtuu ja mistä se kertoo. Teoreettisen viitekehyksen omaaminen edesauttaa tutkijaa myös siinä, että hän osaa valita tutkimuskohteeseen tietyn otannan, vaikkakin pienen, mutta nimenomaan tutkimuskohteesta riittävästi kertovan.

Tutkijalla voi olla kolme erilaista suhdetta teoriaan (Eskola 2007, 162–163): ensiksi hän voi pyrkiä rakentamaan teorian aineistosta, jolloin puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä. Toiseksi tutkijan analyysissä voi olla teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei suoraan nouse teoriasta tai pohjaudu siihen. Kolmanneksi tutkija voi ottaa teorian, soveltaa sitä käytäntöön ja sitten palata teoriaan mahdollisia tarkistuksia varten.

Tässä pro gradu – tutkielmassani olen kerännyt aineiston suorittamalla teemahaastatteluja Pormestarinluodon asukasyhdistyksen tukityöllistettyjen sekä yhdistyksen työllisyysprojektin hallintohenkilökunnan keskuudessa. Haastateltaviksi olen valinnut kahdeksan työllistettyä, jotka ovat olleet pidempään töissä asukasyhdistyksen työllisyysprojektissa. Heillä on näin ollen syvällisempi näkemys projektista sekä sen luoman työyhteisön vaikutuksesta heihin itseensä.

Ensimmäinen tehtävä on järjestää aineisto teemoittain (emt, 169–174). Tällöin poimitaan vastauksista kuhunkin teemaan liittyvä kohta. Vastauksia teemoihin löytyy eri puolilta haastattelua, sillä hyvin harvoin haastattelut etenevät täysin loogisessa järjestyksessä. Niinpä haastattelut on litteroinnin jälkeen luettava tarkoin läpi. Kolmantena vaiheena on aineiston varsinainen analyysi. Tällöin aineisto tematisoidaan ja/tai tyypitellään. Te-

matsoinnissa eli teemoittelussa aineisto ryhmitellään teemoittain ja nostetaan tutkimusongelmaa koskevista teemoista esiin sitaatteja tulkittaviksi. Tyypittelyssä aineistosta rakennetaan yleisempiä tyyppisiä, jotka kuvaavat vastauksia mahdollisimman laajasti. Tässä vaiheessa tutkija myös kirjoittaa omin sanoin tulkintansa siitä, mitä aineistosta nousee esiin. Pertti Alasuutari (1999, 42) lähtee siitä, että laadullisen tutkijan pitää rakentaa kirjoituksestaan sellainen, että se kykenee selittämään kaikki aineistosta esiin nousseet seikat. Mikäli jokin havainto sotii tehtyjä johtopäätöksiä vastaan, johtopäätökset on mietittävä uudelleen.

3.3 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on kvalitatiivinen tutkimusmetodi ja siinä yhdistyvät monet eri aineiston analyysimenetelmät. Parhaimmillaan tapaustutkimusten avulla voidaan tuottaa rikkasta, monipuolista ja yhteen kietoutuvia rakenne- ja toimijasuhteita analysoivaa tietoa (Eriksson, ym. 2005, 3). Tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen keskeinen tavoite. Oleellista on, että tutkija kykenee rajaamaan kyseisen tapauksen tai tapaukset muusta kontekstista. Konteksti muodostuu tapauksen historiallisesta taustasta, laajemmasta ympäristöstä taikka poliittisesta tilanteesta. Tapauksia voivat olla jotkin tietyt potilastapaukset, oikeustapaukset, projektit taikka muut. Vaikeammin rajattavia tapauksia taas ovat erilaiset prosessit, tapahtumaketjut, toimijoiden väliset suhteet sekä ilmiöt. Tutkijan on kyettävä itse määrittelemään tutkimansa tapauksen ja miten se erottuu muusta kontekstista. (emt, 4-7).

Tutkijat Päivi Eriksson ja Katri Koistinen jakavat tapaustutkimuksen eri muotoihin. Itsessään arvokas tapaustutkimus on kyseessä silloin, kun tutkija haluaa ymmärtää jotain tiettyä tapausta kaikkine yksityiskohtineen. Välineellisestä tapaustutkimuksesta puhutaan silloin, kun tutkimuksella on välineellinen merkitys eli sen välityksellä halutaan ymmärtää jotain muuta kuin vain kyseistä tapausta. Kollektiivista tapaustutkimusta käytetään tutkittaessa useaa eri tapausta, jotta päästään jostain tietystä ilmiöstä parempaan ymmärrykseen taikka parempaan teorian rakentamiseen (emt, 9-10). Kuvailevassa tapaustutkimuksessa tavoitteena on luoda tiheä kuvaus taikka hyvä tarina jostain tietystä tapauksesta ja ymmärtää tätä kautta paremmin tapausta. Kuvailevalla tapaustutkimuksella voidaan tarjota paremmin ymmärrettävissä olevaa tietoa olemassa olevien käytän-

töjen luonteesta ja muodosta. Selittävässä tapaustutkimuksessa taas pyritään selittämään tapausta ja vastaamaan kysymykseen, miksi tapaus on juuri sellainen kuin se on tai miksi se on kehittynyt tietyllä tavalla. Tällöin selitettävät ilmiöt koetaan niin monimutkaisiksi, ettei niitä voida selittää survey-menetelmien avulla. Eksploratiivisella tapaustutkimuksella pyritään luomaan uutta teoriaa toistamalla tutkimusprosessi aina uudesta tapauksesta (emt, 11–14).

Edellä mainittujen jaottelujen lisäksi on mahdollista jakaa tapaustutkimukset myös intensiivisiksi ja ekstensiivisiksi tapaustutkimuksiksi. Intensiivisessä tapaustutkimuksessa on kyse yhden taikka kahden tapauksen tulkitsevasta ja ymmärtävästä, tapauksen ainutlaatuisuudesta kiinnostuneesta tutkimuksesta. Tällöin tutkija tarkastelee tapausta tutkimukseen osallistuvien näkökulmasta ja heidän käyttämillään käsitteillä ja kielellä. Intensiivisessä tapaustutkimuksessa tärkeää on tuottaa tapausta hyvin kuvaava tarina, joka kiinnostaa myös muita tutkijoita, päätöksentekijöitä ja muita käytännön ihmisiä. Intensiivistä tapaustutkimusta on kritisoitu aika ajoin huonosta aineiston analyysistä, näytön puutteesta ja perustelemattomista johtopäätöksistä. Haasteena onkin yhdistää teoreettisia käsitteitä huolellisesti tehtyyn empiiriseen analyysiin. Ekstensiivisessä tapaustutkimuksessa on kyse monen tapauksen vertailevasta ja selityksiä etsivästä tutkimuksesta ja sille on tyypillistä muihin tapauksiin yleistettävien teoreettisten ideoiden, käsitteiden ja selitysmallien kehittäminen taikka testaus (Eriksson, ym. 2005, 15–17).

4. Aineisto ja analysointi

Tutkielman aineistona käytän kahdeksan tukityöllistetyn haastattelua, Pormestarinluodon asukasyhdistyksen kolmen hallinto henkilökuntaan kuuluvan työntekijän pyöreän pöydän keskustelua sekä omia havaintojani, jotka olen tiivistänyt Tampereen yliopiston Porin yksikössä talvella 2009 tekemässäni kehittämisraportissa ”Yhteisösoseaalityötä kolmannen sektorin toimesta. Esimerkkitapauksena Porin Pormestarinluodon lähiössä toteutettava työllisyysshanke”. Kahdeksan tukityöllistettyä on valittu siten, että he ovat olleet pidempään, vähintään vuoden verran töissä Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektissa. Näin voidaan olettaa heillä olevan kokemukseen pohjautuvaa syvällisempää näkemystä työllisyysprojektin toiminnasta.

Käsittelyjärjestys on seuraava: ensiksi käyn läpi asukasyhdistyksen työllisyysprojektin yhteiskunnallisen viitekehysten eli miten työllisyysprojekti on historiallisesti kehittynyt, millaisia toimintoja siihen kuuluu ja minkälaiset poliittiset kehityskulut ovat vaikuttaneet työllisyysprojektiin. Toiseksi kerron työllisyysprojektin käytännön toiminnasta kolmen hallintohenkilökuntaan kuuluvan näkökulmasta. Kolmanneksi kerron tuloksia haastatteluista, jotka tein työllisyysprojektissa olleiden kahdeksan tukityöllistetyn kanssa.

4.1. Työllisyysprojektin yhteiskunnallinen viitekehys

Hahmottelin vuoden 2009 alussa viimeistelemässäni raportissa ”Yhteisösoseaalityötä kolmannen sektorin toimesta. Esimerkitapauksena Porin Pormestarinluodon lähiössä toteutettava työllisyysshanke” sitä, minkälaisessa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä ja historiallisessa kulussa Pormestarinluodon asukasyhdistys on toiminut ja miten se on vaikuttanut projektin toimintaan. Samalla kerroin siitä, miten Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojekti on kehittynyt, millaisia toimintamuotoja se on toimintansa saatossa kehittänyt ja millaisten asiakkaiden kanssa projekti on toiminut ja miten asiakkaat ovat kehittyneet toiminnan kuluessa. Seuraavassa on suora lainaus raportista:

”Olen toiminut Pormestarinluodon asukasyhdistys ry:n työllisyysshankkeessa 15.12.1998 lähtien, mitä ennen laadin rahoitushakemuksen viranomaisille eli Satakunnan työvoima- ja elinkeinokeskukselle sekä Porin kaupungille. Olen alusta alkaen työskennellyt sen projektipäällikkönä vastaten hankkeen toiminnasta sen kaikilta osiltaan. Tehtäviin ovat kuuluneet työllistettyjen työnkuvausten laatiminen, edellytysten luominen hankkeen eri toiminnoille, taloudenhoito, työnjohdolliset tehtävät sekä työllistettyjen tukeminen sosiaaliasioissa. Kuluneiden kymmenen vuoden aikana asukasyhdistyksen työllisyysprojekti on työllistänyt arviolta 800 pitkäaikaistyötöntä. Työskentely on vaatinut jatkuvaa itsereflektiota eli kykyä arvioida omaa toimintaa suhteessa saavutettuihin tuloksiin. Tuloksiin lasken tässä työllistettyjen elpymisen työttömyyden aiheuttamista ongelmista, kuten masennuskokemuksista, sekä työllisyysshankkeen luomien palvelujen onnistumisen.

Pormestarinluodon asukasyhdistys on perustettu vuonna 1975. Yhdistyksen toiminta painui lähelle nollaa 1980-luvun alkupuolella. Vuoden 1996 kunnallisvaalien jälkeen

ryhdyttiin Porin kaupungin ja poliisin toimesta käynnistämään lähiöiden asukastoimintaa yhteisötyön luomien perusmallien mukaan. Viranomaisten tavoitteena oli saada asukkaat mukaan ongelmalliseksi koetun kerrostalolähiön aktivointitoimenpiteisiin. Vuonna 1997 asukasyhdistys aloitti uudelleen toimintansa ja vuoden 1998 lopulla siis aloitettiin työllisyysprojekti. Tällä hetkellä Pormestarinluodossa toimii lähes ainoana koko Suomessa lähiössä toimivien viranomaisten sekä kolmannen sektorin (yhdistykset ja säätiöt) edustajien keskinäinen yhteistyöryhmä, jonka kautta toimijat saavat tietoa toisistaan ja voivat näin koordinoida toimintojaan. Pormestarinluodon asukasyhdistys ylläpitää paikallista kirjastoa, siivouspalvelua, ilkeävaltaa ja rikollisuutta estävää päivä- ja yöpartiointitoimintaa, nukketeatteria ja pyöräkorjaamoja / kaupunkipyörä-hanketta. Asukasyhdistyksen työllisyysprojektin toiminnot muistuttavat Englannin kokemuksista 1980-luvulla lama-aikana käynnistetyistä yhteisöprojekteista, jotka perustuivat määräämiskäisiin työllistämistoimenpiteisiin. Parhaat kyseisistä brittihankkeista synnyttivät edelleen voimassa olevia yhteisöaktiivisuuden muotoja (Payne 2005, 213).

Työllisyysprojektissa on kyse pitkäaikaistyöttömien työllistämisestä. Työministeriön (toiminnan rahoittajan) toive on, että projektitoiminnalla edistetään työttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Tämän lisäksi työllisyysprojektitoiminnalla parannetaan palvelutoimintaa. Niinpä työllisyysprojektin aloittamisen lopullinen sytyke oli 1.1.1999 tapahtunut Pormestarinluodon sivukirjaston sulkeminen.

Työllisyysprojektitoiminta käynnistyi valtiovallan tuella 1990-luvun lopulla. Asiaan vaikutti se, että 1990-luvun alkupuolen lama oli jättänyt maahan suuren joukon, yli 200 000 rakenteellisen työttömyyden kohteeksi joutunutta ihmistä, joille ei tuntunut löytyvän ratkaisuja työmarkkinoilta. Julkissektori jatkoi laman päättymisestä huolimatta tiukkaa henkilöstöpolitiikkaa ja yksityissektori vaati työntekijöiltään vahvaa tuottavuutta, eivätkä sille sopineet pitkään työttömänä olleet kansalaiset.

Vuoden 1997 – 1998 taitteesta lähtien on kolmannen sektorin työllisyystoiminta kasvanut niin paljon, että vuoden 2006 aikana arvioidaan kolmannen sektorin työllistäneen työttömiä noin 20 000 henkilötyövuoden edestä vuositasolla (Nummelin 2006, 3). Runsaan kymmenen vuoden aikana kolmannen sektorin työllistämistoiminta on kokenut muutoksia. Tarkastellessani asiaa oman työpaikkani tasolta arvioin, että toiminnassa on ollut neljä toisistaan eroavaa ajanjaksoa.

Ensimmäistä vaihetta vuoden 1998 alusta vuoden 2001 loppuun asti voidaan nimittää kokeilujaksoksi. Tällöin työllisyystoiminta käynnistettiin kolmannen sektorin toimesta

ja ryhdyttiin etsimään tapoja, joilla työllistämistä toteutetaan. Peruslähtökohta oli, että valtiovallan antama tuki työllistämiseen muodosti koko työllistetyn palkan ja työaika muotoiltiin sen mukaan, paljonko palkkaa oli mahdollista maksaa. Asukasyhdistyksessä tämä tarkoitti viiden tunnin työpäiviä. Perusongelmana yhdistyksillä on ollut, ettei niillä ole alun perin ollut työtiloja ja – välineitä. Niinpä työnteon perusedellytykset on täytynyt luoda lähestulkoon tyhjästä. Yhdistykset ovat joissain tapauksissa saaneet tiloja kaupungilta ilmaiseksi taikka hyvin edullisesti käyttöönsä. Asukasyhdistys sai kaupungilta entisen sivukirjaston tilan edullisesti vuokrattua. Kirjat ovat tulleet lahjoituksina taikka ostettu oman toiminnan tuotoilla.

Siivouspalvelu käynnistettiin siten, että työvälineet tulivat asiakkailta, eikä työllisyysprojekti itse hankkinut muuta kuin suojakäsineet siivoojille. Vuoden 1999 syksyllä käynnistettiin nukketheateri Taruarkun toiminta. Sen aloittajina toimi kaksi Pormestarinluodon kirjastossa töissä ollutta maahanmuuttajaa. Päiväpartiointi Pormestarinluodon liikekeskuksen alueella käynnistettiin sen perusteella, että poliisin tekemän kyselytutkimuksen perusteella liikekeskus koettiin alueella kaikkein turvattomimmaksi paikaksi. Kaksi vuotta toiminnan alettua liikekeskuksen alueella olleet ongelmat ovat poistuneet lähes kokonaan. Yöpartiointitoiminta käynnistettiin vuonna 2001 ja sen tavoitteena on ehkäistä autovarkauksia ja muuta ilkivaltaa öiseen aikaan. Vuonna 2001 käynnistettiin kaupunkipyörätoiminta, jonka puitteissa korjataan lahjoituksena saatuja vanhoja polkupyöriä ja laitetaan niitä kaupunkipyöriksi, joita asiakkaat voivat lainata viikoksi 20 euron panttia vastaan. Pormestarinluodon ulkoilun alueiden kunnostus- ja ylläpitotöitä on tehty työllistettyjen voimin.

Kokeilujaksolle tyypillistä on ollut myös se, että monet työvoimaviranomaiskoneiston kenttätöntekijät ovat suhtautuneet ennakkoluuloisesti yhdistysten työllistämistoimintaa kohtaan pitäen sitä ”harrastelijoiden puuhasteluna”.

Vuoden 2002 alkupuoliskolla alkoi jakso, jota voidaan kutsua ammattimaisuuden synnyksi. Tällöin työllisyysprojekteilta ryhdyttiin vaatimaan selkeämpiä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tukitoimenpitein työllistettyjen työttömien edellytykset päästä myöhemmin eteenpäin työurallaan parantuvat. Tällöin ryhdyttiin kehittämään yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa, jotta yksityinen sektori ryhtyisi työllistämään pitkäaikaisyöttömiä sen jälkeen, kun heidän työkykyään on ensiksi kehitetty kolmannen sektorin töissä. Työllistettyjen kanssa käynnistettiin säännölliset haastattelutuokiot sosiaalityön tarjoamien työskentelymenetelmien tarjoaman mallin mukaisesti. Haastatteluissa selvi-

teltiin työllistettyjen kokemia esteitä työllistymiselle sekä pyrittiin tukemaan työllistettyjen pyrkimyksiä päästä töihin avoimille työmarkkinoille pidempiaikaisiin ja parempi-palkkaisiin työsuhteisiin.

Haastatteluista saadut tulokset olivat selkeät. Nuoremmat tukityöllistetyt olivat yleensä aktiivisia työ- ja koulutuspaikan haussa. Heidän motivaationsa ja suhtautumisensa tulevaisuuteen olivat yleensä positiivisia. Sen sijaan vanhemmat työllistetyt eivät juuri panostaneet työuransa kehittämiseen. Monesti he katsoivat, ettei heitä kuitenkaan oteta minnekään töihin, koska he olivat liian vanhoja ja heillä on erilaisia sairauksia ja vammoja, jotka vaikeuttavat heidän pääsyään töihin. On ollut myös sellaisia työllistettyjä, joilla on vanhoja velkoja niin paljon, että he ovat katsoneet töihin menon olevan ajan hukkaa, sillä kaikki lisäansiot valuvat kuitenkin pohjattoman velkamäärän maksuun, eivätkä välttämättä riitä kuin korkojen maksuun. Maahanmuuttajatyöllistetyistä suurimmalla osalla pulmana on se, etteivät he osaa puhua ja kirjoittaa suomea riittävästi, jotta he pärjäisivät avoimilla työmarkkinoilla. Lisäksi puutteellinen tai epäsopiva ammatillinen koulutus estää heidän etenemistään suomalaisilla työmarkkinoilla.

Kolmannen sektorin tarjoaman työllisyystoiminnan ammattimaistuminen tapahtui vuosina 2002 – 2003. Samoihin aikoihin tuli esille myös uusi ongelma: väitteet kolmannen sektorin toiminnan vapaille markkinoille aiheuttamista vääristymistä. Pormestarinluodon asukasyhdistyksen osalta ongelmaksi nousi, että sen siivouspalvelusta tehtiin valitus, että se kilpailee lähes ilmaisella työvoimallaan yksityiset siivousyritykset ulos markkinoilta. Käytännössähän tämä ei ollut mahdollista, sillä työllisyysprojektin siivoustyövoima oli noin kuuden siivoojan vahvuinen ja työllistettyjen työkyky normaali alempi. Ammattimaisuuden synnyn ajanjaksolle oli siis tyypillistä kilpailu yksityisen sektorin kanssa, joka näyttää toistaiseksi päättyneen yksityisen sektorin voittoon, sillä kolmannen sektorin toiminnan reunaehdot kiristettiin huomattavasti.

Toimijoiden ylitarjontakaudeksi nimettävä ajanjakso alkaa vuosien 2003 – 2004 vaihteessa. Tällöin työvoimatoimistot ryhtyivät rajoittamaan työllisyysprojekteille annettavien työllistettävien määrää. Se perustui siihen, että valtiovalan tarjoama rahallinen tuki oli jatkanut kasvuaan vuodesta 1998 lähtien. Sen ansiosta työllistämistoiminnan piiriin oli tullut varsin lukuisa joukko kolmannen sektorin toimijoita. Vuoden 2004 aikana rahallisen tuen kasvu kuitenkin pääsääntöisesti tyrehtyi. Niinpä työllistämistoiminnan piiriin päästettävien työllistettävien määrää piti ruveta rajoittamaan.

Suomen talouden pitkällinen nousukausi, kiihtynyt eläkkeelle siirtyminen sekä nuorempien ikäluokkien pieneneminen vaikuttivat tällä kaudella siten, että tukityöllistettävien taustat muuttuivat aiempaan verrattuna. Tukityöllistetyiksi pyrkineiden keskuudessa moniongelmaisuus (päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, ylivelkaantuneisuus, fyysiset vammat ja niin edelleen) oli entistä yleisempää. Paremmassa työkunnossa olleet eivät tällä kaudella päätyneet enää tukityöllistetyiksi, vaan he kykenivät pääsääntöisesti sijoittumaan töihin avoimille työmarkkinoille. Tämä oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että työllisyysprojektien potentiaalinen asiakaskunta supistui, mikä osaltaan vaikutti siihen, että työllistämistoiminnan piiriin tulevien työllistettävien määrää ryhdyttiin rajoittamaan.

Neljäntenä kautena voidaan pitää ajanjaksoa, joka käynnistyi heti vuoden 2007 maaliskuun eduskuntavaalien jälkeen. Sitä voidaan kutsua toiminnan supistamisen kaudeksi, sillä vuoden 2007 kesällä työvoimatoimistoille ilmoitettiin, että ensimmäistä kertaa valtio ei myönnä rahoitusta tukityöllistämiseen lisäbudjetin kautta. Samalla ilmoitettiin, että vuoden 2008 budjetissa työvoimatoimistojen määrärahoja leikataan 100 miljoonalla eurolla. Vuoden 2008 aikana ilmoitettiin, että vuoden 2009 budjetista leikataan jälleen 100 miljoonaa euroa työvoimatoimistojen määrärahoista. Toimintapolitiikan muutokseen oli syynä hallitusvaihdos. Keskustan ja kokoomuksen yhteishallitus ei perinteisesti ole tukenut aktiivista työvoimapolitiikkaa. Hyvinvointivaltiossa aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on ollut, että yhteiskunnan aktiivisin toimenpitein tuetaan kansalaista ylläpitämään työkykyään ja saamaan hänet työmarkkinoille. Liberalistisen talouspolitiikan oloissa vastuu yksilön työllistymisestä on yksilöllä itsellään.”

4.2. Työllisyysprojektin toiminta henkilökunnan näkökulmasta

Työllisyysprojektitoiminnalla, kuten muillakin verovaroin tuetuilla toiminnoilla, pyritään saamaan yhteiskunnan toiminta mahdollisimman tehokkaaksi ja samalla myös edistämään hyvinvointia. Työllisyysprojektitoiminta pyrkii vastaamaan työttömyyden aiheuttamiin haasteisiin, joita yhteiskunnan näkökulmasta ovat työttömyydestä aiheutuvat kansantulon menetykset, lisääntyneet sosiaali- ja terveystalouden kustannukset sekä mahdollinen yhteiskunnallinen levottomuus, joka voi ilmentyä erimuotoisena rikollisuutena ilkeistä perheväkivaltaista saakka sekä jopa kapinointina esivaltaa vastaan. Tässä pro gradu – työssä kuitenkin lähestyn aiheita tarkastellen asiaa yksilötasolla. Yksilötasolla-

kin voidaan erottaa ainakin kaksi eri tasoa eli työllisyysprojektin hallinto- ja ohjaushenkilökunnan näkökulma ja projektiin työllistettyjen henkilöiden näkökulma. Käyn alaotuksen ”4.2 Työllisyysprojektin käytännön toiminta” alla läpi hallinto- ja ohjaushenkilökunnan näkökulman ja aloitan siitä, millaisina he näkevät työllistettyjen ongelmat. Projektityön tavoitteena on pyrkiä löytämään ratkaisuja ongelmiin ja siksi ongelmien kar-toittaminen on ensisijainen tehtävä.

Tässä pro gradu – tutkielmassani annan puheenvuoron nimenomaan työllisyysprojektin henkilökunnalle ja projektin asiakkaille, työllistetyille. Lainaukset tekemistäni haastatelluista voivat muodostua pitkiksikin, mutta olen halunnut päästää ääneen nimenomaan ne henkilöt, joilla on omakohtaista, ensi käden tietoa tutkielman aihepiiristä. Koska toimin tutkielmaa tehdessäni itse kyseisen Pormestarinluodon työllisyysprojektin vetäjänä, on tutkielman tulosten luotettavuuden kannalta ollut tärkeää, että olen vetäytynyt mahdollisimman syrjään toiminnan keskipisteestä ja nostanut tutkielmassani keskipisteeseen projektin muun henkilökunnan ja projektin asiakkaat. Lähtökohtani on johtanut myös siihen tilanteeseen, että tapauksen analysointi voi joistakuista lukijoista tuntua vajavai-selta. Mielestäni tilanne on kuitenkin täysin päinvastainen: mikäli tutkija yrittää laadul-lisessa tutkimuksessa jättää haastateltujen lainaukset mahdollisimman lyhyeen ja ana-lyysi on täysin hänen hallussaan, kadotetaan tutkimuksen kohteena olevat henkilöt ja heidän hallussaan oleva arkipäivän tieto. Tällöin myös aliarvioidaan lukijoiden kyky tehdä omia johtopäätöksiä. Mielestäni toimiessani tämän pro gradu – tutkielman osalta siten kuin olen toiminut, olen jättänyt lukijoille mahdollisimman paljon tilaa suorittaa oma arvionsa kolmannen sektorin yhteisösosiaalityön nykytilanteesta.

4.2.1. Työllistettyjen ongelmat

Jotta lukijalle tulisi selvemmäksi, minkälaisen tukityöllistettyjen kanssa työllisyyspro-jekti työskentelee, käyn yleisellä tasolla läpi tietyllä ajanjaksolla työllisyysprojektissa olleet 37 tukityöllistettyä ja kuvailen heidän edellytyksiään ja esteitään avoimille työ-markkinoille pääsyyn.

Hankkeessa on neljä venäjänkielistä maahanmuuttajaa. Heidän osaltaan tärkein este työllistymiseen on heikko suomen kielen taito ja myös vähäinen taikka Suomeen sopi-maton koulutustaso. Heikko suomen kielen taito on tullut lähinnä sen seurauksena, että

osa venäläisistä eristäytyy omaan venäjänkieliseen yhteisöön, eikä ole kanssakäymisissä suomalaisten kanssa. Ratkaisuna heidän ensisijaiseen ongelmaansa olisi avautuminen muuhun yhteiskuntaan, missä yhteiskunta voisi auttaa tarjoamalla mahdollisimman pitkän tukityöllistämiskäytännön (työllisyysprojektissa heidät pyritään sijoittamaan työvuoroille vain suomenkielisten kanssa, mikä pakottaa heidät opiskelemaan suomea) sekä enemmän suomen kielen kursseja.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on mukana kaksi nuorta, joiden ongelmana on motivaation puute; töissä käydään, mutta mitään oma-aloitteisuutta ei osoiteta. Kuntouttavan työtoiminnan nuorten lisäksi mukana on yksi työharjoittelussa oleva nuori, joka on keskeyttänyt ammattikoulun, koska ei kokenut pärjäävänsä siellä. Työllisyysprojektissa on tehty heidän kanssaan jo pitkään töitä, mutta ”viisastenkiveä” motivaation nostattamiseksi ei ole löydetty. Tosin työharjoittelussa oleva nuori on keskustelujen jälkeen osoittanut kiinnostusta hakeutua ammatilliseen koulutukseen yhteishaun kautta. Kyseisten nuorten osalta ongelman perimmäisenä syynä lienee kotoa saatu huono malli, mikä on muuttanut syrjäytymisen ylisukupolviseksi. Ratkaisuna nuorten ongelmiin voisi olla pitkäkestoinen terapiatyö ja ohjattu työtoiminta työpajalla. Se edellyttää yhteiskunnan järjestämiä resursseja.

Suuri joukko työllisyysprojektin asiakkaista eli seitsemän on sellaisia, joiden lähivuosien ainoa tavoite on eläkkeelle pääsy joko suoraan projektityön päätyttyä taikka pari vuotta sen jälkeen. Tämä joukko on pääsääntöisesti ikääntynyttä ja lähellä eläkeikää, mutta joukossa on myös nuorempia. Suurimmalla osalla heistä on vakavia fyysisiä vikoja ja jonkin verran alkoholismia. He itse kokevat, ettei heillä ole enää mitään edellytyksiä työmarkkinoille.

Selän aikaisemmin tapahtunut vioittuminen on esteenä töihin pääsulle kahdella tukityöllistetyllä. Heidän osaltaan ainoana ratkaisuna voisi olla uudelleen koulutautuminen alalle, missä ei tarvitse tehdä fyysisiä töitä. Ikääntyneiden työllistettyjen motivoiminen uuteen koulutukseen on hankalaa.

Alkoholismi esteenä töihin pääsulle on seitsemällä tukityöllistetyllä. Heidän osaltaan ainoa ratkaisu on aktiivinen päihdeterapia, joka vaatii runsaasti resursseja, eikä todennäköisesti auta pysyvästi.

Erilaiset fyysiset ja psyykkiset vammat esteenä työllistymiselle ovat neljän tukityöllistetyin kohtalona. Kolmella tukityöllistetyllä ovat vahvat työhalut.

Toistaiseksi määrittelemättömästä syystä vahvaa haluttomuutta hakeutua töihin avoimille työmarkkinoille, vaikka työkuntoa olisikin, on kolmella työllistetyllä.

Seitsemällä tukityöllistetyllä ovat edellytykset päästä töihin avoimille työmarkkinoille. Se edellyttää heidänkin osaltaan tuen saamista ja kouluttautumista.

Petri: Pääasiallisesti asiakkaille tärkein tavoite on elämänhallinta ja elämän uusien kytkösten saaminen. Monilla se on tullessa heikossa jamassa... Se näkyy yleisenä masennuksena... Kuvastuu myös negatiivisena maailmankatsomuksena, ei ole luottoa yhteiskuntaan, eikä poliittisiin päättäjiin.

Pia: Monilla meidän asiakkaista on alkoholiongelma ja se on tietysti taas yksi asia, mikä hankaloittaa heidän kuntoutumistaan.

Suvi: Jos aloitetaan fysiikasta, niin suurimmalla osalla on ikää siinä 50 ja se tuo mukanaan fyysisiä kremppoja. Aika harva tapaus on sellainen, ettei olisi fyysisellä puolella mitään mainittavaa. Selkä, olka ja polvet ovat ne yleisimmät.

Petri: Sosiaalinen kanssakäyminen ei kaikilla ole läheskään sellainen kuin se voisi olla.

Asukasyhdistyksen työllisyysprojektin henkilökunta on siis tehnyt samoja havaintoja työttömien työkyvystä ja sairauksista kuin muun muassa aiemmin siteeratut tutkijat Kortteinen ja Tuomikoski (1998). Fyysiset viat ovat yleisiä, masennusta ja alkoholismia löytyy yleisemmin kuin niin sanotun ”normaaliväestön” keskuudessa ja sosiaaliset kyvyt ovat heikentyneet todennäköisesti pitkän työttömyyden johdosta. Nämä tekijät luonnollisesti heikentävät työttömien mahdollisuuksia päästä töihin.

4.2.2. Viralliset tavoitteet

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan työllisyysprojektitoiminnalle asetettuja virallisia tavoitteita. Projektitoimintaan tulee rahallista tukea työ- ja elinkeinoministeriöltä ja rahoittajaviranomaisena toimii paikallinen Ely-keskus. Myöntäessään työllistämistukia sekä työllisyysprojektitoiminnan hallinnon ylläpitämiseen tarkoitettuja avustuksia työvoimahallinnon tavoitteena on, että tukityöllistetyt sijoittuisivat tukityöjakson jälkeen avoimille työmarkkinoille töihin. Työllisyysprojektin tehtävänä on edistää työllistetty-

jen työkykyä ja ammattitaitoa sekä aktivoida työllistettyjä menemään töihin avoimille työmarkkinoille.

Petri: Asiakkaiden puolesta tärkein tavoite on vakinaisen työpaikan löytäminen ihan avoimilta työmarkkinoilta.

Pia: Sitten tietysti se, että saa omaa ammattia tukevaa koulutusta, jotta voidaan päästä niihin tavoitteisiin, että päästään avoimille työmarkkinoille... Tavoitteena on tietysti saada nämä ihmiset kuntoutumaan niin, ettei tapahdu tällaista kokonaisvaltaista syrjäytymistä, mikä on hyvin yleistä näissä piireissä. Ja kuntoutumaan niin, että olisi motivaatiota ja halua avoimille työmarkkinoille ja rakentaa elämässään jotakin ja tietysti tämä sosiaalinen verkosto rakentuisi.

Työllisyysprojektin henkilökunta keskittää toimintansa rahoittajan toiveiden mukaisesti eli yrittää saada työllistettyjä avoimille työmarkkinoille. Yhdeksi menetelmäksi tämän saavuttamiseksi määritellään koulutus. Toisaalta tavoitteeksi asetetaan syrjäytymisen ehkäisy, jonka nähdään olevan yleinen ongelma pitkäaikaistyöttömien keskuudessa. Samaten henkilökunnan keskuudessa näkyy pelko siitä, että työllistetyillä ei ole motivaatiota ja halua siirtyä töihin avoimille työmarkkinoille. Jotta tämä pelko ei kävisi toteen, työllistettyjä yritetään kuntouttaa ja saada rakennettua heille sosiaalista verkostoa.

4.2.3. Työskentelymenetelmät

Kolmannen sektorin työllisyysprojektit ovat toimineet 1990-luvun lopulta lähtien. Tänä aikana ne ovat kehittäneet omanlaisiaan työskentelymenetelmiä, joista nyt käyn läpi niitä menetelmiä, jotka asukasyhdistyksen työllisyysprojektissa on otettu käyttöön.

Työllisyysprojektin tärkein yksittäinen toimenpide yhteiskunnan resurssien suuntaamisessa työttömien hyväksi on työllistäminen itse. Tutkimusten mukaan työ kohentaa työttömän terveydentilaa ja koettua elämän mielekkyyttä. Tutkimustulokset tarkoittavat sitä, että työ elvyttää ihmistä ja helpottaa mahdollisuuksia edetä työuralla. Työttömyys taantuttaa ihmistä.

Petri: Se alkaa siitä, että otetaan TE-toimistoon yhteyttä ja ilmoitetaan nämä palkkatukipaikat sinne auki... Meillä on sen lisäksi ollut omaa ilmoitustoimintaa, oikein julkaisuja, jotka ovat osoittautuneet paremmaksi kanavaksi kuin tämä TE-toimiston kautta tapahtuva rekrytointi. Henkilökohtaiset kontaktit vielä auttavat, jos niitä on.

Työ- ja elinkeinotoimiston (entinen työvoimatoimisto) sekä omien kanavien, kuten julkaisujen ja henkilökohtaisten kontaktien kautta siis etsitään mahdollisia työllistettäviä. Tämän jälkeen ryhdytään tarpeelliseen paperityöhön.

Petri: Normaali työhöntulohaastattelu. Tarkastetaan, että hän on tukikelpoinen, palkkatuki- tai jokin muu työllistämistuki. Se pitää aina varmistaa työvoimatoimistosta. Sitten ruvetaan laatimaan työsopimuksia, haetaan palkkatukea ja tässä tapauksessa myös Pori-lisää.

Pormestarinluodon asukasyhdistyksellä on käytössä menetelmä, missä kullekin työllistetylle laaditaan henkilökohtainen etenemissuunnitelma, missä työllistetty sitoutuu tiettyihin suunniteltuihin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin, joiden tähtäimenä on hänen pääsynsä avoimille työmarkkinoille.

Suvi: Etenemissuunnitelmassa käydään läpi koulutuspuoli, työkokemuspuoli ja sitten koetetaan löytää vapaille työmarkkinoille edesauttava suunnitelma. Joskus se lähtee ihan pohjalta eli ollaan yhteydessä päihdeneuvontaan, mielenterveystoimistoon, velkaneuvontaan ja joskus päästään suoraan koulutussuunnitelmaan taikka jopa edelleensijoittamiseen johonkin firmaan.

Edelleensijoittaminen on käytännössä työllistettyjen työvoiman vuokrausta. Kolmannen sektorin työllisyysprojektissa sen tavoitteena ei ole voiton kerääminen, vaan verkoston luominen työllistetyille sitä silmällä pitäen, että työllistetyt pääsisivät myöhemmin töihin avoimille työmarkkinoille yksityiseen yritykseen. Ajatuksena on, että kun yrittäjä tuntee työllistetyn ja hänen työkykynsä, on yrittäjän helpompi työllistää hänet.

Pia: Jos on erityislahjaksuuksia, niin Petri edelleensijoittaa heidät.

Petri: Paikalliset porilaiset yritykset ovat yhteistyökumppaneina. Asiakkaiden (työllistettyjen) tarpeista riippuen on tehty päätöksiä siitä, mihin pyritään edelleensijoittamaan. Kaupat ja kuljetusfirmat, aika lailla paljon palvelualaa.

Henkilökunnan vastauksista voi päästä ymmärrykseen, että läheskään kaikki työllistetyt eivät ole kykeneväisiä edelleensijoitukseen eli työvoiman vuokraukseen. Siihen kykenevät vain ”erityislahjakkuudet”.

Työttömien keskuudessa on ongelmia, jotka liittyvät sosiaaliseen pahoinvointiin. Tähän liittyen työllistetyille tarjotaan tietoa muun muassa sosiaalitoimella ja muilla sosiaalisten tukien parissa toimivilla toimijoilla tarjolla olevista tukimahdollisuuksista (toimeentulotuki ja asumistuki), välitetään tietoa velkaneuvonnasta, päihdetyön palveluista, mahdollisuuksista hakeutua koulutukseen ja eläkkeelle ja maahanmuuttajille tarjolla olevista palveluista (kielikoulutuksesta sekä tulkkaus- ja sosiaalineuvontapalveluista).

Suvi: Joskus se (henkilökohtainen etenemissuunnitelma) lähtee ihan pohjalta eli ollaan yhteydessä päihdeneuvontaan, mielenterveystoimistoon, velkaneuvontaan.

Projektien työskentelymenetelmiin kuuluvat haastattelut / keskustelutuokiot, joiden aikana pyritään tukemaan tukityöllistetyn omia henkisiä voimavaroja ja ”tsemppaamaan” häntä ryhtymään toimintaan oman työllistymisen mahdollistamiseksi. Tällaisen keskustelutuokion aikana käydään läpi tukityöllistetyn työhistoria ja pohditaan syitä työttömyyteen. Monesti tällaisiksi syiksi löytyvät fyysiset ja mahdollisesti henkiset vammat, korkea ikä, koulutuksen puute, ylivelkaantuneisuus ja päihteiden väärinkäyttö. Osa näistä ongelmista on tullut ilmi sinä aikana, kun tukityöllistetty on ollut työllisyysprojektin työpaikassa. Haastattelija pyrkii tukemaan tukityöllistetyn omaa tahtotilaa, jotta hän ryhtyisi toimenpiteisiin, jotka edesauttaisivat henkilön pääsyä avoimille työmarkkinoille. Pääsääntöisesti nämä toimenpiteet ovat aktivointia koulutukseen. Työllisyysprojekti voi itse tarjota oppisopimuskoulutusta, mutta pääasiallisesti kyse on sen pohtimisesta,

josko työllistetty voisi aloittaa kouluttautumisen ja sen lisäksi etsitään mahdollisia koulutuspaikkoja internetin välityksellä.

Keskustelutuokion aikana käydään läpi myös muita ongelmia. Esimerkiksi tukityöllistettyä voidaan rohkaista hakeutumaan velkaneuvontaan taikka päihdehuoltoon. Joissain tapauksissa työllistettyä rohkaistaan hakeutumaan lääkärille taikka psykologin luokse ja pohditaan mahdollisuuksia päästä eläkkeelle. Tärkeässä roolissa on myös se, että ikärasimia kokeneet ikääntyneet tukityöllistetyt saadaan luottamaan omiin mahdollisuuksiinsa päästä vielä töihin avoimille työmarkkinoille. Heidän kannaltaan tärkeää on myös voittaa epäluulo sitä kohtaan, että aloittaisi uuden (taikka peräti ensimmäisen) ammatillisen kouluttautumisen, vaikka ikää onkin jo kertynyt päälle 50 vuotta.

Suvi: Sitten on, mitä me voimme tehdä, on motivointia, tsemppaamista, itsetunnon kohentamista, kuuntelemista, käytännön asioissa auttamista. Siellä voi olla, huipussaan se on sitä, että mennään aamulla työntekijän oven taakse ja kysytään, että jaksaisitko tulla nyt töihin. Siitä lähtien kaikki mahdollinen, mitä kuvitella voi.

Pia: Pyritään saamaan näitä asioita järjestykseen. Kun kotiasiat ovat kunnossa, niin motivaatiokin on kunnossa ja asiakas pyrkii elämässään eteenpäin. Silloin työllistymisen ja opiskelun mahdollisuudet ovat asiakkaan kohdalla korkeammalla... Oppisopimuspaikkoja pyritään järjestämään, että jos jollain on halua, pitäisi vain löytää yhteistyökumppaneita, jotka auttaisivat näitä meidän asiakkaita pääsemään tavoitteeseen, että saataisiin jokin ammatti.

Tärkeä osa työllisyysprojektin toimintaa on luoda yhteistyöverkosto, joka auttaisi projektin tavoitteessa saada työllistetyt jossain vaiheessa avoimille työmarkkinoille. Aiemmin on jo tullut käytyä läpi yhteistyö paikallisten yritysten kanssa, jotta ne ottaisivat työllistettyjä vuokratyövoimana sekä auttaisivat mahdollisesti oppisopimuskoulutuksen järjestämisessä. Lisäksi TE-toimisto eli entinen työvoimatoimisto on luonnollinen yhteistyökumppani. Näiden lisäksi on tukku muita yhteistyökumppaneita.

Pia: No, yhteistyökumppanit ovat sosiaalityö eli toimeentulotuki... Työvoimatoimiston kanssa on oltu koulutusneuvonnan kanssa tekemisissä.

Suvi: Päihdehuolto... Se on ainakin yksi palvelu, jota olen kohtuu paljon joutunut käyttämään. Olen ollut tiiviisti heihin yhteydessä.

Petri: Sitten on tietysti velkaneuvonta.

Suvi: Tulee mieleen muut projektit. Me olimme viimeksi yhteistyössä tuon Kiinteistönomistajain Keskusjärjestön kanssa. Heidän kanssaan on jäänyt tiettyjä käytäntöjä, että nähdään edelleen ja ollaan yhteydessä. Heidän kanssaan on työntekijöiden eteenpäin ohjaamista. Mikäli on koettu, että jollakulla menisi toisessa projektissa paremmin, niin sitten on ohjattu sinne päin.

Aiemmin todettiin, että työn hallinta on sekä työmotivaation että työntekijöiden terveyden kannalta merkittävä tekijä. Työllisyysprojektissa on lukuisa joukko erilaisia työtehtäviä, joista myös on aiemmin ollut kuvausta. Työllistetyt, jotka kyseisiä työtehtäviä hoitavat, vaihtuvat varsin usein, sillä työsuhteet ovat määräaikaikaisella pohjalla. Lyhyimmät jaksot voivat olla kuukauden mittaisia, kun taas pisimmillään on päästy runsaan kahden vuoden työllistämisyksikköön. Haasteeksi tässä tilanteessa nousee se, miten työnohjaus hoidetaan. Sen pitäisi taata sekä työtehtävien hoito palvelujen asiakkaiden kannalta parhaalla mahdollisella tavalla että se, että työllistetyt kokevat hallitsevansa oman työnsä.

Petri: Pääsääntöisesti me kaikki ollaan pyritty käyttämään metodia, että jos on asukastupatyöntekijä tai kirjatupatyöntekijä, niin tällaisella edellinen työntekijä opastaa ja otetaan uusi työntekijä riittävän aikaisin mukaan, että päivittäiset rutiinit tulevat selviksi. Toki me ohjaajat kerromme myös, mutta parhaiten se tulee selville niissä käytännön töissä, että kun asiakas tulee ovesta sisään, niin opitaan siinä työssä. Totta kai me tuemme heitä aina mahdollisuuksien mukaan, jos tulee jotain avunhuutoja, niin ollaan niin lähellä, että pystytään menemään apuun taikka väliin.

Suvi: Minullakin on naisvaltainen työpaikka, niin siellä on huomannut, että on tärkeää, että on lähellä. Kriisien tullessa toimit sellaisena välimiehenä. Se on aika yllättävää, miten paljon näitä tapauksia on. Toinen tulee sanomaan, että hän ei enää kestä. Siihen on löydettävä ratkaisu, miten siitä eteenpäin jatketaan. Meillä kuitenkin työskennellään pareittain, se vaatii paljon ihmislunnolta. Sellaisia on oppinut setvimään, näitä henkilökohtaisia kemioiden törmäyksiä... Tietysti hakijoilla on selkeä suunnitelma, mihin he

haluavat päästä. Jos huomaa, että se työntekijä ei siihen sovi, niin sitten on haaste, että miten työntekijän saa puhuttua jäämään töihin, mutta vain johonkin muuhun työhön.

Pia: Meillä eri osa-alueilla on vastaavat henkilöt. Työntekijöille tehdään selkeäksi, kuka vastaa kenellekin. On yksi henkilö, joka vastaa tästä tietyistä alueesta.

Suvi: Olen Meri-Porin alueella käyttänyt jonkin verran mun alapuolella olevaa pomoa. Kun löytyy tällainen, joka selkeästi on vahvempi osaamisessaan, niin kyllä, en hirveästi torvea toittamalla, kerron, että sinä vastaat minulle tämän porukan toiminnasta.

Työnopastuksen lisäksi työllisyysprojektissa tärkeällä sijalla on myös se, että työpaikalla on esimies, joka pystyy ratkomaan työllistettyjen kesken syntyneet ristiriidat. Toisaalta projektityöntekijän ammattitaitoon kuuluu myös se, että kyetään löytämään työllistetyille oikeat työpisteet ja – tehtävät.

Työn hallintaan kuuluu myös se, että työtehtävät koetaan tärkeiksi. Työtehtävien tärkeäksi kokeminen nousi vahvasti esille myös edellisessä pro gradu – tutkielmassani siten, että työn kokeminen tärkeäksi paransi muun muassa työllistettyjen koettua terveydentilaa.

Suvi: Minun täytyy ensiksi kokea, että työtehtävät ovat tärkeitä, että voin välittää sen omille työntekijöilleni. Olen sanonut ihan omin sanoin, että tiedäthän, että olet tässä tärkeässä hommassa ja että sinua tarvitaan. Koetan sitä säännöllisesti heille sanoa ja ilmoittaa.

Petri: Tuossa sanoin, että mitään välipomoja en ole käyttänyt. Mutta tällainen vastuunantaminen kuvastaa sitä, että ihminen kokee itsensä tärkeäksi.

Työn hallintaa edistetään siis kertomalla työllistetyille, että he tekevät tärkeää työtä sekä antamalla heille sellaisia työtehtäviä, joista he kokevat olevansa henkilökohtaisessa vastuussa.

Työllisyysprojektin toimintaan kuuluu olennaisena myös tiedonhankinta erilaisista asioista.

Suvi: Tulee mieleen, että monet projektit alkoivat 90-luvun lopulla. Kenelläkään ei ollut sitä tietoa. Nyt on perustettu projekteja, jotka auttavat muita projekteja. Nyt on koulutusta ja tietoa on huomattavasti enemmän saatavilla kuin silloin.

Petri: Tiedonsaanti helpottuu internetin ansiosta... Helpoiten sen tiedon löytää netistä... Siellä nyt on, jos mennään asiakkaisiin ja työpaikkoihin ja edelleensijoittamiseen, Kelan, molin (työvoimahallinnon nettisivut), Porin kaupungin sivut... asumistuen haku, jne., sieltä ne löytyvät parhaiten.

Suvi: Minulla oli yksi tällainen ihminen, jolla oli diagnosoitu fibromyalgia. Kiinnostuin siitä ja lähdin etsimään siitä tietoa. Se löytyi netistä... tulee käytettyä päivittäin... Ihmiset kyselee tietoa työharjoittelusysteemistä. Kuinka paljon tarvitaan työpäiviä liiton päiville pääsemiseksi ja tällaista.

Suvi: Tietysti nämä kokeneemmat työntekijät ovat heitä, joiden puoleen käännyin mm. numerotiedoissa.

Petri: Kaikkea tietoa ei löydä netistä. Ja vaikka löytäisikin, niin on hyvä ja jopa pakko varmistaa asia viranomaisilta esim. puhelimitse... ei voi olettaa, että mitä nettiin on kirjoitettu, pitää varmasti paikkaansa.

4.2.4. Työllistettyjen omat tavoitteet ja tarpeet

Sosiaalityön peruslähtökohta on, että toimitaan asiakkaan etujen ja tahdon mukaisesti. Hyvinvointivaltiota on kritisoitu siitä, että samalla, kun se jakaa fordistisen tuotantojärjestelmän luoman toimintamallin mukaisesti tasaisesti hyvinvointia kansalaisille ja varmistaa näin työvoiman kunnossa pysymisen, se luo kansalaisia kontrolloivan järjestelmän ja takaa kaikkien kansalaisten pysymisen ympäristön yleisesti edellyttämässä toimintamalleissa. Sosiaalityön lähtökohdista asiaa tarkastellen näyttää siltä, että TE-toimistot eli entiset työvoimatoimistot ovat osa tätä kontrollijärjestelmää, joka kahlitsee ihmisen omien toiveiden ja tarpeiden toteutumista.

Työllisyysprojektien tehtäväksi on työvoimahallinnon toimesta asetettu saattaa työttömät avoimille työmarkkinoille. Näin hyödytettäisiin elinkeinotoimintaa, minkä ansiosta voidaan myös kerätä enemmän verotuloja, minkä ansiosta myös hyvinvointiyhteiskunta pystyy toimimaan. Työllisyysprojektin henkilökunnan näkökulmasta tilanne on monta

kertaa siinä mielessä ongelmallinen, että tukityöllistetyin mahdollisuudet päästä eteenpäin työurallaan näyttävät lähestulkoon olemattomilta johtuen edellä mainituista fyysisistä ja psyykkisistä ongelmista. Piilevänä ajatuksena työvoimahallinnolla ja sen takana olevalla poliittisella päätöksentekojärjestelmällä on se, että monien työllistettyjen olisi vain ”otettava itseään niskasta kiinni” ja mentävä töihin.

Suvi: Avoimille työmarkkinoille työllistäminen on ensisijaisesti rahoittajan tavoite ja se on aika kaukana siitä todellisuudesta ja näiden ihmisten omista toiveista. Aika harva ihminen tulee tähän projektiin sillä periaatteella, että täältä ponkaistaan avoimille työmarkkinoille.

Petri: Pääasiallisesti asiakkaille tärkein tavoite on elämänhallinta ja elämän uusien kytkösten saaminen... Käy monesti niin, että meidän hanketyöntekijöiden ja asiakkaidemme tavoitteet eivät kohtaa, vaan menevät vikamaaliin. Me puhumme eri tavoitteista kuin mitä heillä itse asiassa on, eivätkä he välitä meidän tavoitteistamme, joista puhumme... Meidän tavoitteemme on saada heidät avoimille työmarkkinoille. Osa työllistetyistä ei halua sinne lainkaan, me yritämme ehdottaa heille koulutusta ja osa työllistetyistä kieltää sen ehdottomasti. Me pyrimme edelleensijoittamaan heitä ja on ryhmä heitä, jotka kieltäytyvät ehdottomasti siitä. Lisäksi on heitä, jotka kieltävät nämä kaikki kolme tai kaksi kolmesti.

Suvi: Itse on ollut muutama vuosi sitten itse pitkäaikaistyöttömänä ja tukitöissä, niin sitä jotenkin osaa ymmärtää näiden ihmisten ajatusmaailmaa ja oloa jotenkin eri tavalla ja osaa mennä heidän fiilikseensä, mitä se työttömän elämä on... Muistaa vain sen tyytyväisyyden, mikä nyt on meidän työllistetyillä. Ei tässä ole mitään pahaa, että ollaan 2 vuotta työttömänä ja sitten ollaan tukitöissä. Se oli se elämänmalli, mihin oli tottunut... Tämä rahoittajan tavoite ei vain ole kauhean realistinen, että tästä suoraan ihmisiä saataisiin mihinkään. Kyllä siinä on työsarkaa, ennen kuin ihminen on sellaisessa henkisessä ja hyvässä lykyssä fyysisessä tilanteessa, että pääsisi eteenpäin. Tämä vuosi, mikä tässä ollaan, se on monen kohdalla tolkkottoman liian lyhyt aika. Siinä ei pystytä sellaisen ihmisen kanssa, joka on ollut pitkään työttömänä ja itsetunto tosi alhaalla, ei siinä se vuosi riitä.

Pia: Kyllä se on hyvin nähtävissä näistä asiakkaista... kyllä se asenne on niin, että minä suoritan nyt tämän tästä loppuun ja sitten vasta katson eteenpäin.

Suvi: Heidän (työllistettyjen) pitäisi ruveta suunnittelemaan eteenpäin palkkatukityössä ollessa. Näiltä ihmisiltä vaaditaan kauhean pitkälle meneviä suunnitelmia, mutta kaikki tämä työttömyys ja lomautukset, ihmisiä pistetään paljon ulos työpaikoista. Se tukee ajattelua, että älä tee suunnitelmia, koska mitä tahansa voi tapahtua.

Petri: Kun ihminen on omasta mielestään saavuttanut jotain ja päässyt johonkin kiinni, niin sitten me työntekijät aiheutamme hänelle, vaikka emme tahallamme, vaan sen asian puolesta, että heillä olisi asiat paremmin, paha mieltä tai jotain muuta. He haluaisivat tässä vain olla paikallaan, eikä heti pyrkiä eteenpäin.

Yhteiskunta edellyttää nykyään jäseniltään paljon. Työttömiin kohdistetaan paineita muun muassa siksi, että suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle ja suomalaisen kansantalouden käytettävissä oleva työvoima alkaa supistua. Niinpä kaikki kynnelle kykenevät tulisi pikaisesti saada kansantaloutta hyödyttävään työhön. Samalla ei huomioida sitä, että työttömillä on omia näkemyksiä omista työllistymismahdollisuuksistaan ja että pitkälinen työttömyys on heikentänyt työllistymismahdollisuuksia. Pitempikestoisella ja työllistettyjen näkemykset paremmin huomioivalla työskentelyllä yhteiskunta saisi mahdollisesti osan nykyisistä työttömistä töihin avoimille työmarkkinoille.

Sosiaalityöhön kuuluu osana asiakkaan voimaannuttaminen. Näin ollen voi olettaa, että kun ihminen on töissä yhdistyksessä, ei työvoimatoimiston kontrollijärjestelmä kosketa häntä aiemmassa määrin ja ihminen kokee olevansa vapaampi vallitsevista valtarakennelmista.

Haastattelija: Suvi käytti käsitettä käsittämätön, että ihmiset kuitenkin tulevat töihin näin pienellä palkalla, niin onko jollakulla jotain kommentoitavaa tähän asiaan?

Pia: Voisin sanoa tuohon, että suurin osa ajattelee niin, että kun liiton päivärahoille pääsee, niin tämä käydään läpi vaikka käsillä seisten. Tämä on suurimmalle osalle motivoiva.

Haastattelija: Tämä liiton päivärahan on kuitenkin pienempi kuin se palkka, mistä nyt puheiden perusteella rutistaan?

Pia: On se kuitenkin isompi kuin työttömyyskorvaus ja silloin saa olla kotona tekemättä mitään, kukaan ei painosta, eikä vahdi, että mitä teet.

Haastattelija: Pia, sanoit, että saa olla rauhassa, saa olla rauhassa siis työvoimatoimistolta?

Pia: Joo, työvoimatoimistolta.

Haastattelija: Koetaanko työvoimatoimisto työttömien keskuudessa tällaisena peikkona?

Suvi: Tämä työkkäri koetaan tosi rasittavana tahona. Kun monilla näillä työttömillä on ajatus, että saa olla rauhassa. Se rahakaan ei merkitse. Saadaan olla kotona pienemmälläkin rahalla sen sijaan, että työkkäri hönkii niskaan.

Petri: Olen ihan samoilla linjoilla. Olen huomannut nk. pöytäkeskusteluissa, että kun TE-toimiston nimi tai jokin muu työvoimahallintoon suuntaava otetaan esille, niin ilme muuttuu heti. Kiitos, mutta ei kiitos. Eikö ole jotain muuta vaihtoehtoa, ettei vain tarvitse käydä siellä? Se on yleisnegatiivinen suhtautuminen työvoimahallintoon ja sen virkailijoihin. Taitaa olla ikuisuuskysymys.

Pia: Monilla asiakkailla on pelko, että heidät laitetaan mitänsanomattomalle kurssille, mihin he eivät halua. Tämä on yksi iso pointti, mitä he aina mainitsevat. Useimmat asiakkaat ovat kokeneet työvoimatoimiston virkailijat heitä kohtaan ylimielisiksi ja itselänikin on tällaisia kokemuksia. Siitä tulee sellainen riittämättömyyden tunne, että vaikka töitä ei ole, sinun itsesi täytyy olla niin aktiivinen, ettei heidän tarvitse tehdä mitään.

Työllisyysprojektin henkilökunnalle on siis syntynyt yleiskäsitys, että asiakkaat eli työllistetyt kokevat työvoimahallinnon negatiivisena asiana, jonka kanssa asioidaan vain, kun on pakko. Asiakkaat kokevat olevansa voimakkaasti alisteisia työvoimaviranomaisille, eikä heille synny TE-toimistossa asioidessa kuvaa, että he olisivat voimaantuneita vaikuttamaan omien asioidensa käsittelyyn.

4.2.5. Tuloksia

Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojekti on ajoittain onnistunut saamaan työllistettyjään suoraan avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen. Osa työllistetyistä on tietyn ajanjakson jälkeen päätenyt avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen.

Tällöin on luonnollisesti vaikeaa sanoa, mikä on ollut työllisyysprojektin toimintojen vaikutus työllistymiseen tai koulutukseen päätymiseen. Pääsääntöisesti tuloksena on kuitenkin ollut, kuten jo aiemmin on todettu, työllistettyjen elämänhallinnan kehittymisen, mikä on näkynyt muun muassa koetun terveydentilan ja tulevaisuuden näköalojen paranemisena.

Petri: Itse on pystynyt huomaamaan, kun on heidän kanssaan päivittäin tekemisissä, että onneksi monilla elämänhallinta on parantunut... Eniten jakson aikana kohenee sosiaalinen kanssakäyminen... Kyllä kaikki ovat edes vähän parempaan suuntaan menneet. Joiden osalta kehityksen havaitsee ihan selvästi. Ulospäin suuntautuneisuuden, eikä olla enää sisäänpäin käpertyneitä.

Pia: Poikkeuksetta kaikki (työllistetyt) harmittelevat, että tämä loppuu.

Suvi: Siinä jotenkin saa positiivista palautetta, mikä auttaa jaksamaan, kun sanotaan, että tämä oli kivaa työtä, missä haluaisi jatkaa, jos vain olisi mahdollista.

4.2.6. Käsityksiä ammatillisuudesta

Työllisyysprojektitoiminta käynnistyi Suomessa 1990-luvun lopulla. Vuositasolla työllisyysprojekteissa työskentelee arviolta 20 000 ihmistä. Ammattiin ei ole varsinaista koulutusta. Työllisyysprojektien työntekijät ovat joutuneet hakemaan paikkaansa ammatillisella kentällä. Tällä hetkellä projektit ovat vahvasti alisteisia rahoittajalle eli työvoimahallinnolle.

Suvi: Tämä on ainakin hirvittävän moneen suuntaan menevää. Tässä on sosiaalityöntekijä, mielenterveystyöntekijä, täytyy osata kaikki paperihommat, mitä normaalissa työllistämisessä yrittäjätkin joutuvat täyttämään. Tässä on ahdettu paljon asioita samaan pakettiin. Täytyy olla paljon tietämystä ja kokemusta.

Petri: Ihan samaa mieltä. Paljon joutuu kuulemaan, negatiivista ja positiivista, mikä silti tekee rikkaan omasta työstä. On paljon erilaisia ihmisiä. Toisilla on enemmän tai vähemmän sairauksia ja siinä välissä joutuu taiteilemaan, miten heidän kanssaan tulee

toimeen. Enkä sano tätä negatiivisesta suunnasta. Minä ainakin olen tykästynyt tähän työhön. Mielestäni pitäisi olla oma ammattikuntansa näille. Samanlaista, mitä me tässä pystymme tekemään. Virastoissa ei pystytä samalla tavalla paneutumaan. Se on kuitenkin sellaista liukuhihnatyötä.

Haastattelija: Miten vahvasti viranomaisille alisteista työtä te mielestänne joudutte tekemään?

Suvi: 99-prosenttisesti viranomaisille alisteista. Pakko se on lähteä siitä, kenen leipää syöt, sen lauluja laulat. Jos rahoittaja jotain sanoo, niin pakkohan se on niin tehdä.

Haastattelija: Miten sinä koet sen?

Suvi: Koen, että viranomaisilla ei ole realistista kuvaa siitä, mitä tämä työ on ja mihin tällä työllä on mahdollista päästä.

Petri: Me emme ole virkamiehiä. Rajoittaako se vai antaako se lisävapauksia? Jossain kohdissa se rajoittaa ja jossain kohdassa se antaa lisävapauksia. Me pystymme käsittelemään asioita avoimemmin kuin esim. työkkärin virkamiehet. Ja käsittelymme on henkilökohtaisempaa kuin virkamiesten käsittely.

Suvi: Pääsit aiheeseen, mistä halusin sanoa. Se suurin ero on todennäköisesti se, että sosiaalityön, työkkärin ja päihdehuollon työntekijöihin verrattuna minulla on joka päivä useampi tunti näiden ihmisten kanssa. Meillä on vakavammin otettavaa tietoa näistä ihmisistä, jota ei koskaan tule ilmi tällaisissa lyhytaikaisemmissa kontakteissa.

Suvi: Sosiaalityöntekijä on ehkä lähimpänä sitä, mitä tähän tarvitaan. Eihän tähän ole muuta koulutusta kuin kokemuksen tuoma ja sitten semmoinen suusta suuhun.

Petri: Suoraa koulutusta ei varmaan ole... työ tietysti opettaa. 10 vuotta tässä olleena voi oppia tietyt tavat, vaikka nekin tietysti muuttuvat. Niiden mukana vain itsensäkin pitää muuttua.

Suvi: Yksi asia, mikä tulee mieleen, että projektivastaava pystyy nopeasti sanomaan työllistetyistä, että sillä voi olla jotain yläpäässä vialla, että sitä pitää tarkkailla. Se on

hyvä oppia. Millä sen voi nähdä, että on jotain ongelmia? Se on sellaista kokemuksen tuomaa, mitä ei pysty opettamaan.

Työllisyysprojektin henkilökunnan haastattelusta käy ilmi, että he kokevat omaavansa asiakkaistaan laajemman ja syvällisemmän käsityksen kuin TE-toimiston henkilökunta. Kuitenkaan tätä tietämystä ei henkilökunnan mukaan arvosteta, eikä sitä oteta riittävästi huomioon käsiteltäessä asiakkaiden asioita.

Toisaalta työllisyysprojektin työntekijät kokevat olevansa monien eri alojen tuntijoita. Ainakin työssä tarvitaan monenlaisia taitoja, kun joudutaan käsittelemään niin työnjohdollisia asioita kuin myös asiakkaiden terveys- ja sosiaaliasioita. Työhön ei ole varsinaista koulutusta, vaan suuri paino asetetaan työn kautta saatavalle hiljaiselle tiedolle.

4.3. Työllisyysprojektin tarjoama sosiaalinen tuki

Seuraavaksi siirryn käsittelemään tuloksia, jotka olen saanut haastateltuani kahdeksaa Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektissa pitkään työllistettynä ollutta ihmistä. Vertailen saamiani tuloksia kirjallisuuskatsauksessa esille tulleisiin aiempiin tutkimustuloksiin sosiaalisen tuen merkityksestä sekä aiemmassa pro gradu - tutkielmassani saamiini tutkimustuloksiin.

Kuten kirjallisuuskatsauksessa toin esille aiempiin tutkimuksiin viitaten, on työttömien joukko työllistä väestöstä selvästi sairaampaa, niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Tämä näkyy myös haastateltujen joukossa.

Nainen44A: Minulla on itselläni sellainen nivelsairaus... Itse olen aikaisemmin ollut siivooja, mistä minut on uudelleen koulutettu ja se rajoittaa vähän, että en voi ottaa vastaan mitä tahansa työtä, koska voin päätyä pitkälle sairauslomalle.

Nainen52: On tullut sellaisia masennuskausia, että on itkettänyt ja potuttanut. Ei ole viitsinyt kerta kaikkiaan tehdä mitään muuta kuin lukea vain.

Haastattelija: Mitä itse luulet, miksi sinä olet pitkäaikaistyötön?

Mies45: Oikeastaan yksi ainut syy on se, että sairastan diabetesta.

Haastattelija: Mitä arvelet, miksi et ole päässyt pysyvämmälle työuralle?

Nainen37: Minulla on tuo selkä. Mikäli pystyisin tekemään kaikkia töitä, tässä ei olisi mitään ongelmaa.

Haastattelija: Mitä työnteko sinulle merkitsee?

Mies54: Jos jään kotiin, tulee mielenterveysongelmat eteen.

Nainen44B: Kun minulla on todettu tuo paniikkihäiriö, niin on ollut vaikeaa lähteä työelämään mukaan ja hakea itse aktiivisesti työpaikkaa... Olen varmaan alisuoriutuja, koska jännitän paljon asioita ja tilanteita.

Ihmisen hyvinvoinnin ja samalla työkyvyn kannalta terveys on olennaisen tärkeä asia. Sosiaalisesta tuesta ja sen tutkimuksesta on kiinnostuttu pitkälti siitä näkökulmasta, miten se vaikuttaa ihmisen terveyteen. Kuten kirjallisuuskatsauksessa olen tuonut esille, lääketieteellisen sosiologian professori Aaron Antonovsky on kehittänyt käsitteen koherensstin tunne. Hänen ajattelussaan ihmisen elämänhallinnan kehittämisessä olennaista on niin kutsuttu salutogeeninen lähestymistapa sairauksiin. Se tarkoittaa sitä, että tärkeintä on kehittää ihmisen omia voimavaroja sairastumista vastaan. Se taas tapahtuu kehittämällä kolmea eri osatekijää: a) ymmärrettävyyttä eli tunnetta siitä, että ihminen hahmottaa sekä ymmärtää sisäiset voimavaransa sekä vuorovaikutuksen sosiaalisen ympäristön kanssa, b) hallittavuutta eli yksilön kokemusta siitä, että hänellä on voimavaroja, joiden avulla hän pystyy vastaamaan erilaisiin haasteisiin, c) tarkoituksellisuutta eli elämän tarkoituksen kokemista. Raili Peltosen (1994) väitöskirjassa työ ja työyhteisön sosiaalinen tuki liittyivät kaikkiin näihin osatekijöihin. Kuten edelleen kirjallisuuskatsauksessa olen tuonut esille, vähän sosiaalisia kontakteja omaavilla ihmisillä sairastaminen ja kuolleisuus ovat yleisempiä kuin heillä, joilla on paljon sosiaalisia kontakteja ja jotka näin muodoin saavat paljon sosiaalista tukea.

Oman pro gradu – tutkielmani tulosten perusteella työ kolmannella sektorilla vaikuttaa siihen, että työllistettyjen kokemus omasta terveydentilasta on parantunut. Toisaalta päälimmäiseksi syyksi koetun terveydentilan kohentumiseen löytyi se, että kokeeko työllistetty työnsä tärkeäksi. Erityisesti tämä näkyi miesten osalta.

Haastattelija: Kerroit alkuvaiheessa, että sinulla on nivelsairaus. Koetko olosi terveemmäksi sen ansiosta, että olet ollut töissä täällä yhdistyksessä?

Nainen44A: Kyllä, koska itselläni on parempi silloin, kun olen töissä.

Haastattelija: Koetko, että olet työssäoloaikana ruvennut elämään terveellisemmin?

Nainen44A: Elämä on tullut säännöllisemmäksi, silloin myös syödään säännöllisemmin kuin muuten... Alkuperäisten ennusteiden mukaan minun olisi jo pitänyt olla pyörätuolissa, mutta en vielä ole. Monesti siihen on auttanut se, että on ollut työpaikka ja työelämä, jossa on vaihtelevat työtehtävät.

Haastattelija: Tänä työaikana, kun olet ollut täällä, sinulla ei ole ollut masennusta?

Nainen52: Ei ole ollut nyt lainkaan.

Haastattelija: Osaatko sanoa, mikä työssä auttaa siinä, että masennusta ei pääse syntymään?

Nainen52: Juuri se, että on jotain tekemistä, eikä vain ole kotona. Näkee paljon ihmisiä ja pääsee juttelemaan kaikenlaista.

Haastattelija: Koetko olosi terveemmäksi sen ansiosta, että olet ollut töissä?

Nainen52: Joo, koen. Sekä henkisesti että ruumiillisesti.

Haastattelija: Voitko kuvailla, miten se tuntuu sinussa itsessäsi?

Nainen52: Olen paljon virkeämpi. Pystyn kotonakin tekemään enemmän sellaisia pikkuaskareita, niihin riittää eri tavalla mielenkiintoa. Kun joutuu liikkumaan koko ajan, niin on tuo selkään paremmassa kunnossa... Olen ruvennut lenkilläkin käymään eri tavalla kuin silloin, kun olin työttömänä.

Haastattelija: Mistä tämä johtuu?

Nainen52: Mielenvireys on niin korkealla, että on helpompi lähteä.

Mies45: Jotenkin tuntuu, että on paremmassa kunnossa kuin silloin, kun oli 4-5 vuotta työttömänä. Vaikka liikkuukin paljon.

Haastattelija: Miten tämä näkyy?

Mies45: Jaksaa paremmin. Kun tietää, että johonkin voi lähteä eli työhön. Silloin jaksaa vapaa-ajallakin paremmin.

Haastattelija: Koetko olosi terveemmäksi sen ansiosta, että olet ollut täällä töissä?

Mies38: Kyllä jokseenkin tunnen, koska on tekemistä, ei koe oloaan nuutuneeksi, eikä tule aika pitkäksi. On sentään ainakin jotain tekemistä, mennä ja kulkea.

Nainen 37: En halua itselleni alkoholiongelmia. Siksi olen mieluiten töissä.

Haastattelija: Mitä hyötyä sinulle on ollut tukitöistä?

Mies54: Mielenterveys on pysynyt, enkä ole masentunut. Homma on vaihtelevaa, ei samaa päivästä toiseen.

Haastattelija: Onko se, että olet ollut tässä työssä toukokuusta alkaen, miten se on sinuun itseesi vaikuttanut henkisesti ja mahdollisesti fyysisesti?

Nainen44B: Olen pirteämpi, huomattavasti iloisempi, kun on jotain sisältöä päivissä.

Nainen43: No, mä olen ruvennut kävelemään töihin ja mua ei yleensä saa kävelemään. Sitten mä olen myös pyrkinyt syömään terveellisemmin.

Haastattelija: Mihin tämä juontaa juurensa eli miksi sää olet ruvennut kävelemään töihin?

Nainen43: En mä tiedä, mä olen vain saanut jotenkin uutta intoa tästä.

Haastattelija: No, kerroit tosiaan, että tämä on kolmas kerta, kun olet täällä töissä. Niin nyt kerrot, että olet tämän vuoden aikana ruvennut elämään terveellisemmin ja tuntemaan olosi paremmaksi. Entä aikaisemmin? Oliko tilanne sama?

Nainen43: Kyllä joo, mutta nyt vielä täällä on niin hyviä ystäviä saanut, että sekin vielä vaikuttaa asiaan.

Haastatellut työllistetyt kuvaavat poikkeuksetta tuntemuksiaan tukityöjaksosta siten, että he voivat paremmin. Elämään on tullut säännöllisyyttä, kun on jotain tekemistä. Lisäksi näkee ihmisiä ja ystäviäkin on tullut lisää. Erikseen on mainittu myös se, että työtehtävät ovat vaihtelevia. Kaikki tämä on vaikuttanut siten, että muitakin asioita kuten kotiaskareita pystyy tekemään suuremmalla innolla. Mielenvireys on noussut korkealle, mikä on johtanut muun muassa liikuntaharrastuksen lisääntymiseen. Lyhyesti sanottuna: sosiaalisten kontaktien määrän kasvun myötä elämä koetaan ymmärrettävämmäksi ja tarkoituksellisemmaksi.

Nainen43: Mua helpottaa se, kun mää saan vaan jutella niille ja ne vaan kuuntelee, niin se jo auttaa mua.

Haastattelija: Miten paljon tämä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisista asioista on auttanut sinua?

Nainen44A: Toisinaan hyvinkin paljon, riippuen tilanteesta. Jos on oikein tiukka tilanne ja itsellä on kovia vaivoja, niin silloin on hyvä keskustella jonkun toisen kanssa.

Nainen52: Kyllä sillä on suuri merkitys, että näkee toisia ihmisiä ja että myös muilla ihmisillä on ongelmia, ettei mulla pelkästään.

Haastattelija: Kun sinulla on ns. raskasta, saatko tukea työpaikaltasi?

Nainen52: Kyllä, jos minulla on oikein sellainen paha päivä, niin juttelen Kertun kanssa, niin kyllä se auttaa.

Haastattelija: Entä sitten, jos ja kun sinulla on ns. raskasta, saatko tukea työpaikaltasi?

Mies45: No, joo. Kerron kyllä parille kolmelle, jos sellaista on ja tukea tulee, ei siitä ole epäselvyyttä.

4.3.1. Henkinen tuki

Yksi sosiaalisen tuen osa-alueita on henkinen tuki. Työllistettyjen haastattelujen perusteella voi sanoa, että henkinen tuki tulee työpaikalla esille siten, että haastatelluilla on mahdollisuus keskustella ongelmistaan luotettavien ihmisten kanssa. Pelkästään mahdollisuus tuoda julki ongelmansa ja saada myötätuntoa edesauttaa parempaa oloa.

Sosiaalinen tuki saadaan joko primaari-, sekundaari- tai tertiääriryhmästä. Primaariryhmä muodostuu perheestä ja kaikkein läheisimmistä ihmisistä, sekundaariryhmä ystäväistä, työtovereista ja naapureista sekä tertiääriryhmä muun muassa viranomaisista. Kysyttäessä haastatelluilta heidän työpaikan ulkopuolisten luotettavien ihmisten lukumäärää suhteessa työpaikalla oleviin luotettaviin ihmisiin tuli tulokseksi se, että työpaikan ulkopuolella tällaisia ihmisiä on kahdesta kymmeneen ja työpaikalla nolasta viiteen. Yhdellä haastatellulla luotettavia ihmisiä oli työpaikalla enemmän kuin sen ulkopuolella, yhdellä oli molemmissa yhtä paljon luotettavia ihmisiä ja muuten työpaikan ulkopuolella oli selvästi enemmän luotettavia ihmisiä. Luotettavien ihmisten määrällä näyttää myös olevan merkitystä.

Haastattelija: Kun olit työttömänä, niin oliko näin, että sinulla ei silloin ollut ketään, kenen kanssa puhua näistä murheista?

Nainen43: Ei oikein muuta kuin miesystävä.

Haastattelija: Sanoit, että sinulla oli yksi kenen kanssa jutella, niin nyt on enemmän, niin onko nyt helpompaa?

Nainen43: On.

Sosiaalisen tuen primaari- ja sekundaariryhmä saattavat myös mennä sekaisin. Työpaikalla voi syntyä ystävyys-suhteita, joiden myötä yksilö saa lisää luotettavia ihmisiä, keiden kanssa voi myös työpaikan ulkopuolella jutella eri asioista. Myös työpaikan ulko-

puoliset luotettavat henkilöt voivat työllistyä samaan työpaikkaan, jolloin asioista keskustellaan luottamuksellisesti saman henkilön kanssa niin työpaikalla kuin myös sen ulkopuolella.

Sen sijaan tertiääriryhmän kautta ei koeta saatavaksi kovinkaan paljon sosiaalista tukea. Työllisyysprojektin henkilökunta on havainnut keskusteluissa työllistettyjen kanssa, että TE-toimisto eli entinen työvoimatoimisto koetaan lähinnä vastenmieliseksi paikaksi, missä asioidaan pakon edessä.

Haastattelija: Saatko viranomaisilta neuvoja, jos sinulla on jotain ongelmia?

Nainen43: Niitten kanssa en kyllä ole asioinut.

Haastattelija: Miten työttömiin yleisesti ottaen suhtaudutaan?

Nainen37: Heitä pidetään massatavarana. Poukotellaan paikasta toiseen, työkkäri pompottaa paikasta toiseen. Erityisesti kursseille, joita ei välttämättä tarvitsisi.

Haastattelija: Mitä tarkoitat?

Nainen37: Mulle suositeltiin taloushallinnon kurssia, vaikka olin vastikään valmistunut merkonomiksi. Kysyin, tietävätkö he, milloin olen valmistunut. Sain virkailijan ymmärtämään, ettei ollut minulle se ratkaisu oikea.

Haastattelija: Koetko työkkärin virkailijoiden ammattitaidon sitten huonoksi?

Nainen37: Olen kysynyt kahdelta eri virkailijalta samasta asiasta ja saanut täysin päinvastaiset vastaukset. Olen kuitenkin ollut suht vähän työkkärin kanssa tekemisissä. Työpaikkaa sieltä ei saa, nimenomaan vakituista työpaikkaa.

Mies54: Työkkärissä on joskus hälläväliä touhua, kun juoksutetaan täysin turhaan. Lisäksi on kursseja, joilla ei ole mitään virkaa. Ne ärsyttävät kaikkein eniten. Työnhakukursseja on monet käyty. Siivotaan vain tilastoja ja pakotetaan kurssille, vaikkei edes haluaisi. Nykyään lähes joka kurssiin kuuluu työnhakukoulutusta, niin miksi sellaista sitten järjestetään erikseen. Rahaa vain tuhlataan. Hyvin suunnitelluista kursseista hyötyisi jotain ja niistä oppii aina jotain.

4.3.2. Arvostustuki

Henkisen tuen lisäksi arvostustuki on yksi sosiaalisen tuen osatekijä. Arvostustuki tarkoittaa lähinnä myönteisten arvioiden antamista henkilöstä. Työllisyysprojektin työllistettyjen haastatteluista käy ilmi, että heidän itsearvostuksensa on kohonnut. Tämä näyttää liittyvän toisaalta siihen, että työtä sinänsä arvostetaan ja toisaalta työllistetyt kokevat saaneensa sellaisia työtehtäviä, joilla on merkitystä. Työn arvostus liittyy kirjallisuuskatsauksessa esille tuotuun näkemykseen, että työllä on suomalaisessa kulttuurissa erityinen merkitys. Niin naisen kuin miehenkin katsotaan olevan jopa velvoitettuja tekemään työtä ja työtä tekemätön on epäonnistunut.

Nainen44A: Olen mielelläni töissä.

Haastattelija: Miten tärkeää sinulle on se, että olet töissä?

Nainen52: Erittäin tärkeää. On jotain, minkä takia herätä aamulla ja lähteä kämpästä pois.

Haastattelija: Onko sinulle tärkeää, että sinua arvostetaan työpaikassasi ja sen takia, mitä teet?

Mies45: Kyllä tavallaan, mutta se ei ole se tärkein asia, että se, että pääsee töitä tekemään, on tärkeintä.

Mies 38: Tekemisen tarve on kova, aina tarvitsisi saada tehdä jotain.

Mies54: Minullekin tuli masennuskausi, kun minut erotettiin aiemmasta työpaikastani.

Toisaalta työllistetyillä on siis kova halu tehdä työtä. Kun heidän työtehtävänsä ovat vielä tärkeiksi koettuja, niin erityisesti tällöin heidän hyvinvointinsa kasvaa. Työn tärkeyden kokeminen syntyy siitä, että työllistetty kokee hallitsevansa omaa työtään, eikä

päinvastoin. Työllistetyn täytyy pystyä käyttämään työssään tietojaan ja taitojaan, tehtävän tulee olla merkityksellinen, työllistetyn täytyy voida pystyä suorittamaan työtään ainakin osittain itsenäisesti, oman harkintansa mukaisesti, hänen tulee saada palautetta ja mieluiten positiivista palautetta työstään ja hänen tulee myös pystyä tunnistamaan työ kokonaisuutena.

Nainen44A: Itsearvostukseni on yleensä hyvin vankka, mutta näin työssä ollessa itsearvostus on vahvempi, kun itsellä on tunne, että on paljon tarpeellisempi kuin työttömänä.

Haastattelija: Pystytkö kuvailemaan, että mistä asioista tämä tunne, että olet tarpeellisempi, tämä tunne muodostuu?

Nainen44A: Asia on helposti ilmaistavissa sillä, että tiedän, että kun sairastuin, jäin työttömäksi, koska minut todettiin omaan tehtävääni tarpeettomaksi. Tiedän, että monia työpaikkoja olisi ollut, joihin olisin päässyt, mutta en olisi pystynyt niitä tehtäviä hoitamaan terveyteni takia. Nyt kun tiedän, että olen työssä, jonka pystyn hoitamaan, se on minulle erittäin tärkeä asia ja ensiarvoinen, ei tule sellaista tunnetta etukäteen, että tulen olemaan suurimman osan ajasta sairaalomalla.

Nainen52: Tuntuu, että osaa tehdäkin jotain, eikä vain pyörittele peukaloitaan.

...

Haastattelija: Mistä tämä tarpeellisuus muodostuu eli miksi koet itsesi tarpeelliseksi?

Nainen52: Olen monet joutunut opettamaan tähän työhön. Jos en olisi tarpeellinen, niin en osaisi opettaa.

Mies45: Kun on töissä, täytyy tiettyjä asioita tietää. Toiset tekee tiettyjä asioita, jotka osaa paremmin. Täytyy olla täsmällinen ja tarkka. Sillä se erottuu.

Haastattelija: Koetko, että itsearvostuksesi on työaikana kasvanut?

Mies45: Kyllä minä uskoisin niin.

Haastattelija: Pystytkö kuvailemaan, missä tämä näkyy?

Mies45: Siinä ainakin, että tuossa työssä, missä olen, tulen asiakkaiden kanssa toimeen. Uskon, että asiakkaat tykkäävät.

...

Mies45: Kun on ollut työttömänä, niin nukkumaanmenoajat olivat sellaisia, että kun meni nukkumaan, niin kello oli kaksitoista ja varsinkin talviaikaan se oli ongelma. Kesäaikana se vielä meni, kun harrasti liikuntaa. Nyt on tarpeellinen johonkin asiaan, niin siinä mielessä se on hyvä juttu.

Haastattelija: Mikä tekee työstä mielenkiintoisen?

Mies38: Tässä työssä (pyöräkorjaaja) on erilaisia juttuja, joita en ole aikaisemmin tuntenut. Työystäväni kautta olen niitä oppinut.

Haastattelija: Koet siis oppineesi uusia asioita työssäsi?

Mies38: Kyllä.

Haastattelija: Mitä nämä uudet asiat ovat?

Mies38: En ole tutustunut vaihteistoon aikaisemmin, nyt osaan ne asiat jotenkin. Pyöräkorjaamisesta laakeroinnista alkaen kaikki rupeaa olemaan pikkuhiljaa hallinnassa.

Nainen44B: Siitä tulee hyvä mieli, että tekee tärkeää työtä ja sitä arvostetaan.

Haastattelija: Kun ajattelet aikaa, kun olit työtön, oliko silloin hetkiä, jolloin koit, että itsearvostuksesi olisi kasvanut tai päinvastoin heikentynyt?

Nainen44B: Se varmaan heikentyi, mitä pidempään työttömyys kesti. Ei oikein ollut mitään, mistä olisi keneltäkään saanut mitään arvostusta.

Haastattelija: Osaatko kuvailla, mitkä asiat parantavat itsearvostustasi työssä?

Nainen44B: Ainakin nuo kouluissa pidettävät kerhot olivat sellaisia, mistä tuli erittäin hyvä mieli, kun pärjäsin niissä, vaikka itse epäilin aluksi suuresti, etten pärjää. Kun kaikki meni kuitenkin hyvin, siitä tuli erittäin hyvä olo.

Nainen43: Jos halutaan vapaaehtoista, niin yleensä se tullaan mun luokseni kysymään ja kyllä mää melkein aina suostun.

Edellisessä pro gradu – tutkielmassani tuli yhdeksi tulokseksi se, että työn tärkeäksi kokeminen vaikutti siihen, että työllistetyt kokivat elämänsä mielekkäämmäksi ja terveytensä paremmaksi. Haastattelutulokset Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektin asiakkaiden keskuudesta tukevat tätä tulosta.

4.3.3. Aineellinen tuki

Kolmas sosiaalisen tuen osa-alue on aineellinen tuki. Seuraavaksi käsitellään sitä, miten työllisyysprojektin työllistetyt ovat kokeneet saaneensa aineellista tukea projektin kautta.

Haastattelija: Miksi koet, että elämäntilanteesi olisi nyt parempi?

Nainen52: No, kai se johtuu siitä, että saa rahaa paljon enemmän. On mahdollisuus olla toisten ihmisten kanssa tekemisissä.

Haastattelija: Kerroit, että saat rahaa enemmän kuin aikaisemmin. Onko tilanteesi nyt suhteessa työttömyysaikaan miten paljon parempi?

Nainen52: Onhan se puolet parempi kuin työttömänä ollessa.

Haastattelija: Eli voit esimerkiksi ostaa joitain asioita paremmin kuin aiemmin. Voitko kertoa hieman tarkemmin?

Nainen52: Tänä aikana olen ostanut paljon asioita, joita en aikaisemmin pystynyt ostamaan. Kaikenlaisia televisioita, huonekaluja ja mattoja ja kaikkea.

Haastattelija: Työttömän elämää kuvaillaan siten, että se on sellaista penninvenyttämistä. Onko näin? Voitko kertoa työttömän arjesta?

Nainen52: Kyllä se oli sellaista penninvenyttämistä. Kaikki piti laskea tarkkaan, että onko mahdollista ostaa jotain, täytyykö siirtää seuraavaan työttömyysavustukseen ja se oli sellaista...

Haastattelija: Puhuit, että se oli sellaista kituuttamista. Miten se henkisesti vaikutti?

Nainen52: Kyllä se vaikutti henkisesti. Veti aika vakavaksi, kun ei ollut varaa ostaa mitään ihmeellistä. Ei aina riittänyt ruokaankaan.

Haastattelija: Jouduitko esim. ruokajonoista hakemaan ruokaa?

Nainen52: Melkein joka viikko.

Haastattelija: Miltä se nyt tuntui, että joutui ruoka-apua hakemaan näistä jonoista?

Nainen52: Kyllä se oli aika nöyryyttävää, mutta sai ainakin jutella ihmisten kanssa jonnossa.

Haastattelija: Mikä merkitys sinulle on sillä, että olet saanut työpaikan täältä?

Mies45: No, sanotaanko niin, että se on ihan ehdoton, että on saanut, sitä kautta on päässyt liiton työttömyyspäivärahalle... Ennemmin on töissä ja saa kunnan palkkaa kuin putoaa Kelan rahalle, millä ei millään pärjää. Kun avopuolison kanssa asutaan, kun avopuoliso oli töissä, piti tarkkaan laskea, mihin rahansa laittoi ja mitä hankintoja teki. Se meni elämiseen kokonaan.

Haastattelija: Voitko kuvailla, millä tavalla tilanne on nyt muuttunut, kun olet ollut tässä työpaikassa kymmenisen kuukautta?

Mies45: Kyllä tässä on rahaa riittänyt säästöönkin.

Haastattelija: Mikä merkitys sinulle on sillä, että olet saanut työpaikan täältä?

Mies38: Saa parempaa ansiota kuin liitosta tai muualta.

Mies54: Olen rahan takia mieluummin töissä kuin työttömänä. Ilman rahaa olen joutunut kieltäytymään niin monesta.

Työllisyysprojektin kautta saatavan aineellisen tuen merkitys näyttää osalla työllistetyistä olevan varsin suuri. Kun omalla työllä on pystynyt nostamaan ansiotasoaan ja pystynyt hankkimaan muun muassa välttämättömyystavaroita, on itsetunto kohonnut ja häpeän sekä nöyryytyksen tunteet ovat vähentyneet. Elämä on myös helpompaa, kun toimeentulo ei ole sidoksissa avio- tai avopuolison palkkaan, eikä tarvitse miettiä joka

ikisen sentin käyttöä. Yhdessä avio- tai avopuolison kanssa pystyy myös suunnittelemaan elämänsä pidemmälle, kun rahaa kertyy myös säästöön. Lisääntynyt toimeentulo mahdollistaa sen, että pääsee ainakin lähemmäksi yhteiskunnassa normaalina pidettyä elintasoa.

4.3.4. Tietotuki

Neljäntenä osatekijänä sosiaalisessa tuessa on tietotuki eli neuvot, joita ihmiselle annetaan. Seuraavaksi tarkastelemme sitä, miten työllisyysprojekti pystyy tässä suhteessa toimimaan.

Haastattelija: Millaista tukea olet kokenut saaneesi työpaikallasi?

Mies45: Jos kysytään työpaikasta, olen saanut neuvoja, jos olen tehnyt virheen ja jotain täytyy kysyä, heti on saanut vastauksen, eikä mitään ole jäänyt epäselväksi.

Haastattelija: Millaista tukea olet saanut työnantajaltasi?

Mies45: Jos on kysynyt jotain liiton jutuista, esimerkiksi jäsenmaksuista, että meneekö suoraan palkasta. Jos on jotain kysynyt, niin vastauksen on heti saanut.

Haastattelija: Jos koet tarvitsevasi neuvoja ja nyt neuvoilla tarkoitetaan muita kuin työhön liittyviä, niin saatko näitä neuvoja työpaikaltasi?

Mies45: Kyllä.

Haastattelija: Voitko kertoa esimerkkejä?

Mies45: Esimerkiksi sikainfluenssa... puheltiin työkavereiden kanssa, ihan kyselin siitä, niin sain neuvoja siitäkin.

Haastattelija: Millaista tukea olet kokenut saaneesi työpaikallasi?

Mies38: Tukea olen saanut työn merkeissä; erilaista opastusta ja tuollaista. Kaikkea tukea, mitä olen pyytänyt.

Nainen43: Jos mulla tulee työssä ongelmia, mua neuvotaan oikein mielellään. Sitten näissä henkilökohtaisissa ongelmissa, niin kyllä mulle tulee neuvoja, jos mä pyydän.

Työllistetyt kokevat siis saaneensa opastusta työtehtävissä, mikä on edesauttanut heidän kykyään hallita työtään. Tämän lisäksi he ovat työyhteisössä saaneet neuvoja ja opastusta muissakin kuin työhön liittyvissä kysymyksissä.

Kuitenkin näyttää siltä, että sosiaaliseen tukeen lukeutuvaa tietotukea työllistetyt eivät työllisyysprojektissa juuri tunnu saavan. Ainakaan sen merkitys ei haastattelujen perusteella tunnu olevan kovin suuri. Tähän voi olla yhtenä syynä se, että työllistetyillä ei tunnu olevan juurikaan tavoitteita elämässään.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi? Tämä työpaikka, missä olet, auttaako se sinua näiden tavoitteiden toteuttamisessa?

Nainen44A: Kyllä uskon, että auttaa, koska itselläni on se tilanne, että alkuperäisten ennusteiden mukaan minun olisi jo pitänyt olla pyörätuolissa, mutta en vielä ole. Monesti siihen on auttanut se, että on ollut työpaikka ja työelämä, jossa on vaihtelevat työtehtävät. Kun mietitään asiaa eteenpäin, niin ainahan ihmisillä on tavoitteita, mutta uskon todella, että tämä auttaa niihin.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi?

Nainen52: Ei enää tässä iässä ole enää mitään.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi?

Mies45: Tavoite oikeastaan on se, että saisi töitä. Ei ole oikeastaan muuta.

Haastattelija: Työllä tarkoitat siis pysyvää työpaikkaa?

Mies45: Joo.

Haastattelija: Auttaako työpaikkasi sinua tämän tavoitteen toteuttamisessa?

Mies45: Kyllä auttaa. Tässä työssä ollessa on keskusteltu. Sitä ei voi tietää, että saako työtä, mutta autettu on kyllä.

Haastattelija: Minkälaista tämä auttaminen on ollut?

Mies45: Sanotaanko niin, että henkilö, joka meillä on töissä eli Pia, on haastatellut ja on keskusteltu asiasta ja se on ollut apuna.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi?

Mies38: Kyllä. Vakituinen työsuhde olisi hieno asia. Ei tarvitsisi tällaisilla pätäkätöillä elää.

Haastattelija: Miten pääset tähän tavoitteeseen?

Mies38: Kyselemällä eri paikoista, lähettämällä hakemuksia ja seuraamalla kaikenlaisia lehtiä.

Haastattelija: Koetko, että sinä itse voisit tehdä jotain lisää, jotta pääsisit tähän tavoitteeseen?

Mies38: Miksipä ei, aikaisempia koulutuksia on niin paljon, etten uutta ammattia lähde lukemaan. Tästä työstä olen pitänyt, mikä olen ammatiltani.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi?

Nainen44B: Ei ole.

Haastattelija: Onko sinulla tavoitteita, joita olet asettanut elämällesi?

Nainen43: Ei oikeastaan, mä elän aina päivän kerrallaan.

Työllistettyjen tavoitteet ovat siis joko lähinnä elämän elämistä päivä kerrallaan tai ne ovat hyvin yleisluontoisia ilman selkeää suunnitelmaa siitä, miten ne saavutettaisiin. Tällöin tietotuen saaminen voi olla työllistetyn näkökulmasta toissijaista, sillä työhön, joka työllisyysprojektissa on varsin yksinkertaista ja lähestulkoon kenen tahansa hoidettavissa olevaa, liittyvä opastus on nopeasti saatavilla ilman suurempia ponnisteluja. Toimeentuloon ja sosiaaliturvaan liittyvä opastus on myös helposti saatavilla, sillä työllisyysprojektin henkilökunta hallitsee ne asiat monen vuoden kokemuksen perusteella ja lisäksi työllistetyillä itsellään on pitkäaikainen kokemus niiden suhteen. Tällöin näihin asi-

oihin liittyvä tietotuki ei nouse merkityksessä kovinkaan korkealle. Toisaalta sosiaaliturvan ja – palvelujen varaan joutuminen voidaan kokea häpeälliseksi. Siksi niihin liittyviä neuvoja ei välttämättä haastattelussa tuoda esille.

5. Johtopäätökset

Tässä pro gradu – tutkielmassa on tarkasteltu tapaustutkimuksen muodossa porilaisen Pormestarinluodon asukasyhdistys ry:n työllisyysprojektia sen koko toimintahistorian ajalta suhteutettuna sen sisäiseen kehitykseen sekä yhteiskunnalliseen kontekstiin. Eri-tyisesti on tarkasteltu sitä, miten projekti toimii niin henkilökunnan kuin myös projektiin työllistettyjen näkökulmasta. Samalla on vertailtu työllistettyjen haastattelujen tuloksia aiemmin kirjoittamani pro gradu – tutkielman ”Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan” tutkimustuloksiin sekä sosiaalisen tuen teorioihin ja aiheesta tehtyjen tutkimusten tuloksiin. Taustana on käytetty niin koherenssin tunteen kuin myös työn hallintaan liittyviä teorioita.

Asukasyhdistyksen työllisyysprojekti pureutuu porilaisiin kerrostalolähiöihin ja on perustanut toimintakeskuksen Pormestarinluodon kerrostalolähiöön. Toimintakeskukset liittyvät laajempaan historialliseen kehityskulkuun, joka liittyy yhteisösosiaalityön traditioon. Perinne alkaa 1880-luvulla perustetuista setlementeistä ulottuen muun muassa itäsaksalaisessa lähiössä toteutettuun Lebensmitte – taloprojektiin, josta Aila-Leena Matthies kertoo tämän pro gradun kirjallisuuskatsauksessa, ja suomalaisiin vastaaviin hankkeisiin, kuten Kansalaistalo Mansikkapaikka ja iisalmelainen asukastila Lipetti.

5.1. Suhde ammatillisuuteen

Yhteisösosiaalityön historialliseen kehityskulkuun liittyy myös asukasyhdistyksen työllisyysprojektin määräaikaisten rahoitus, joka pitää toiminnan jatkuvasti epävarmalla pohjalla ja samalla myös julkisen sektorin kontrollissa. Toisaalta projektin henkilökunnan haastatteluista on havaittavissa jatkuva kamppailu ammatillisen kuvan selkeyttämisestä. Yksi projektin henkilökunnan jäsenistä kuvaa suhdetta työvoimaviranomaisiin si-

ten, että heihin ollaan 99-prosenttisesti sidottuja ja että työvoimaviranomaiset katsovat ammatillisesti olevansa projektihenkilökuntaa ylempänä, eivätkä ota projektihenkilökunnan esityksiä riittävän vakavissaan. Projektihenkilökunta itse katsoo, että heillä on asiakkaistaan huomattavasti realistisempi ja monipuolisempi kuva kuin työvoimaviranomaisilla ja että työvoimaviranomaiset toimivat virheellisesti, kun eivät ota tätä tietämystä käyttöön. Kuvattu tilanne on täsmälleen sama kuin kunnallisen sosiaalitoimen sisällä, missä yhteisösosiaalityötä tekevät työntekijät kertovat olevansa alisteisia muulle sosiaalitoimelle, vaikka heillä on omasta mielestään asiakkaistaan sosiaalityön näkökulmasta tarkastellen ammatillisempi kuva kuin ongelmakeskeisesti asiakkaitaan tarkastelevalla muulla sosiaalitoimen henkilökunnalla.

Esteenä työllisyysprojektin henkilökunnan ammatillisen kuvan selkeytymiselle on myös se, ettei kyseiseen ammattiin ole omaa koulutusta. Henkilökunnan haastatteluista käy ilmi, että vaikka työ sinänsä edellyttää monenlaista osaamista, kuten sosiaalityön, psykologian ja esimiehen näkökulmasta monen eri työtehtävän tuntemusta, ei heillä ole alalle muuta koulutusta kuin pitkällinen työkokemus ja sen kautta kertynyt hiljainen tieto. Tietoa hankitaan muun muassa pitämällä aktiivisesti yhteyttä viranomaisiin ja yhteistyöverkoston jäseniin sekä erilaisten koulutusjaksojen ja internetin kautta.

Työllisyysprojektin tehtävänä on edesauttaa asiakkaiden eli työllistettyjen etenemistä kohti avoimia työmarkkinoita tai koulutusta. Viime kädessä siis tavoitteena on päättää pitkäkestoinen työttömyys, mikä luonnollisesti edesauttaisi työllistettyjen toimeentulon ja henkilökohtaisen hyvinvoinnin paranemista. Työllisyysprojektin henkilökunta toimii tässä tehtävässään työvoimaviranomaisten ja työllistettyjen välimaastossa. Kuten tässä pro gradu – tutkielmassa on käynyt selväksi, on työllisyysprojektin henkilökunnalle asetettu haaste kova. Asiakaskunta on moniongelmaista, sillä työttömyydestä ja monista muista syistä johtuen asiakkailla on niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin ongelmia, jotka vaikeuttavat heidän pääsyään avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen. Työkalut, joiden avulla työllistetyt tulisi saattaa avoimille työmarkkinoille, ovat projektihenkilökunnan mielestä liian vähäiset. Kuten yksi henkilökunnan jäsen toteaa: *Tämä vuosi, mikä tässä ollaan, se on monen kohdalla tolkkottoman liian lyhyt aika. Siinä ei pystytä sellaisen ihmisen kanssa, joka on ollut pitkään työttömänä ja itsetunto tosi alhaalla, ei siinä se vuosi riitä.*

Toisaalta sosiaalityön näkökulmasta ajatellen työllisyysprojektin henkilökunnan pitäisi ensisijaisesti toimia asiakkaiden etujen ajajina. Tässä asiassa ongelmaksi muodostuu se,

että asiakkaat kokevat TE-toimiston eli entisen työvoimatoimiston virkailijat tahoksi, jonka kanssa ei haluta olla tekemisissä. Se taas perustuu siihen, että asiakkaat eivät koe olevansa millään tavalla voimaantuneita käsittelemään omia asioitaan asioidessaan TE-toimistossa, vaan he kokevat päinvastoin olevansa täysin työvoimaviranomaisille alisteisia. Työllisyysprojektin henkilökunnan on ensisijaisesti toimittava rahoittajan eli työvoimaviranomaisten tavoitteiden mukaisesti, mutta samalla he kritisoivat rahoittajan näkökantoja epärealistisiksi. Asiakkaiden näkökulman laaja-alaisempi huomioiminen ja pitkäkestoisempi työskentely heidän kanssaan tuottaisivat myös rahoittajan tavoitteiden kannalta pitkäkestoisempia tuloksia.

5.2. Työllisyysprojektin työskentelymenetelmät

Asukasyhdistyksen työllisyysprojekti on kehittänyt omanlaisensa työskentelymenetelmät, joita sovelletaan kaikkiin hankkeeseen työllistyneisiin. Työntekijöiden hankkiminen tapahtuu niin TE-toimiston kanssa tehtävällä yhteistyöllä kuin myös omien julkaisujen ja tiedotteiden levittämällä. Kun potentiaalinen työllistettävä ottaa yhteyttä projektihenkilökuntaan, suorittaa henkilökunnan jäsen työhaastattelun ja selvittää edellytykset saada rahoitus kyseisen työllistettävän palkkaamiseen. Tämän jälkeen tehdään niin kutsuttu etenemissuunnitelma, missä käydään läpi henkilön koulutus ja työkokemus sekä tehdään suunnitelma etenemisestä avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen. Vaihtoehtoisesti voidaan myös tehdä päätös yhteydenotosta tukipalveluihin. Asiakas voi tarvita tietoa velkaneuvonnasta, päihdetyön palveluista, koulutusmahdollisuuksista, eläkkeelle siirtymisestä taikka maahanmuuttajille suunnatuista palveluista. Asiakkaalle voidaan myös tarjota edelleensijoittamista, joka on työvoiman vuokrausta tarkoituksena tutustuttaa työllistettyä avoimella työmarkkinoille toimiviin työnantajiin. Työllistetyn kanssa suoritetaan myös haastatteluja ja keskustelutuokioita, joiden yhtenä tavoitteena on antaa työllistetyille tukea niin työ- taikka koulutuspaikan löytämisessä tai yleisemmin elämänhallinnan kehittämisessä. Henkilökunta käyttää työskentelyssään hyödykseen myös yhteistyöverkostoa, joka on luotu muun muassa sosiaalipalvelujen, TE-toimiston, muiden projektien ja yritysten kanssa.

Tärkeä osa asiakkaan tukemista on työ, jonka tehtävänä on elvyttää työllistettyä. Tässä suhteessa käytetään erilaisia metodeja, joilla asiakas perehdytetään työhönsä. Ensisijaisesti käytetään vertaistukea, jolloin muut työllistetyt, jotka ovat jo pidempään olleet kyseisessä työssä, opastavat uuden työllistetyn työhönsä. Tarpeen vaatiessa projektihenkilöstö ottaa myös osaa perehdytykseen. Toisaalta heitä tarvitaan myös ratkomaan työpaikalla syntyviä kiistoja ja toimimaan välittäjinä. Tärkeä osa projektihenkilökunnan työnkuvaa on se, että he kannustavat työllistettyjä työssään saadakseen heidät kokemaan itsensä ja työtehtävänsä tärkeiksi.

5.3. Tuen merkitys työllistetyille

Työllistettyjen haastatteluista kävi hyvin ilmi se, että työllisyysprojekti työskentelee haasteellisen asiakaskunnan parissa. Erilaiset sairaudet ja vammat ovat tyypillisiä asiakkaille ja jo yksistään se rajoittaa työllisyysprojektin mahdollisuuksia saada asiakkaansa rahoittajan eli työvoimahallinnon toiveiden mukaisesti eteenpäin avoimille työmarkkinoille taikka koulutukseen.

Haastatteluista käy ilmi myös se, että työllistetyt kokevat olevansa työssä ollessaan virkeämpiä ja jaksavat tehdä enemmän asioita myös vapaa-aikanaan. Lisäksi he näyttävät saaneen voimavaroja kamppaillakseen olemassa olevien sairauksiensa kanssa. Syiksi työllistettyjen hyvinvoinnin kehittymiselle näyttävät ilmaantuvan sosiaalisen tuen eri osatekijät: henkinen tuki, arvostustuki, aineellinen tuki ja tietotuki.

Henkinen tuki toteutuu ensisijaisesti vertaistuen kautta. Työyhteisössä on joitakuuta luotettavia henkilöitä, joiden kanssa voi jakaa murheensa ja kysymyksenaiheensa. Haastattelusta käy ilmi, että jako primaariryhmän ja sekundaariryhmän antamaan tukeen on olemassa. Primaariryhmä muodostuu tässä tapauksessa työpaikan ulkopuolisista luotettavista henkilöistä ja sekundaariryhmä työpaikalla olevista luotettavista henkilöistä. Luotettavien henkilöiden määrällä näyttää olevan merkitystä. Kun työllistetty pääsee töihin, kasvaa hänen henkinen tukensa, kun hänellä on enemmän luotettavia henkilöitä, kenen kanssa jakaa ongelmansa. Sen sijaan tertiääriryhmällä, joka muodostuu pääsääntöisesti viranomaisten antamasta tuesta, ei juuri tunnu olevan merkitystä työllistettyjen näkökulmasta. Työllistetyt kokevat, että he joutuvat TE-toimistossa olemaan alistetussa asemassa viranomaisiin nähden, eivätkä siksi halua heiltä tukea.

Henkinen tuki ei kuitenkaan yksin riitä selittämään työllistettyjen hyvinvoinnin kasvua. Vähintäänkin yhtä tärkeä sosiaalisen tuen osatekijä on arvostustuki, joka ilmenee haastattelujen perusteella kahdella eri tavalla: 1) työllä on työllistetyille yhteiskunnallinen, itsearvostusta kohottava merkitys. Työllistetyt kokevat, että heidän tulee ansaita toimeentulonsa omalla työllä; 2) työtehtävien tärkeäksi kokeminen nostaa itsearvostusta. Työllistetyn täytyy pystyä käyttämään työssään tietojaan ja taitojaan, tehtävän tulee olla merkityksellinen, työllistetyn täytyy voida pystyä suorittamaan työtään ainakin osittain itsenäisesti, oman harkintansa mukaisesti, hänen tulee saada palautetta ja mieluiten positiivista palautetta työstään ja hänen tulee myös pystyä tunnistamaan työ kokonaisuutena. Ennen kaikkea työllistetyt kokevat, että heidän täytyy tuntea olevansa tarpeellisia.

Henkisen ja arvostustuen lisäksi tärkeässä roolissa on aineellinen tuki, vaikkakaan sen merkitys ei haastattelujen perusteella tunnu olevan niin tärkeä kuin kahden ensiksi mainitun tuen muodon. Lisääntyneiden tulojen myötä työllistetyt kokevat olevansa vapaampia tekemään valintoja elämässään ja suunnittelemaan myös tulevaisuuttaan. Työttömänä koettu köyhyys on aiheuttanut nöyryydyksen tunteita, joista on kohonneiden ansioiden myötä päästy ainakin osittain eroon.

Sen sijaan tietotuella ei tehtyjen haastattelujen perusteella vaikuta olevan suurtakaan merkitystä työllistettyjen näkökulmasta.

5.4. Ehdotuksia

Yksi tämän pro gradu – tutkielman tavoitteita on ollut selkiyttää työllisyysprojektien yhteiskunnallista merkitystä. Valtakunnallisesti työllisyysprojekteihin työllistyy vuositasolla arviolta 20 000 työtöntä ja oletettavasti mahdollisuudet suurempaan työllistämispänsäköseen ovat olemassa.

Nähdäkseni kolmannen sektorin työllisyysprojektien yhteiskunnallinen merkitys tulisi selkeämmin huomioida myös rahoituksessa. Tähän mennessä syntyneet onnistuneet toteutusmuodot tulisi saattaa valtion vuosittaisen budjettirahoituksen piiriin ilman, että niiden tulee vuosittain hakea rahoitus uudelleen ja uudelleen.

Tämä ratkaisu mahdollistaisi myös työllisyysprojektien henkilökunnan ammatillisen kehittymisen. Kun toiminta saataisiin lakisääteistettyä, tunnustettaisiin projektihenkilö-

kunnan ammatillinen nykyosaaminen ja sen ympärille kyettäisiin rakentamaan oma koulutusjärjestelmänsä.

Haastattelujen perusteella voi myös sanoa, että työvoimahallinnon asiakaskunta kokee olevansa epätasavertainen suhteessa työvoimahallinnon viranomaisiin. Ammatillisen sosiaalityön näkökulmasta se on epätoivottava tilanne ja vaatii muutosta. Nyt pitäisi valtakunnallisesti käynnistää keskustelu siitä, miten voidaan parantaa TE-toimistojen asiakaskunnan kokemusta siitä, että he voivat vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Antonovsky, Aaron (1985, 5. painos) Health, stress and coping. San Francisco, London: Jossey-Bass Publishers.
- Antonovsky, Aaron (1987) Health promoting factors at work: the sense of coherence. Teoksessa Psychosocial factors at work and their relation to health (toim. Kalimo, Raija, ym.). Geneve: World Health Organisation.
- Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Helsinki: Kullattajatutkimuskeskus.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkilä, Matti (1999) A Brief Introduction to the Topic. Teoksessa Linking welfare and work (toim. Heikkilä, Matti). Dublin: European foundation for the improvement of living and working conditions.
- Heikkilä, Tarja (2004) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Helander, Voitto (1998) Kolmas sektori. Saarijärvi: Gaudeamus Kirja.
- Isoviita, Vesa (2003) Yhdistelmätukijakson merkitys pitkäaikaistyöttömien elämässä. Tampere: Tampereen yliopiston pro gradu – tutkielma.
- Jahoda, Marie (1982) Employment and unemployment. Cambridge: Cambridge University Press.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.
- Kinnunen, Petri (1999) Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen Martti (toim.) (1999) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Klein, Naomi (2008) Tuhokapitalismin nousu. Helsinki: WSOY.

Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömi-
en selviytymisestä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset.

Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli: Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Juva: PS-
kustannus.

Kurkinen, Mika (1997) Työttömien sosiaaliset siteet ja syrjäytyminen Helsingin haas-
teina ja uhkina. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia.

Kärkkäinen, Outi (2004) Projekteilla työtä ja hyvinvointia. Pori: Satakunnan TE-
keskuksen julkaisusarja 2/2004.

Marski, Jarmo (1996) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia 1995. Uhat, mahdollisuudet ja uudet
haasteet. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 15.

Matthies, Aila-Leena (2008) Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen
hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne,

Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalai-
sen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.

Mattila, Anita (2001) Tarvitaanko perustuloa? Kuopio: Kuopion yliopiston sosiaalitie-
teiden laitos.

Melolinna, Niilo (1989) Alue ja työllisyystyöt. Kouvola: Kymen läänin työvoimapiirin
julkaisuja 24/1989.

Nummelin, Aki (2005) Pormestarinluodon asukasyhdistyksen lyhyt historiikki. Lehdes-
sä Porkkananraasteet, syyskuu 2005. Pori: Pormestarinluodon asukasyhdistys ry.

Nummelin, Aki (2006) Kansalaistyö. Kolmannella sektorilla tehtävän työn vaikutukset
työntekijöiden elämänhallintaan ja terveydentilaan. Tampereen yliopiston sosiaalipoli-
tiikan ja sosiaalityön laitos.

Nummelin, Aki (2009) Yhteisösosiaalityötä kolmannen sektorin toimesta. Esimerkkita-
pauksena Porin Pormestarinluodon lähiössä toteutettava työllisyysuhanke. Tampereen
yliopiston Porin yksikkö.

Nummelin, Juri (1998) Elämää ja ihmisiä Pormestarinluodolla 30 vuotta. Pori: Pormes-
tarinluodon asukasyhdistys ry.

Nylund, Marianne (2008) Sosiaalityö jalkautuu alueille. Teoksessa Roivainen, Irene,
Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja so-
siaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.

Payne, Malcolm (2005) Modern social work theory. Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Peltonen, Raili (1994) Sosiaalinen tuki, elämänhallinta ja koettu terveys keski-ikäisillä naisilla. Turku: Åbo Akademi.
- Pietilä, Anna-Maija (1994) Elämänhallinta ja terveys. Pitkittäistutkimus pohjoissuomalaisilla nuorilla miehillä. Oulu: Oulun yliopisto.
- Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.
- Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.
- Röpelinen, Anne-Mari (2008) Lähiötyö lapsiperheiden kanssa – mukavaa puuhastelua vai ongelmiin tarttumista? Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.
- Saari, Juho (1998) Kuluttajakansalaisten suvereniteetti ja työorientoitunut sosiaalipolitiikka: Kohdentamismallin hahmotelma. Teoksessa Niemelä, Heikki, Saari, Juho & Salminen, Kari (toim.) (1998) Innovatiivinen sosiaalipolitiikka. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia.
- Skog, Harri & Räisänen, Heikki (1997) Toimivampiin työmarkkinoihin. Helsinki: Työministeriö.
- Sennett, Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Tampere: Vastapaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita (1995:25) Ikääntyvien pitkäaikaisyöttömien asema työmarkkinoilla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Toivonen, Mari (2008) Mansikkapaikka on kuin... hengähdyspaikka arjen keskellä. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.
- Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.

Vahtera, Jussi & Soini, Sinikka (1994) Psykososiaaliset voimavarat ja tasa-arvo työssä. Helsinki: Työministeriön työpoliittinen tutkimus 84.

Vahtera, Jussi, Kivimäki, Mika, & Virtanen, Pekka (2002) Työntekijöiden hyvinvointi kunnissa ja sairaaloissa: tutkittua tietoa ja haasteita. Helsinki: Työterveyslaitos.

Vesalainen, Janne & Vuori, Jukka (1996) Työttömänä koettu toimintakyky ja itsetunto. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 9. Helsinki: Työterveyslaitos.

Välimaa, Outi (2008) Oikeutetusti työtön? Neuvottelu pitkäaikaistyöttömien ryhmän leimatusta jäsenyydestä. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva: PS-kustannus.